

Starptautiskā zinātniskā konference

**Drošības nostiprināšanas
aktuālās problēmas: politiskie,
sociālie, tiesiskie aspekti**

Rīgā 2015. gada 23. aprīlī

Programma un tēzes

International Scientific Conference

**Topical Problems
of Security Reinforcement:
Political, Social, Legal Aspects**

Riga, April 23, 2015

Programme and Abstracts

**Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas:
politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti**

**Topical Problems of Security Reinforcement:
Political, Social, Legal Aspects**

**RĪGAS STRADIŅA UNIVERSITĀTE
RĪGA STRADIŅŠ UNIVERSITY**

Rīga Stradiņš University Faculty of Law (Latvia)
The Baltic Strategic Research Center of Latvian Academy of Sciences,
Security and Policy Development Institute (Swedish),
Mykolas Romeris University (Lithuania),
Tallinn Universitet Law Academy (Estonia)
Safety Institute (Poland)
Embassy of Georgia to the Republic of Latvia

International scientifically-practical conference

**Topical Problems of Security Reinforcement:
Political, Social, Legal Aspects**

Programme and abstracts

RIGA
April 23, 2015

Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte (Latvija)
Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas Stratēģisko pētījumu centrs
Drošības un politikas attīstības institūts (Zviedrija)
Mykolas Romeris universitāte (Lietuva)
Tallinas Universitātes Tiesību akadēmija (Igaunija)
Sociālo zinātņu un drošības institūts (Polija)
Gruzijas vēstniecība Latvijā

Starptautiskā zinātniski praktiskā konference

Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti

Programma un tēzes

RĪGĀ
2015. gada 23. aprīlī

Starptautiskā zinātniskā konference “**Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti**” (Rīgā 2015. gada 23. aprīlī). Programma un tēzes. International Scientific Conference “**Topical Problems of Security Reinforcement: Political, Social, Legal Aspects**” (Riga, April 23, 2015): Programme and Abstracts. – Rīga: RSU, 2015. – 118 lpp.

Sastādītāji: Andrejs Vilks, Sandra Kaija

Tēžu recenzenti:

Dr. iur. Jānis Teivāns-Treinovskis

Dr. iur. Jānis Baumanis

Redaktori: Ināra Mikažāne (latv. val.), Jānis Zeimanis (angļu val.), Indra Orleja (krievu val.)

Makets: Ilze Stikāne

Par tēžu saturu atbild to autori.

Responsibility about the content of the abstracts is taken by the authors.

RSU IPD Nr. 15-084

© Rīgas Stradiņa universitāte, 2015

Dzirciema iela 16, Rīga LV-1007

ISBN 978-9984-793-72-6

Konferences **norises vieta un laiks**: RSU Dzirciema ielā 16.
Dalībnieku **reģistrācija**: no plkst. 9.30.
Konferences **sākums**: plkst.10.00.
Konferences **valoda**: latviešu, angļu, krievu.
Konferences **koordinatore**: Irina Dolgova, tālr. +371 67061599,
e-pasts: irina.dolgova@rsu.lv

Conference **venue and time**: RSU, Dzirciema Street 16.
Registration of participants: from 9.30 a.m.
Conference **starts**: at 10.00 a.m.
Conference **languages**: Latvian, English, Russian.
Conference **coordinator**: Irina Dolgova, tel. +371 67061599,
e-mail: irina.dolgova@rsu.lv

Konferences organizācijas komiteja

- Jānis Gardovskis (vadītājs) – *Dr. habil. med.*, profesors,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Iveta Ozolanta – *Dr. habil. med.*, profesore,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Andrejs Vilks (atb. zin. redaktors) – *Dr. iur.*, profesors,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Vladimirs Eminovs, *Dr. habil. iur.*, profesors,
Maskavas Valsts juridiskā universitāte, Krievija
- Osvalds Joksts – *Dr. habil. iur.*, profesors,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Viktoras Justickis – *Dr. habil. iur.*, profesors,
Mykolas Romeris universitāte, Lietuva
- Sandra Kaija – *Dr. iur.*, profesore,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Ando Leps – *Dr. habil. iur.*, profesors,
Tallinas universitāte *Nord*, Igaunija
- Andris Vilks – *Dr. phil.*, asoc. profesors,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
- Jaceks Zielinskis – *Dr. habil. sc. pol.*, profesors,
Augstākā administrācijas skola, Polija

Redakcijas padome

(Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija)

- Jānis Baumanis – *Dr. iur.*, vadošais pētnieks
- Jānis Grasis – *Dr. iur.*, asoc. profesors
- Osvalds Joksts – *Dr. habil. iur.*, profesors
- Aldis Lieljuksis – *Dr. iur.*, asoc. profesors
- Sandra Kaija – *Dr. iur.*, profesore
- Uldis Ķinis – *Dr. iur.*, asoc. profesors
- Andrejs Vilks – *Dr. iur.*, profesors
- Andris Vilks – *Dr. phil.*, asoc. profesors
- Tenis Nigulis – Izdevniecības un poligrāfijas daļas vadītājs

Priekšvārds

Pašreizējā laikā ir pieaugusi starptautiskā spriedze, palielinās reģionālo konfliktu skaits, eskalējas terorisms un vardarbība. Sociālajā jomā pastiprinās iedzīvotāju nedrošība, pieaug legālā un nelegālā migrācija, cilvēku tirdzniecība, samazinās iedzīvotāju reālie ienākumi, un pieaug izdevumi. Globālajā, reģionālajā līmenī pastiprinās ekstrēmistiskie un teroristiskie draudi, kā arī pieaug kriminālo apdraudējumu iespējas. Rīgas Stradiņa universitāte kopā ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas Stratēģisko pētījumu centru, *Mykolas Romeris* universitāti, Zviedrijas Drošības un politikas attīstības institūtu, Tallinas Universitātes Tiesību akadēmiju, Sociālo zinātņu un drošības institūtu (Polija) un Gruzijas vēstniecību Latvijā 2015. gada 23. aprīlī rīko starptautisku zinātniski praktisku konferenci **“Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti”**.

Rīgas Stradiņa universitātes starptautiskās konferences gaitā ir paredzēts apzināt un apspriest šādas problēmas:

- pašreizējais politisko, sociālo, tiesisko (kriminālo) apdraudējumu stāvoklis un tendences;
- politisko, sociālo, tiesisko, to skaitā kriminālo, apdraudējumu veidi un formas;
- būtiskākie drošības apdraudējumu faktori;
- drošības nostiprināšanas sistēmas pašreizējais stāvoklis un būtiskākās problēmas (tiesiskās regulācijas, institucionālā un resursu nodrošinājuma aspekti);
- nacionālās un globālās drošības garantēšanas perspektīvie attīstības virzieni.

Konferences darbā piedalīsies speciālisti un eksperti drošības un noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā no Igaunijas, Lietuvas, Polijas, Zviedrijas un citām valstīm. Konferences noslēgumā tiks apzinātas drošības nostiprināšanas prioritātes un to realizācijas iespējas.

Andrejs Vilks

Preface

Presently we experience an increase of international tensions and regional conflicts, escalation of terrorism and violence. In the social sector one can see insecurity of population, the increase of legal and illegal migration and human trafficking, people's daily incomes decrease while expenses increase. At a global, regional level extremists' and terrorists' threats have become more intense, and the possibilities of criminal threats increase as well. Rīga Stradiņš University, in cooperation with the Latvian Academy of Sciences Baltic Centre for Strategic Studies, Mykolas Romeris University, Swedish Security and Policy Development Institute, Tallinn Universitet Law Academy and Social Sciences and Safety Institute (Poland), is organising an international scientifically-practical conference on April 23, 2015 under the title "**Topical Problems of Security Reinforcement: Political, Social, Legal Aspects**".

During proceedings of international conference at Rīga Stradiņš University the following problems will be identified and discussed:

- current situation of political, social, legal (criminal) threats and their tendencies;
- types and forms of political, social, legal, including criminal, threats;
- most essential factors of security reinforcement;
- present state of security reinforcement system and the most essential problems: aspects of legal regulations, institutional and resource provision;
- perspective developmental directions of national and global security.

Specialists and experts on security and prevention and fight of crime from Estonia, Lithuania, Poland, Sweden and other countries will take part in the conference. Priorities on security reinforcement and possibilities in their implementation will be identified upon conclusion of the conference.

Andrejs Vilks

Saturs / Contents**Programma / Programme**

Plenārsēde. Mūsdienu drošība globālā kontekstā	11
I sekcija. Krimināltiesību aktuālie jautājumi	12
II sekcija. Civiltiesību aktuālie jautājumi	13

Tēzes / Abstracts

<i>A. Leps.</i> The Soviet Power Still Thrives in Estonia	15
<i>A. Lenc.</i> Советская власть в Эстонии живет и побеждает	22
<i>S. Kaija.</i> Procesuālās ekonomijas princips kriminālprocesā	28
<i>J. Juškevičius.</i> Some Regulatory Aspects of Advanced Therapy Medicinal Products	31
<i>A. Vilks.</i> Modernās tehnoloģijas – jauni riski un drošības apdraudējumi	33
<i>J. Grasis.</i> Krievijas intervence Krimā: vērtējums no starptautisko tiesību viedokļa	35
<i>G. Abuseridze.</i> Sources of Law in the WTO	37
<i>L. Bočs.</i> Interplay of Economic Interests with the European Union's Foreign Policy	46
<i>D. Strus.</i> Local and Regional Programmes of Environmental Protection as the Instrument of Implementation of the Environmental Policy	47
<i>S. Mihailova.</i> Iekšējā drošība – viens no būtiskiem drošības izjūtas faktoriem	53
<i>K. Zalcmane.</i> Politiskie protesti ar futbola līdzjutēju grupējumu līdzdalību	55
<i>M. Kamenecka-Usova.</i> Mediation for Maintaining International Peace and Security	58
<i>M. Сумбарова.</i> Критерии качества расследования преступлений	61
<i>E. Freimanis.</i> Pašvaldību loma bērnu tiesību aizsardzības kontekstā	63
<i>M. Smilga.</i> Latvijas valsts finanšu sistēmas drošība – starptautiskajā finanšu sadarbībā	65
<i>A. A. Krūmiņa.</i> Pedagoģiskā kompetence kā cilvēkdrošības komponents	73
<i>A. Matvejevs.</i> Policijas operācijās iesaistītā darbinieka identitāte un policijas darbību fiksācija	75
<i>I. J. Mihailovs.</i> Drošības jautājumu apguve Latvijas vispārējās izglītības iestādēs: pašreizējais stāvoklis un attīstības iespējas	76
<i>V. Jilkinе.</i> History of Finnish Legislation and Its Continuous Evolution under the Influence of Judgements by the European Court of Human Rights	78

<i>R. Neilands.</i> Iedzīvotāju finanšu izglītošanas nozīmīgums finanšu drošības garantēšanā	79
<i>J. Stukāns.</i> Tiesiskās stabilitātes nodrošināšana: tiesas pienākuma kriminālprocesa pabeigšanai saprātīgā termiņā realizācijas tiesiskie aspekti	80
<i>K. Zariņš.</i> Drošība un likums, to savstarpējā ģenēze	82
<i>U. Meļķis.</i> Atjaunojošais taisnīgums un kriminālsods	84
<i>A. Kipāne.</i> Sociālās vides determinanti un to ietekme uz dzimumnoziedznieku kriminoloģisko raksturojumu	85
<i>A. Keiša.</i> Sabiedriskās drošības apdraudējuma iespējamība nepietiekamas vecāku un bērnu saskarsmes tiesību realizācijas dēļ	92
<i>J. Ļeņina, K. Mārtinsone, D. Kamerāde.</i> Individuālā anomija kā sabiedrības politisko, tiesisko, ekonomisko pārmaiņu indikators: tās psiholoģiskās sekas	94
<i>Ē. Treļš.</i> Sociālā naida un nesaticības izraisīšanas kritēriju noteikšana	97
<i>A. Šķesters.</i> Patentu īpašuma tiesību ierobežojumi	99
<i>J. Alfejeva.</i> Korporatīvās krāpšanas problēmjautājumi	102
<i>L. Velve.</i> Kvalitātes kritērijs būvdarbu publiskajos iepirkumos	107
<i>A. Dreiblahens.</i> Maritime Protection Issues in Latvian Ports	113
<i>A. Zile.</i> Kriminālistiskās metodoloģijas attīstības tendences latento papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā uz cilvēka ādas	114
Autoru rādītājs / Authors	118

RSU publikācijas

Rīgas Stradiņa universitātes Izdevniecības un poligrāfijas daļas sagatavotos elektroniskos izdevumus bez maksas var apskatīt RSU mājaslapā un lejuplādēt:

<http://www.rsu.lv/biblioteka/pakalpojumu-saraksts/gramatu-pardosana>

RSU Juridiskās fakultātes izdevumi pieejami arī šādā adresē:

<http://www.rsu.lv/fakultates/juridiska-fakultate>

Šobrīd piedāvājam šādus izdevumus:

1. RSU Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls SOCRATES, 2015, Nr. 1.
2. Starptautiskā zinātniski praktiskā konference
“Drošības nostiprināšanas aktuālās problēmas: politiskie, sociālie, tiesiskie aspekti”: Programma un tēzes [Rīgā, 2015. g. 23. aprīlī].

KONFERENCES PROGRAMMA

Konferences darba kārtība

9.30–10.00	Dalībnieku reģistrācija (pie Hipokrāta auditorijas)
10.00–11.50	Konferences atklāšana, plenārsēde
11.50–12.10	Pārtraukums
12.10–13.30	Sekciju sēdes (Hipokrāta un 1. auditorijā)
14.00–14.20	Pārtraukums un kafijas pauze
15.00–16.00	Sekciju sēdes (Hipokrāta un 1. auditorijā)
16.00	Konferences noslēgums

Konferences atklāšana (Hipokrāta auditorijā)

10.00	Rīgas Stradiņa universitātes attīstības prorektors Toms Baumanis
10.10	Latvijas Republikas ģenerālprokurors Ēriks Kalnmeiers
10.15	Gruzijas Republikas vēstnieka pirmais sekretārs Latvijā Giorgi Goletiani

Plenārsēde (Hipokrāta auditorija)

Mūsdienų drošība globālā kontekstā

Moderators – asociētais profesors Jānis Grasis

10.20–10.35	Mūsdienų drošības starptautiskās problēmas un to ietekme uz nacionālo drošību. <i>Tālavas Jundzis</i> , Latvijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents, akadēmiķis, Baltijas Stratēģisko pētījumu centrs
10.35–10.50	Drošības garantēšana cilvēktiesību kontekstā. <i>Juris Jansons</i> , Latvijas Republikas tiesībsargs
10.50–11.05	Policijas uzdevumi ar drošību saistīto risku profilaksē. <i>Artis Vēlšs</i> , Latvijas Republikas Valsts policijas priekšnieka vietnieks
11.05–11.20	The Soviet power still thrives in Estonia. <i>Ando Leps</i> , profesors, Academy Nord, Igaunija
11.20–11.35	Krievijas interence Krimā: vērtējums no starptautisko tiesību viedokļa. <i>Jānis Grasis</i> , asociētais profesors, Rīgas Stradiņa universitātē

- 11.35-11.50 Local and regional programmes of environmental protection as the instrument of implementation of the environmental policy.
Dorota Strus, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
- 11.50-12.10 Pārtraukums
- 12.10-16.00 Darbs sekcijās

I sekcija. Krimināltiesību aktuālie jautājumi (Hipokrāta auditorijā)

Sekcijas sēdes vadītāja: profesore Sandra Kaija

- 12.10-12.20 Modernās tehnoloģijas – jauni riski un drošības apdraudējumi.
Andrejs Vilks
- 12.20-12.30 Tiesiskās stabilitātes nodrošināšana – tiesas pienākuma pabeigt kriminālprocesu saprātīgā termiņā realizācijas tiesiskie aspekti.
Juris Stukāns
- 12.30-12.40 Individuālā anomija – sabiedrības politisko, tiesisko, ekonomisko pārmaiņu indikators.
Jeļena Ļevina, Kristīne Mārtinsonē, Daiga Kamerāde
- 12.40-12.50 Policijas operācijās iesaistītā darbinieka identitāte un policijas darbību fiksācija.
Aleksandrs Matvejevs
- 12.50-13.00 Valsts policijas kā speciālo objektu fiziskās drošības pasākumu realizētāja nozīme un funkcijas.
Andris Ulpis
- 13.00-13.10 Some regulatory aspects of Advanced therapy medicinal products.
Jonas Juškevičius
- 13.10-13.20 Atjaunojošais taisnīgums un kriminālsods.
Uldis Meļķis
- 13.20-13.30 Noziegumu izmeklēšanas kvalitātes kritēriji.
Marina Sumbarova
- 13.30-13.40 Procesuālās ekonomijas princips kriminālprocesā.
Sandra Kaija
- 13.40-14.00 Diskusijas
- 14.00-14.20 Pārtraukums

Sekcijas sēdes vadītāja: profesore Sandra Kaija

- 14.20-14.30 Informācijas sistēmas un drošības problēmas.
Uldis Ķinis
- 14.30-14.40 Korporatīvās krāpšanas problēmjautājumi.
Jeļena Alfejeva

- 14.40–14.50 Sociālās vides determinanti un to ietekme uz dzimumnoziedznieku kriminoloģisko raksturojumu.
Aldona Kipāne
- 14.50–15.00 History of Finnish Legislation and Its Continuous Evolution under the Influence of Judgements by the European Court of Human Rights. *Vladimir Jilkine*
- 15.00–15.10 Privātās grāmatvedības tiesu ekspertīzes – potenciāls ekonomisko konfliktu risināšanā un cietušo tiesību aizstāvībai.
Gunta Rauza, Jūlija Liodorova
- 15.10–15.20 Kriminālistiskās metodoloģijas attīstības tendences latento papīrlārliniju rakstu pēdu vizualizēšanā uz cilvēka ādas.
Aelita Zīle
- 15.20–15.30 Grāmatvedības ekspertīze – līdzeklis ekonomisko noziegumu pierādīšanas nostiprināšanai.
Jūlija Liodorova, Anīta Zeltīte
- 15.30–15.40 Iekšējā drošība – viens no būtiskiem drošības izjūtas faktoriem.
Sandra Mihailova
- 15.40–15.50 Sociālā naida un nesaticības izraisīšanas kritēriju noteikšana.
Ēriks Treļš
- 15.50–16.00 Korporatīvās krāpšanas problēmjautājumi.
Jeļena Alfejeva
- 16.00–16.30 Diskusijas, konferences noslēgums

II sekcija. Civiltiesību aktuālie jautājumi

(1. auditorijā)

Sekcijas sēdes vadītājs: profesors Osvalds Joksts

- 12.10–12.20 Maksātnespējas definīcijas tiesiski ekonomiskie aspekti drošas komercdarbības garantēšanā.
Jānis Ievītis, Jūlija Liodorova
- 12.20–12.30 Latvijas maksātnespējas regulējumā pastāvošie ekonomiskās drošības riski.
Kristaps Ābelis
- 12.30–12.40 Maksātnespējas krimināltiesiskās aizsardzības būtība un regulējuma attīstība.
Ivars Kronis
- 12.40–12.50 Sources of Law in the WTO.
Gīga Abuseridze
- 12.50–13.00 Drošības jautājumu apguve Latvijas vispārējās izglītības iestādēs: pašreizējais stāvoklis un attīstības iespējas.
Ivans Jānis Mihailovs
- 13.00–13.10 Sabiedriskās drošības apdraudējuma iespējamība nepietiekamas vecāku un bērnu saskarsmes tiesību realizācijas dēļ.
Anda Keiša

- 13.10–13.20 Pašvaldību loma bērnu tiesību aizsardzības kontekstā.
Edmunds Freimanis
- 13.20–13.30 Pedagoģiskā kompetence kā cilvēkdrošības komponents.
Aira Aija Krūmiņa
- 13.30–13.40 Politiskie protesti ar futbola līdzjutēju grupējumu līdzdalību.
Karina Zalcmāne
- 13.40–14.00 Diskusijas
- 14.00–14.20 Pārtraukums

Sekcijas sēdes vadītāja: Inga Kudeikina

- 14.20–14.30 Iedzīvotāju finanšu izglītošanas nozīmīgums finanšu drošības garantēšanā.
Rolands Neilands
- 14.30–14.40 Patentu īpašuma tiesību ierobežojumi.
Andris Šķesters
- 14.40–14.50 Interplay of economic interests with the European Union's Foreign Policy.
Lauris Bočs
- 14.50–15.00 Latvijas valsts finanšu sistēmas drošība – starptautiskajā finanšu sadarbībā.
Mārtiņš Smilga
- 15.00–15.10 Mediation for maintaining international peace and security.
Marina Kamenecka-Usova
- 15.10–15.20 Maritime protection issues in Latvian ports.
Aldis Dreiblathe
- 15.20–15.30 Kvalitātes kritērijs būvdarbu publiskajos iepirkumos.
Līga Velve
- 15.30–15.40 Drošība un likums, to savstarpējā ģenēze.
Kristaps Zariņš
- 15.40–16.00 Diskusijas, konferences noslēgums

TĒZES / ABSTRACTS

The Soviet Power Still Thrives in Estonia

Ando Leps

Doctor of Law, Professor, Member of the Club
of Rome of Estonia,
Member of the State Commission on Examination
on the Policies of Repression

Abstract. It is a historical fact that world powers rule on the fate of small countries. Under process of privatisation in the wake of the newly regained independence of Estonia in 1991, a new Estonian elite emerged, who used to be managers of ministries, industries, collective farms and soviet farms. They were in a position to privatise the industrial and agricultural enterprises and they quite naturally became the *crème de la crème* of the Estonian people, having a lot of power and influence because they had money, knowledge, or special skills. They became capitalists, while the status of the Soviet-time salaried workers remained vastly unchanged: now they just had to report to the nouveaux riches, who instituted the principles of pre-voting (a run-up to the election proper) and electronic voting, to be able to consolidate their gains. However, those principles are concepts, unknown to the basic law (Constitution) of the Republic of Estonia – hence the last elections of the 13th composition of the Parliament held in 2015 are null and void *ab initio*.

Keywords: elite of the Republic of Estonia, deportation, “every kitchen maid can govern the state”, industry, agriculture, banking, privatisation, basic law of the Republic of Estonia (Constitution), pre-voting, electronic voting.

How they did the Republic of Estonia in 1940

It is a very sad story in brief, evolving from 1939, when events and changes started to happen in Europe, having important effects on Estonia, Latvia and Lithuania that could not be stopped. Two major European powers – Germany and the Soviet Union – reared their ugly heads and, as had invariably happened in the past, took to deciding on destiny of the small states. On August 23, 1939 the Soviet Union and Germany made the nonaggression pact in Moscow, the so-called Molotov-Ribbentrop Pact, the secret protocol which distributed their neighbouring countries into spheres of influence. Hence the affiliation of Estonia, Latvia and Lithuania within authority of the successor of the Russian Tsarist state was a foregone conclusion.

Although Estonia had declared its neutrality, it was of no avail. The Soviet Russia had long been posed to seize the opportune moment to violate it, and the onset of WWII provided that coveted chance. The Polish submarine “Orzel” seeking shelter in Tallinn escaped, giving a pretext to the Soviet Russia to accuse Estonia of backing out of its neutrality commitment. Estonia was forced to accept

the Mutual Assistance Treaty, allowing entry of the Red Army, the exact number of which is still a mystery. The Military Bases Agreement of 1939 imposed by Moscow heralded essential loss of the independence of the Republic of Estonia (although the bases are never an ultimate guarantee to anything). Followed, due to over-zealous activities of the Estonian communists Karl Säre (the 1st Secretary of the Estonian Communist Party), the family Johannes (Head of Government) and Olga Lauristin (the First Deputy to Chairman of the first Supreme Soviet of the ESSR), Johannes Vares-Barbarus (Chairman of Presidium of the Supreme Soviet) etc¹ and underpinned by Moscow (actually staged by Moscow)², the “free” elections of the 2nd State Council comprising the representatives of working people only³, with opposing candidates removed⁴.

As a result, on July 21, 1940 the new “popular assembly” proclaimed Estonia the Soviet Socialist Republic and pleaded with the Soviets to accept Estonia into the Soviet Union, as its component part. Next followed the deportation of June 14, 1941 by the above actors in consort with newcomers from Russia⁵, with 10 thousand people deported in one night to the vast planes of Russia, in pursuance of the aim to exterminate the state figures – Estonians, Russians, Germans, Jews and individuals descending of other nationalities⁶, business and banking executives⁷, defence force⁸ and police command⁹, lawyers¹⁰ and creative cognoscenti and illuminati with families¹¹ – the elite of the Republic of Estonia.

¹ See in more detail: Elected and having ruled. Staf of Estonian parliamentary and other representative assemblies and governments in 1917–1999 / Composed by *Jaana Toomla*. Estonian National Library. Tallinn, 1999.

² See *Estonian Encyclopaedia*, Vol. 11. Estonian Encyclopaedia Publishers. Tallinn, 2002, pp. 311–312.

³ See *Enn Sarv*. July elections 1940 as inception of national resistance // Year of suffering 1940–1991. Foundation White Book. Tallinn, 2008, pp. 45–82.

⁴ Father of the signatory August Julius Leps, Member of the 4th and 5th composition of the Parliament of the Republic of Estonia was the opposing candidate, who was naturally removed.

⁵ See *Herbert Lindmäe*. Summer war in Virumaa 1941. Tartu 2002.

⁶ See *Jaana Kross & Peep Varju*. Fate of Estonian political elite during Soviet occupation // Year of suffering 1940–1991. Foundation White Book. Tallinn, 2008, pp. 9–44.

⁷ See *Kalev Kukk*. Economic Damage. The White Book. Estonian Encyclopaedia Publishers. Tallinn, 2005, pp.141–171.

⁸ See *Ülo Uluots*. They fulfilled orders in the line of duty. Fate of Estonian officers. Tallinn, 1999.

⁹ See *Mai Krikk*. Annihilation of Estonian police in the first year of Soviet occupation // Year of suffering 1940–1991. Foundation White Book. Tallinn, pp.123–174.

¹⁰ See *Ando Leps*. When jurists ruled Estonia. Contribution of foreign professorship to educating lawyers of the Estonian nationality in the Department of Law of the University of Tartu in 1889–1938 // Estonian jurists in politics 1917–1940 and their later fate. Tallinn, 2009.

¹¹ See *Sirje Olesk*. Literature and literary life during Estonian occupations // Year of suffering 1940–1991. Foundation White Book. Tallinn, 2008, pp. 83–122; *Urve Lippus*. Losses of Estonian music through Soviet occupation // Year of suffering 1940–1991. Foundation White Book. Tallinn. 2008, pp. 175–214; *Jaak Kangilaski*. Fine Arts. The White Book. Estonian Encyclopaedia Publishers. Tallinn, 2005, pp.112–127; *Jaana Laas*. Higher Education and Research Work // The White Book. Estonian Encyclopaedia Publishers. Tallinn, 2005, pp. 74–112.

When considering the Soviet occupation against the international background, there are some facts of flagrant disregard for human rights catching the researcher's eye, and namely: in 1942 the Government of Sweden recognized the Baltic States, incl. Estonia, *de facto* part of the Soviet Union. At Teheran Conference in 1943 the USA President Franklin D. Roosevelt announced that he would waive the political initiative in the Baltics. At Potsdam Conference in 1945 the borders of the Soviet Union were recognised as designed by that state. From the foregoing it follows that the West assumed the simulacrum of there not having been any division of Europe between Adolf Hitler and Joseph Stalin.¹² Thus a justified question can be raised on how seriously we can take the positions of the West in issues of international relations and communication.

True enough, at the end of German occupation in autumn 1944, part of the above mentioned functionaries remaining in Estonia could make it to the West. However, new trials and tribulations were pending for Estonia – organised by the Soviet occupational powers and with active participation of local “kitchen maids” (after Vladimir Lenin's expression “every kitchen maid can rule the country” – a blatant piece of demagoguery!), the March deportation took place in 1949¹³, bringing down the Estonian agriculture of good standing. Farmers with families having fed the nation and kept it unharmed during the crises were the source of deportation. It prepared the path for collectivisation of agriculture, and in 1950 the local authorities could report to Moscow that agriculture had been successfully collectivised. To that matter, by far not every current minister can be a farmer, because he would have to pass decisions on his own, not in the party backrooms.

The place was “swept clean” then, as a long-time Professor in the history of the Soviet Union at the University of Tartu would say. Some representatives of the former elite remained there by mistake; however, they had no access to the state power. Nor do their successors have access to the present-day Estonian state power, for that matter.

In charge of running the state were actors from working class and peasantry, infrequently poorly educated (peasantry is not a very suitable term, because the farms were extinct), having little idea of how to rule the country. That very important “shortcoming” was compensated for by help of the above statement of V. Lenin. Alas, the “kitchen maids” lacked the skills and knowledge of a farmer.

The Republic of Estonia is really going to the dogs

Interestingly, the Soviet-time “kitchen maids” are still ruling us today, with their families and next-to-kin, because they used to have ministries, enterprises and collective farms under their management. Allegedly, in some cases they were assigned jobs with respect to their active cooperation with the State Security Committee¹⁴. In the process of privatisation, they were the major beneficiaries of

---

¹² See *Estonian Yearbook* 2002-2003. Tallinn, 2004, p. 174.

¹³ See *Aigi-Rahi Tamm & Andres Kahar*. Preparing for the 1949 Deportations, Operation Priboi in the Estonian S.S.R // History Conference of the Estonian Memento Association. Tallinn. June 16, 2007, pp. 50–67.

¹⁴ See *Harri Mägi*. Termination of the activity of KGB of the ESSR. Publishers Varrak. Tallinn, 2012.

the property of enterprises and collective farms belonging to the state (people), either in the form of ownership shares, or by cunning (fraud), or sometimes by criminal dealings. Allegedly they recurrently blame one another for having embezzled more than their fair share. Those “kitchen maids”, as V. Lenin aptly called them, became automatically elite of the Estonian people, they became capitalists, while the Soviet-time salaried workers stayed the same workers, now subordinated to them, because they had no share in the riches privatized by their paymasters.

The so-called nouveau elite of the Estonian people today lives better and more comfortably than it used to live under the Soviets, because then they had to take care lest the auditors from Moscow should come to inspect, while today they have nothing to fear, having developed the feeling of immunity.

There is a curious correlation between privatisation and waves of bankruptcy of (private) banks. First, the new elite privatised (or “privateered”) the property, and after the common people had deposited their savings and money obtained from privatisation in banks, certain power and business structures triggered the bankruptcy wave of banks, stripping the population of most of their savings. This “lofty idea” was evidently put into the heads of our ruling state and business actors by Swedes. This may explain why the wealth of funds landed specifically in Swedish banks, who we have been eagerly fattening. Is there not evidence here of the anti-state crime as specified in the Penal Code? It is intriguing to know what lectures are delivered in two higher educational establishments by the former PM and Vice-president of the European Commission, the visiting Professor Siim Kallas to students of economy. Is it the art of slipping the state (other people) money into his own pocket or some other tricks?

The ruling of “kitchen maids” has brought along the third deportation wave, continuing to this day; however, westward now opposed to eastward as under the Soviet regime. Over the years, a great number of people have left Estonia, all working people in their prime, smart and skilled. The human capital, i.e. birth rate has dropped dramatically, and ominously the question whether the Estonian people can survive at all is looming ahead¹⁵.

The outcome on hand is frightening. The Estonian rulers: the former President of the Republic of Estonia Lennart Meri (the July agreements and leaving the 5th column here), the former PM of the Republic of Estonia Mart Laar (ruining the industry and agriculture), the former PM of the Republic of Estonia Siim Kallas (bankruptcies of banks, the \$10 M saga, supposedly a theft, “special” relations with the VEB fund, the memory gaps), the sitting President of the Republic of Estonia Toomas Hendrik Ilves (allegedly the most unpopular Estonian President, blow outs on the verge of anecdotes, milking his state-subsidized farm Ärma for stuffing his own pockets – if the President and his family cannot be a paragon of virtue, he is not fit to hold the office of the President), the former PM of the Republic of Estonia Andrus Ansip (using dishonest techniques to stay in power, deportation of people to the West) and the sitting PM of the Republic of Estonia Taavi Rõivas (perpetrator of e-voting in violation of the Constitution at

---

¹⁵ See *Jaak Uibu*. Population crisis in the making in Estonia. Paper delivered at Estonian Scientific Society in Sweden on anniversary of the University of Tartu 02.12.2014.

election of the 13th composition of Parliament in 2015), united by the same denominator, have brought Estonia to the brink of disaster. We made it to among the five richest states as we were promised; however, we turned out to be among the five poorest states in the tail-end of the European states.

Apparently Estonia is also today governed by the same “kitchen maids” descended from the Soviet time. The sole difference between the present “kitchen maids” and those of the yonder times is that the “ladies” (for lack of a better term) no longer go to official receptions in nightgowns like they often did in 1940–1941.

The panic-stricken Reformist Party worried by the perspective of loss of power and money

The power needs to be bolstered whatever it means to do so. It dawned on the Reformist Party at the helm for the past 15 years in Estonia that it was no longer possible to stay in office by honest elections; consequently they took to use the electronic voting, not recognized by any advanced country in the world. The idea of the electronic elections was suggested in January 2001 by the then-deputy chairman of the Reformist Party, Minister of Justice and subsequently the Chairman of the Supreme Court Märt Rask¹⁶. Because the Riigikogu (Parliament) happened to have the quorum at the time, the “Riigikogu Election Act” (§ 44) adopted in 2002 specified the electronic voting. By reason of the matters set out above, a question, pregnant with meaning suggests itself: did the reformist Party carry out an e-elections orange revolution in Estonia in 2005?

Electronic voting has been overwhelmingly challenged during its existence in Estonia due to its lack of security, in the final analysis rendering democracy non-existent. For instance Barbara Simons, an expert on the USA e-elections and IT security said “... counterfeiting the vote of the voter in the computer is relatively simple. It is easier than pilfering money in the Internet bank”¹⁷. Henn Põlluas’ position in that issue is that for providing honesty and reliability, the e-elections system must be available for external control, but in the present-day Estonia that opportunity is deplorably lacking¹⁸. Paavo Pihelgas claims: “If the electronic voting is a fathomless mystery to majority of the population and they must simply place their trust in the dwindling minority, it is an enormous backtracking on paper polls, where every competent person is expected to be able to follow how the slips move without anyone tampering with the process”¹⁹. The signatory holds with vehemence: “Because the e-election system is not reliable, neither the Parliament of the Republic nor the Government are legal. Because the composition of the Parliament is not legal, the 2011election of the new President of

---

¹⁶ *Virgo Kruve*. Election rules determine winner at election. The present-day Internet is not ready for e-elections. // Papers, articles, opinions. Tallinn, 2011, p. 99.

¹⁷ *Barbara Simons*. It is not yet the time for e-elections. The present-day Internet is not ready for e-elections. // Papers, articles, opinions. Tallinn, 2011, p. 39.

¹⁸ *Henn Põlluas*. The election panel destroyed the data of e-election. The present-day Internet is not ready for e-elections. // Papers, articles, opinions. Tallinn, 2011, pp.120-123.

¹⁹ *Paavo Pihelgas*. Technical shortcomings of e-election. The present-day Internet is not ready for e-elections. // Papers, articles, opinions. Tallinn, 2011, p. 21.

the Republic of Estonia was not legal, landing the Republic of Estonia in a ridiculous situation in international communication and thus derogating from authority and image of or state²⁰.

This long-protracted rule by the Reformist Party has led Estonia to the brink of abyss. The Party has subjugated the entire justice system, so that the needs of the system are subservient to the needs of a select group, wherefore corruption is running rife in the country, as mentioned even in the international media. For instance there was the so-called Autorollo case, allegedly involving the current Minister of the Foreign Affairs Keit Pentus-Rosimannus and her personal relations, onnections, and eligible dependants.

In 2015 elections of the 13th composition of the Parliament, the Reformist Party won the electronic election with overwhelming majority – 37.5% of all e-votes. It corroborates the premise that in the capitalist economic system money has the same function as blood for the body of human beings. The Reformist Party has managed to take advantage of that postulate with amazing dexterity, ignoring the applicable laws of the country. Using its best endeavours to keep hold of the political power, i.e. the power the money gives, the Party has made the e-elections server its Holy Grail, or Baal, although the advanced world refutes that prime evil of elections. Losing all that money and political power may have a devastating effect on health of the Reformist Party.

2015 elections of the 13th composition of the Parliament of the Republic of Estonia null and void

Constitution of the Republic of Estonia, adopted on June 28, 1992 by popular election, § 59 stipulates: “Legislative power is vested in the Riigikogu.” § 60 par. 1 specifies: “The Riigikogu shall be comprised of one hundred and one members. Members of the Riigikogu shall be elected in free elections on the principle of proportionality. Elections shall be general, uniform and direct. Voting shall be direct.”²¹

A short account of the above is:

- 1) The proportionality principle is inherently linked to that part of the uniformity principle that the votes should have the equal weight at establishing the results of election;
- 2) Under freedom of elections principle the election is free, when voting takes place without coercion and exercising undue pressure on voters;
- 3) The generality principle means, as a rule the right to elect (the active right of election), and the right to be elected (the passive right of election);
- 4) The uniformity principle demands that every enfranchised citizen should be able to exercise their right of election in the closest to uniform manner;
- 5) The immediacy principle means historically that the Parliament should be elected without the intermediate stage of electors;

---

²⁰ *Ando Leps*. E-voting at elections to Riigikogu is null and void. The present-day Internet is not ready for e-elections. // Papers, articles, opinions. Tallinn, 2011, p.116.

²¹ See The valid Constitution of the Republic of Estonia. Date of enforcement of the redaction: 22.07.2011. RT I, 27.04.2011, RT 2.

- 6) The secrecy principle most generally means that election is secret, when the voter has the option to keep secret, for whom he or she plans to vote, is voting or voted.

§ 60 par. 3 specifies: “Regular elections to the Riigikogu shall be held on the first Sunday in March of the fourth year following the preceding Riigikogu election year.” It hence transpires that the applicable Constitution does not mention the pre-elections or electronic elections.

Propositions of the Constitution of the Republic of Estonia govern the propositions contained in all subordinate laws of the Republic of Estonia. It is an infallible legal principle reigning supreme, which cannot be infringed upon. Somehow our leading figures of the government are seemingly too illiterate to infer that the most evident fact from the Constitution.

Those public figures are:

President of the Republic of Estonia Toomas Hendrik Ilves;

Speaker of the Parliament of the Republic of Estonia Heiki Nestor;

Prime Minister of the Republic of Estonia Taavi Rõivas;

Chairman of the Supreme Court of the Republic of Estonia Priit Pikamäe;

Chancellor of the Law of the Republic of Estonia Indrek Teder;

Chairman of the Election Commission of the Republic of Estonia Alo Heinsalu.

While the applicable Constitution of the Republic of Estonia does not mention either the pre-election or electronic election, the Riigikogu Election Act, adopted on 12.06.2002 (RT I 202 57.355), enforced under § 86, specifies in § 40 “Pre-election” and § 44 “Electronic election” (amended TR I 2006. 30.231), enforced in 2006.

Because the stipulations of the above clauses are not to be found in the Constitution of the Republic of Estonia, they are on points of fact in contradiction with the applicable Constitution of the Republic of Estonia and hence null and void, like the election 2015 of the 13th composition of the Parliament.

The moral of the above is: If the leading authorities of the state do not abide by the law, how can they demand abidance by the law from its subjects?

Советская власть в Эстонии живет и побеждает

Андо Лепс

Доктор юридических наук, профессор, член Римского
клуба Эстонии, член Государственной комиссии
по расследованию репрессивной политики
во время оккупации

Аннотация. Из истории известно, что великие державы решают судьбы малых государств. В ходе приватизации, сопутствовавшей восстановлению в 1991 году независимости Эстонии, в стране возникла новая элита, образовавшаяся в основном из бывших руководителей министерств, предприятий, колхозов и совхозов. Они имели наилучшие возможности приватизации промышленных и сельскохозяйственных предприятий, а потому автоматически стали *элитой эстонского народа, капиталистами*, а наемные работники советских времен, как были, так и остались подчиненными им наемными работниками, поскольку в большинстве случаев не имели доступа к приватизируемым богатствам. Так как Конституция (Основной закон) Эстонской Республики не признает ни предварительного голосования, ни электронного, то выборы Рийгикогу XIII созыва юридически ничтожны.

Ключевые слова: элита Эстонской Республики, депортация, «каждая кухарка должна уметь управлять государством», промышленность, сельское хозяйство, банковское дело, приватизация, Конституция (Основной закон) Эстонской Республики, предварительное голосование, электронное голосование.

Как погибла Эстонская Республика

Эта очень печальная резюмирующая история берет начало с 1939 года, когда в Европе подули ветры, от которых Эстония, Латвия и Литва защититься уже не могли. Две европейские державы – Германия и Советский Союз, подняв надменно головы, стали, как было всегда, решать судьбу малых государств. 23 августа 1939 года СССР и Германия заключили в Москве договор о ненападении, т. н. пакт Молотова–Риббентроппа, секретный протокол к которому разделил соседние государства на сферы влияния двух держав. И тем самым решено было и вхождение Эстонии, Латвии и Литвы в сферу влияния преемника Российской империи. Что с того, что Эстония декларировала нейтралитет. Толку от этого не было никакого. Советский Союз лишь выжидал подходящий момент, который наступил с началом второй мировой войны. Искавшая в Таллинне убежища польская подводная лодка «Оржел» скрылась, что дало Советскому государству основания обвинить Эстонию в нарушении нейтралитета. Москва навязала Эстонии пакт о взаимопомощи, и в страну вошли части Красной армии, точная численность которых до сих пор неизвестна.

Подписание навязанного Эстонии в 1939 году договора о базах означало фактически *конец независимости Эстонии* (хотя, надо сказать, что базы сами по себе никогда ничего не решают). За этим последовали проведенные при сверхактивном участии эстонских коммунистов: Карла Сяре (первый секретарь ЦК КП(б)Э, семейства Лауристин - Йоханнеса (руководитель правительства) и Ольги (первый заместитель председателя президиума Верховного Совета ЭССР первого созыва), Йоханнеса Вареса-Барбаруса (председателя президиума Верховного Совета ЭССР) и др.¹ и поддержке, а вернее, организации² со стороны Москвы, т. н. свободные выборы II созыва Государственного собрания³, состоявшего исключительно из представителей «трудового народа», в то время, как оппозиционные им кандидаты были от выборов отстранены.⁴ В результате этого новым «народным представителем» Эстония была объявлена 21 июля 1940 года советской социалистической республикой и была направлена просьба о принятии ее в состав СССР. За чем последовала проведенная теми же людьми вместе с присланными из Москвы деятелями депортация 14 июня 1941 года⁵, когда за одну ночь на просторы России были высланы 10 тысяч человек с целью *ликвидации* государственных деятелей⁶, бизнесменов и банкиров⁷, руководства полиции и сил обороны⁸, юристов⁹ и творческой интеллигенции¹⁰ - эстонцев, русских, немцев, евреев с семьями¹¹ - одним словом, *элита Эстонской Республики*.

---

¹ См. подробнее: Valitud ja valitsenud. Eesti parlamentaarsete ja muude esinduskogude ning valitsuste isikkoosseis aastail 1917-1999. Koostanud *Jaan Toomla*. Eesti Rahvusraamatukogu. Tallinn, 1999.

² См. Eesti Entsüklopeedia, 11 köide. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn, 2002, стр. 311-312.

³ См. *Enn Sarv*. Juulivalimised 1940 kui rahvusliku vastupanu algus. Kannatuste aasta 1940-1991. Sihtasutus Valge Raamat. Tallinn, 2008, стр. 45-82.

⁴ Отец нижеподписавшегося Аугут Юлиус Лепс, член Рийгикогу ЭР IV и V созывов, был одним и отстраненных от выборов оппозиционных кандидатов.

⁵ См. *Herbert Lindmäe*. Suvesõda Virumaal 1941. Tartu 2002.

⁶ См. *Jaan Kross* ja *Peep Varju*. Eesti poliitilise eliidi saatusest Nõukogude okupatsioonide ajal. Kannatuste aasta 1940-1991. Sihtasutus Valge Raamat. Tallinn, 2008, стр. 9-44.

⁷ См. *Kalev Kukk*. Economic Damage. The White Book. Estonian Encyclopedia Publishers. Tallinn, 2005, pp. 141-171.

⁸ См. *Ülo Uluots*. Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus. Tallinn, 1999.

⁹ Сmt. *Mai Krikk*. Eesti politsei hävitamine esimesel Nõukogude okupatsiooniaastal. Kannatuste aasta 1940-1991. Sihtasutus Valge Raamat. Tallinn, стр. 123-174.

¹⁰ См. *Ando Leps*. Kui Eestit valitsesid juristid. Välismaise professuuri panus eesti rahvusest juristide kasvatamisel Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas aastatel 1889-1938. Eesti juristid poliitikas 1917-1940 ja nende hilisem saatus. Tallinn, 2009.

¹¹ См. *Sirje Olesk*. Kirjandus ja kirjanduselu Eestis okupatsioonide ajal. Kannatuste aasta 1940-1991. Sihtasutus Valge Raamat. Tallinn, 2008, стр. 83-122; *Urve Lippus*. Eesti muusika kaotused Nõukogude okupatsiooni läbi. Kannatuste aasta 1940-1991. Sihtasutus Valge Raamat. Tallinn, 2008, стр. 175-214; *Jaak Kangilaski*. Fine Arts. The White Book. Estonian Encyclopedian Publishers. Tallinn, 2005, pp. 112-127; *Jaan Laas*. Higher Education and Research Work. The White Book. Estonian Encyclopedian Publishers. Tallinn, 2005, pp. 74-112.

Особое внимание обращает на себя факт, если говорить о международном фоне советской оккупации, что в 1942 году правительство Швеции признало Балтийские государства, в том числе Эстонию, *de facto* составной частью Советского Союза...? На Тегеранской конференции 1943 года президент США Ф.Рузвельт подтвердил, что отказывается от политической инициативы на Балтике...? На Потсдамской конференции 1945 года государственные границы СССР были признаны такими, какими это государство само их сформировало. Таким образом, Запад сделал вид, что и не было никакого раздела Европы между Иосифом Сталиным и Адольфом Гитлером¹². Но отсюда возникает закономерный вопрос: насколько можно вообще серьезно относиться к позициям Запада в вопросах международных отношений?

Как гибнет Эстонская Республика сегодня

Но, что самое интересное: эти «кухарки» советского времени правят нами и *сегодня*. Вместе со своими семьями и родственниками, поскольку под их командованием находились министерства, предприятия и хозяйства. Утверждается, что во многих случаях они получили эти должности благодаря тесному сотрудничеству с Комитетом государственной безопасности.¹³ В ходе приватизации именно они заполучили себе имущество принадлежавшее государству, т. е. Народу, предприятия и хозяйства, то ли путем паев, то ли благодаря хитрости (мошеничеству), а то и просто преступным путем. Говорят, что они порой оскорбляют друг друга укорами типа: «ты больше шапал, чем я». И именно эти, выражаясь ленинским термином, «кухарки» стали автоматически *элитой эстонского народа, капиталистами*, а наемные работники советского периода так и остались подчиненными им наемными работниками, потому что к приватизируемым богатствам им в большинстве случаев доступа не было...

Т. н. новая элита эстонского народа живет сегодня гораздо лучше и свободнее, чем в советское время, потому что раньше боялись Москвы и московских проверяющих, а теперь бояться некого, что и породило чувство безнаказанности.

Но особенно привлекает внимание корреляция между приватизацией и волной банкротств (частных) банков. Сначала идет приватизация, а потом, когда народ свои сбережения, в том числе и от приватизации, поместил в банки, сознательно и искусственно вызванная волна банкротств этих банков, в ходе которой люди, подчас, лишились последнего. Можно предположить, что эта «блестящая идея» пришла в голову нашим правящим государственным деятелям и бизнесменам от шведов, в противном случае не понятно, почему жирный кусок от всей этой истории отхватили именно шведские банки, которым мы и до сего дня позволяем усердно себя доить. Не имеем ли мы в этом случае дело с предусмотренным уголовным кодексом антигосударственным преступлением? Любопытно было бы послушать, что теперь приглашенный профессор из бывших премьер-министров и

¹² См. Eesti Aastaraamat 2002-2003. Tallinn, 2004, стр. 174.

¹³ Harri Mägi. ENSV KGB tegevuse lõpetamine. Kirjastus Varrak. Tallinn, 2012.

вице-президентов Европейской Комиссии Сийм Каллас в двух университетах читает своим студентам-экономистам, рассказывает ли он, как государственные (народные) деньги могут «проскользнуть» в собственный карман, или вешает о чем-то ином?

Правлению «кухарок» сопутствовала *третья волна депортации*, продолжающаяся до сего дня, только на этот раз не на восток, а на запад. За эти годы Эстонию покинуло необъятное число работников в расцвете лет и сил, с золотыми руками и мозгами. Человеческий капитал, в том числе рождаемость, на крутом спаде, и очень зловеще стоит вопрос собственно о *существовании эстонского народа*.¹⁴

Каков же итог? Страшно от него становится! Перечисленные ниже правители Эстонии: бывший президент Эстонской Республики Леннарт Мери (июльские соглашения и сохранение «пятой колонны»), бывший премьер-министр Эстонской Республики Март Лаар (уничтожение промышленности и сельского хозяйства), бывший премьер-министр Эстонской Республики Сийм Каллас (банкротство банков, сага о 10 миллионах долларов – предполагаемая кража, особые отношения с фондом Внешэкономбанка, провалы памяти), ныне в Кадриорге сидящий президент Эстонской Республики Тоомас Хендрик Ильвес (говорят, что самый непопулярный из президентов Эстонии, «хапанье» средств на хутор Эрма, т. е. особый упор на собственный карман. Если президент и его семья не могут служить народу примером, то не годится он и в президенты), бывший премьер-министр Эстонской Республики Андрус Ансип (нечестные приемы, чтобы удержаться у власти, депортация людей на запад) и еще правящий премьер-министр Эстонской Республики Таави Рыйвас (антиконституционное электронное голосование на выборах в 2015 году Рийгикогу XIII созыва), которых можно подвести всех под общий знаменатель, привели Эстонию на край гибели. Вместо того, чтобы оказаться, как было обещано, в числе пяти самых богатых государств Европы, мы оказались в пятерке самых бедных.

Следовательно, и сегодня матушкой Эстонией правит все та же самая кампания – «кухарки» советских времен. Разве что дамы, если их можно так назвать, не являются на приемы в ночных рубашках, как это часто бывало в 1940–1941 годах.

Страх реформистов потерять власть и деньги

Власть надо отстаивать, причем, не выбирая средств. Правившая последние 15 лет в Эстонии Партия реформ сообразила, что честными выборами власть не сохранить, а потому на вооружение было взято электронное голосование, не признаваемое ни одним развитым государством мира. С идеей электронного голосования вышел в январе 2001 года тогдашний заместитель председателя Партии реформ, министр юстиции, а затем председатель Государственного суда Мярт Раск¹⁵. Поскольку голосов в

¹⁴ См. *Jaak Uibu*. Rahvastikukriisi kujunemine Eestis. Ettekanne Eesti Teaduslikus Seltsis Rootsisis Tartu Ülikooli aastapäeval 02.12.2014.

¹⁵ *Virgo Kruve*. Valimisreeglid määravad valimiste võitja. Tänapäev interneti ole e-valimisteks valmis. // Ettekanded, artiklid, arvamused. Tallinn, 2011, lk. 99.

распоряжении партии в Рийгигогу (парламенте) было достаточно, статья 44 принятого в 2002 году «Закона о выборах в Рийгигогу» и предусматривает электронное голосование. И это невольно вынуждает задать вопрос: не совершила ли Партия реформ с помощью электронного голосования уже в 2005 году незримый государственный переворот?

Электронное голосование во все время своего существования в Эстонии вызывало противостояние именно из-за своей ненадежности, которая, в конечном счете, сводит на нет демократию. Так, всемирно известный эксперт по электронным выборам и электронной безопасности из США Барбара Симонс утверждает: «.. фальсификация голоса избирателя в его компьютере – дело сравнительно простое. Гораздо проще, чем кража денег в интернет-банке». ¹⁶ Позиция Хенна Пыллуааса в данном вопросе такова, что для обеспечения честности и достоверности система электронного голосования должна быть открыта для внешнего контроля, но сегодня в Эстонии такой возможности нет. ¹⁷ Пааво Пихельгас утверждает: «Если в электронном голосовании разбирается очень незначительная часть общества, а все остальные должны просто доверять этой возможности на слово, то это большой регресс по сравнению с голосованием бумажными бюллетенями, при котором каждый дееспособный человек в состоянии проследить за движением бюллетеня, чтобы это происходило без всяких «фокусов». ¹⁸ Нижеподписавшийся уверен: «Поскольку система электронного голосования ненадежна, Рийгигогу и правительство Эстонской Республики нелегитимны. А поскольку состав Рийгигогу нелегитимен, то не легитимны были и выборы нового президента Эстонской Республики в 2011 году, что, в конечном счете, поставило Эстонскую Республику в международном общении в смехотворное положение, сильно подорвало авторитет и реноме нашего государства». ¹⁹

Все это долговременное пребывание Партии реформ у власти привело Эстонию на грань исчезновения. Эта партия подмяла под себя всю систему права, что привело к расцвету коррупции, о чем пишет даже зарубежная пресса. Например, т.н. афера «Ауторолло», в связи с которой подозревают нынешнего министра иностранных дел Кейт Пентус-Розиманнус и ее близких.

В 2015 году Партия реформ выиграла электронное голосование на выборах в Рийгигогу XIII созыва с огромным отрывом – 37,5% всех отданных при электронном голосовании голосов?! Отсюда и вывод, что деньги – это кровь в системе современного капиталистического общества, которую Партия реформ за годы своего правления сумела очень ловко, наплевав на законы, обратить в свою пользу. Стремясь остаться носителями

---

¹⁶ *Barbara Simons*. E-valimisteks ei ole aeg veel küps. Tänane internet ei ole e-valimisteks valmis. // Ettekanded, artiklid, arvamused. Tallinn, 2011, lk. 39.

¹⁷ *Henn Põlluas*. Valimiskomisjon hävitas e-hääletuse andmed. Tänane internet ei ole e-valimisteks valmis. // Ettekanded, artiklid, arvamused. Tallinn, 2011, lk. 120–123.

¹⁸ *Paavo Pihelgas*. E-valimiste tehnilised puudujäägid. Tänane internet ei ole e-valimisteks valmis. // Ettekanded. Artiklid, arvamused. Tallinn, 2011., стр. 21.

¹⁹ *Ando Leps*. Riigikogu valimiste e-hääletus on õigustühine. Tänane internet ei ole e-valimisteks valmis. // Ettekanded, artiklid, arvamused. Tallinn, 2011, стр. 116.

политической власти, т.е. власти денег, они своим земным божеством сделали *сервер электронного голосования*. И наплевать, что развитый мир этого идола не признает. Потеря денег и политической власти может ведь губительно повлиять на «здоровье» Партии реформ.

Выборы 2015 года в Рийгигогу Эстонской Республики XIII созыва юридически ничтожны

Статья 59 Конституции Эстонской Республики, принятой 28 июня 1992 года народом Эстонии на референдуме гласит, что «законодательная власть принадлежит Рийгигогу» А часть 1 статьи 60 говорит о том, что «в Рийгигогу 101 депутат. Депутаты Рийгигогу избираются на свободных выборах на основе принципа пропорциональности. Выборы всеобщие, равные и прямые. Голосование тайное».²⁰

Основные выводы:

1. Принцип пропорциональности тесно связан с той частью принципа равенности, что голоса имеют равный вес при выявлении результатов выборов.
2. Принцип свободы выборов утверждает, что выборы должны быть свободными, то есть голосование должно происходить без принуждения и оказания недопустимого давления на избирателя.
3. Принцип всеобщности означает право выбирать (активное избирательное право), а также право быть избранным (пассивное избирательное право).
4. Принцип равенства требует, чтобы каждый имеющий право голоса гражданин мог осуществить свое право по возможности однообразным способом.
5. Принцип прямоты исторически означает, что Рийгигогу должно быть избрано без промежуточной ступени выборщиков.
6. Принцип тайности, если говорить самыми общими словами, означает, что голосование тайное, при котором голосующий может сохранить в тайне, за кого он собирается голосовать, голосует или уже проголосовал.

А вот часть 3 статьи 60 говорит нам, что «Очередные выборы в Рийгигогу происходят в первое воскресенье марта четвертого последующего за предыдущими выборами в Рийгигогу года». Следовательно, действующая конституция ничего не говорит ни о предварительных выборах, ни об электронном голосовании..

Положения Конституции Эстонской Республики обладают верховенством над всеми другими положениями, содержащимися в нижестоящих законах Эстонской Республики. Это архиважный правовой принцип, ошибка по отношению к которому недопустима. Но почему-то наши ведущие государственные деятели настолько неграмотны, что не могут вычитать в Конституции даже такие нехитрые вещи.

---

²⁰ См. Действующая Конституция Эстонской Республики. Дата вступления редакции в силу: 22.07.2011. RT I, 27.04.2011, 2.

Надо сказать, что действующий Основной закон Эстонской Республики не упоминает ни полсловом ни предварительное голосование, ни тем более, электронное. Зато в принятом 12 июня 2002 года Законе о выборах Рийгигогу, вступившем в силу согласно статье 86, в статье 40 указано «Предварительное голосование», а в статье 44 – «Электронное голосование» (дополнено RT I 2006. 30.231), вступило в силу в 2006 году.

Поскольку упомянутого в указанных выше статьях закона нет в Конституции Эстонской Республики, то эти положения автоматически противоречат Конституции, а потому они, как и выборы в 2015 году Рийгигогу XIII созыва – *юридически ничтожны*.

Мораль: если не законопослушны руководящие силы государства, как они могут требовать законопослушания от своих граждан-подданных?

Procesuālās ekonomijas princips kriminālprocesā

Sandra Kaija, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija
sandra.kaija@rsu.lv

Anotācija. Rakstā autore izskata jautājumus, kas saistīti ar procesuālās ekonomijas principa izpaušmi kriminālprocesā. Pētījumā tiek aplūkotas problēmas, kas skar kriminālprocesa ekonomiju, efektivitāti un iedarbīgumu. Tiek piedāvāts ne tikai pilnveidot esošo tiesisko bāzi, bet vispirms ievērot jau esošos tiesību aktus, amatpersonām un tiesām pieņemot objektīvus lēmumus kriminālprocesos.

Atslēgvārdi: kriminālprocess, princips, procesuālā ekonomija.

Abstract. The Paper discusses the problems of the principle of economy in criminal procedure law in Latvia. The reserach deals with various approaches taken by economy, efficiency, effectiveness of criminal procedure. It is proposed that officials and courts not only improve but also comply with the existing legal framework when adopting objective decisions on criminal procedure.

levads

Kriminālprocesa būtību un attīstības perspektīvas lielā mērā nosaka kriminālprocesa principos definētās konceptuālās idejas. Šo ideju izstrāde un adaptācija, piemērojot prakses vajadzībām, ir kriminālprocesa zinātnes svarīgākais uzdevums. Kriminālprocesa likuma (turpmāk arī KPL) piemērošanas prakse, vērtējot arī kriminālprocesa normu izmaiņu kontekstā, parāda, ka principu sistēma, kas nostiprināta KPL 2. nodaļā, nevar tikt izskatīta par galējo teorētisko un praktisko sasniegumu punktu. Kriminālprocesa principu

sistēma joprojām ir atvērta izpētei un pilnveidei. To apliecina arī Latvijā veiktie pētījumi, piemēram, par kriminālprocesuālo imunitāti kā kriminālprocesa principu [6].

Raksta mērķis ir izpētīt dažus procesuālās ekonomijas aspektus kriminālprocesā, kā arī tās realizācijas iespējas tiesību jaunrades un tiesību piemērošanas sfērā, kā arī raisīt diskusiju par šāda principa ieviešanas nepieciešamību Kriminālprocesa likumā.

Rakstā galvenokārt izmantotas šādas izpētes metodes: analītiskā, vēsturiskā un salīdzinošā.

Svarīgākās atziņas teorijā un praksē

Viena no vadošajām idejām par ko būtu nepieciešams diskutēt, ir procesuālās ekonomijas princips, kas nav iekļauts kriminālprocesa pamatprincipu sistēmā. Realitātē šī ideja ir ļoti aktuāla un pieprasīta. Gandrīz desmit gadu KPL piemērošanas prakse ir parādījusi, ka prasības pēc vienkāršota un efektīva kriminālprocesa atrodas sarežģītā mijiedarbībā: ne viss “vienkāršots” var tikt atzīts par ekonomisku, savukārt “sarežģīts” – par izšķērdīgu.

Procesuālās ekonomijas ideja neaprobežojas tikai ar procesa ātrumu un vienkāršošanu. Mūsdienu kriminālprocesa tiesības akcentē arī citus kriminālprocesa racionalitātes aspektus. Tie parādās arī terminoloģiskās novitātēs, par piemēru var minēt saprātīgo termiņu. Nav mazsvarīgi, ka tas ir iekļauts kriminālprocesa pamatprincipu sistēmā (KPL 14. pantā).

Šobrīd vairs nav apšaubāms, ka jurisprudencē ir ieviests procesuālās ekonomijas princips. Tas tiek izmantots dažādās tiesību apakšnozarēs. Piemēram, viens no Administratīvā procesa likuma 191. panta pirmās daļas 2. punkta mērķiem ir īstenot procesuālās ekonomijas principu, kas paredz arī iespēju robežās izvairīties no atkārtotu procesuālo darbību, kuras izdarītas jau līdz šim, veikšanas, tādējādi samazinot izlietoto resursu apjomu, kā arī administratīvā procesa dalībnieku un tiesas laika patēriņu [2]. Arī likuma “Par tiesu varu” 28. pants paredz procesuālās ekonomijas principu, nosakot, ka tiesnesis izspriež lietu tik ātri, cik vien iespējams, un ka personai, kas piedalās lietā, jāievēro likuma vai tiesas noteiktie procesuālie termiņi.

Šim jautājumam vairākkārt ir pievērsusies arī Satversmes tiesa, norādot, ka procesuālās ekonomijas princips nav pašmērķis un šajā gadījumā kalpo vēl svarīgākam principam – tiesībām uz taisnīgu tiesu [3]. Procesuālā ekonomija, no vienas puses, un procesuālo tiesību vienlīdzība, no otras puses, ir Satversmes 92. panta satura elementi, kuriem jāatrodas saprātīgā līdzsvarā. Satversmes tiesai šajā gadījumā ir jāizvērtē, vai sabiedrības ieguvums no procesuālās ekonomijas nenonāk nesamērīgā pretrunā ar pušu procesuālo tiesību vienlīdzību [4].

Ideja par procesuālo ekonomiju ir aktuāla visā kriminālprocesa attīstības vēsturē. Faktiski procesuālās ekonomijas nepieciešamība ir radusies vienlaikus ar procesuālo formu. Ekonomijas ideja ir jebkuras formas elements, jo pati procesuālā forma – kriminālprocesuālās darbības ekonomiskākā veida mērķtiecīgs rezultāts. Procesuālā ekonomija ir ekonomiski veidota procesuālā forma (pēc principa – nekā lieka).

Nepamatoti sarežģīta procesa forma tur, kur to var aizstāt ar daudz vienkāršāku, rada lēnumu, birokrātismu, kavē laikus īstenotu un efektīvu personas tiesību un interešu aizsardzību. Nav mazsvarīgs apstākļi, ka valsts atvēlētie resursi, ko var atļauties tērēt kriminālprocesam, ir ierobežoti, tādēļ to sadales sistēma jāorganizē efektīvi.

Īstenojot procesu, tā amatpersonu pienākums ir ievērot ekonomijas principu, kas īpaši uzsvērts arī Francijas, Bosnijas, Rumānijas un citu valstu Kriminālprocesa likumos. [1,22]

Jāatceras konceptuālas lietas:

1. Procesuālā ekonomija darbojas par sava veida starpnieku starp KPL mērķi un mainīgajiem dzīves apstākļiem.
2. Racionalitāte.
3. Nedrīkst ekonomēt uz procesuālo formu u. c. rēķina, radot kaitējumu saprātīgo šaubu novēršanai, personas tiesību un interešu aizsardzībai.

Tādējādi formula "vienkārši – lēti" jāpapildina ar vēl vienu elementu – personas tiesību aizsardzību. Var teikt, ka tas nav jauns, autonomas elements, bet tas norāda uz nosaukto trīs komponentu attiecīgo orientāciju. Pamatojoties uz procesuālo ekonomiju, nedrīkst pārkāpt likumā noteiktās formālās (obligātās) prasības.

Procesuālās ekonomijas būtība jāsaista, pirmkārt, ar tiesību jaunradi, formulējot KPL noteiktās normas, otrkārt – ar racionālu darbību to piemērošanā, jo procesuālo ekonomiju nevajadzētu ierobežot tikai ar likumdošanas pasākumiem. Šīs problēmas risinājumam nepietiek tikai ar kriminālprocesa racionālu procedūru, ko nosaka KPL. Te ļoti svarīga nozīme ir pirmstiesas procesa un tiesas iestāžu darbībai, izvēloties visoptimālāko no veicamajām procesuālajām darbībām un pieņemamajiem procesuālajiem lēmumiem.

Pētījuma rezultāti un to izvērtējums

Runājot par tiesībām, bieži tiek uzsvērtā ekonomija, efektivitāte un iedarbīgums (zināmi kā trīs "e" no angļu valodas vārdiem *economy*, *efficiency*, *effectiveness*) [5].

Nosaucot KPL 2. nodaļā ietvertās kriminālprocesa vadošās normas par kriminālprocesa pamatprincipiem, likumdevēja darbība bijusi vērsta uz visu kriminālprocesiālā kārtību vadošo normu noteikšanu. Turklāt, ja šo vadošo normu piemērošana īstenojama visa kriminālprocesa gaitā, tad var secināt, ka likumā lietotais to kopējais apzīmējums – kriminālprocesa pamatprincipi – pilnībā atbilst kriminālprocesa tiesību zinātnes nostādņēm. Tas pats secināms arī par procesuālo ekonomiju kriminālprocesā kā kriminālprocesa pamatprincipu, jo tā nostādnes ir attiecināmas uz visiem kriminālprocesa posmiem.

Secinājumi un priekšlikumi

Procesuālās ekonomijas princips veicina ātru un efektīvu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanu; kriminālprocesa formu racionālu diferenciaciju, mazinot birokrātiju un procesuālo pilnvaru dublēšanu; procesa virzītāju nepamatotas rīcības nepieļaušanu, kas varētu apgrūtināt procesa dalībniekus ar nepamatotiem pienākumiem un papildu izdevumiem. Tāpēc būtu

nepieciešamas turpmākās diskusijas, vai procesuālās ekonomijas princips jāparedz kā patstāvīgs kriminālprocesa princips, vai pietiek ar pastāvošo tiesisko regulējumu.

Autore izvirzīto mērķi uzskatīs par sasniegtu, ja rakstā paustais viedoklis rosinās pārdomas un turpmākas diskusijas par ekonomijas principa nozīmi, nepieciešamību un vietu kriminālprocesā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Ķinis U. Krimināljurisdikcijas konfliktu jēdziens. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2/2013.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 15. jūnija lēmums lietā Nr. A-7-0004-10/11, S-584/2010.
3. Satversmes tiesas 04.02.2003. spriedums lietā Nr. 2002-06-01, secinājumu daļas 3. paragrāfs. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi 2002, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 67.–68. lpp.
4. Satversmes tiesas 30.03.2010. spriedums lietā Nr. 2009-85-01, secinājumu daļas 20. paragrāfs. Iegūts no: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009-85-01.htm
5. Valsts pārvaldes principi Eiropā. Iegūts no: <http://www.sigmaxweb.org/bylanguage/latvian/39560292.pdf>
6. Zeppa-Priedīte V. Iegūts no: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/zinas/Kopsavilkums_Zeppa-Priedite.pdf.

Some Regulatory Aspects of Advanced Therapy Medicinal Products

Prof. Jonas Juškevičius

Rīga Stradiņš University, Latvia
Mykolas Romeris University, Lithuania

Advanced therapy medicinal products (ATMPs), which include gene and cell therapy and tissue engineered products, represent a new category of medicines in the EU law for which a specific regulatory framework has been created for these medicines which took effect on December 30, 2008 (EU Regulation No. 1394/2007). Such a *lex specialis* alongside with the setting of uniform manufacturing, quality and pharmacovigilance standards to protect human health established a regulatory framework which is more stringent than the one applied to conventional medicinal products. Such a designation is a consequence of rapid advances in life sciences using human biological materials.

These novel therapies with high complexity need to be addressed quite differently from traditional pharmaceuticals or biologicals in their development,

manufacturing, or administration process¹: from establishing batch consistency, product stability to product safety and efficacy through pre-clinical, clinical studies and marketing authorisation.

Despite the fact that novel therapies generate huge healthcare expectations and constitute an alternative therapeutic strategy to conventional clinical therapy, for which no effective cure was previously available, at the same time they are expected to bear a higher risk potential than other biological medicinal products² not foreseen for transplantation materials such as tumorigenicity, cell (de)differentiation, and patient integration³. At the same time, the novel therapies were subject to different legal regimes: gene therapy, for example, genetic immunotherapy for cancer, and cell therapy, for example, articular chondrocytes for cartilage repair, already had been regulated as medicinal products under the Community legal framework since 2003⁴ while tissue-engineered products, for example, skin replacement materials, remained largely unregulated by the EU legislation.

Since one of the main objectives of the ATMPs regulatory regime is to guarantee the highest level of health protection for a patient through minimising risks which may bear these innovative products, relatively short practice demonstrates that the discussed regime so far is incomplete. For example, ATMPs are grouped into classes which share similar characteristics and bear a similar risk potential; however, even within a product class certain products may differ in their risk while regulatory requirements remain the same for all products: e.g., autologous cell-based products have much less safety concerns unlike allogeneic or xenogeneic products. The EU Regulation No. 1394/2007 also leaves open questions about the effective regulation of certain classes of medicinal artifacts, which may fall outside the EU regime and thus compromise Community commitments in the field of free movement of medicinal products while guaranteeing appropriate protection to patients against risks. These examples include embryonic cell-based therapies, germline modification or xenotransplantation – all of them at their current state of the art bear more risk than benefit. It would be reasonable to suggest that an EU legislator should overcome its reluctance to deal with ethically controversial issues and adopt more tailored risk-based medicinal product classification which would address a broader spectrum of issues.

---

¹ The Committee for Advanced Therapies (CAT) and the CAT Scientific Secretariat. Challenges with advanced therapy medicinal products and how to meet them. *Nat. Rev. Drug Discov.* 9 (2010), 195–202.

² Schneider, C. K., Celis, P. Opinion: Challenges with advanced therapy medicinal products and how to meet them. *Nat Rev Drug Discov.* 9 (2010), 195–201

³ The Committee for Advanced Therapies (CAT) and the CAT Scientific Secretariat. Challenges with advanced therapy medicinal products and how to meet them. *Nat Re. Drug Discov.* 9 (2010), 195–202.

⁴ Directive 2003/63/EC of the Commission of 25 June 2003 amending directive 2001/83/EC, OJ L 159 of 27.06.2003, pp. 46–94.

Modernās tehnoloģijas – jauni riski un drošības apdraudējumi

Andrejs Vilks, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Atslēgvārdi: drošība, drošības apdraudējumi, modernās tehnoloģijas, riski, robotizētās autonomās sistēmas.

Mūsdienās vērojama strauja moderno tehnoloģiju attīstība un izmantošana. To lietošana ir virzīta ne tikai uz sociālu mērķu sasniegšanu, bet arī tai mēdz būt pretsabiedriska un krimināls raksturs. Modernās tehnoloģijas veido jaunus potenciālus riskus un drošības apdraudējumus. Dažos gadījumos jauno tehnoloģiju konstruēšana, eksperimentēšana ar tām un lietošana nav tiesiski regulēta.

Aizvien intensīvāk un plašāk mūsu ikdienā ienāk jaunās tehnoloģijas. No vienas puses, modernizācija cilvēku dzīvi veido saturīgāku, daudzveidīgāku un interesantāku. No otras puses, jaunās tehnoloģijas rada papildu riskus mūsu drošībai, jo jaunievedumu negatīvo ietekmi daudzos gadījumos mēs pat neapziņamies. Es negribētu analizēt informāciju par jaunajiem daudzfunkcionālajiem sakaru līdzekļiem vai jaunās paaudzes datortehnoloģijām utt.

Manuprāt, daudz būtiskāk ir apzināties jaunās tehnoloģijas, kuras var nodarīt neatgriezenisku kaitējumu globālajai drošībai.

1975. gada janvārī – februārī tika īstenots PSRS un Francijas kopējais projekts “ARAKS”. Kergelēna salā (atrodas Indijas okeāna dienvidu daļā) no Francijai piederošām raķetēm “Eridan” tika palaists paštrinātājs ar uzlādētiem elektroniem – tas piederēja Padomju Savienībai. Vairāku simtu kilometru augstumā paštrinātājs izšāva elektronus, kuri sekunžu laikā pārvarēja simtiem tūkstošu kilometru, izraisot ziemeļblāzmu Arhangeļskas apgabalā.

1981. gadā Padomju Savienība sāka īstenot projektu “SURA”. Projekta tehnoloģiskie līdzekļi (plazmas ģenerators) tika novietoti aptuveni 150 kilometrus no Nižņijnovgorodas, un to darbības pamatmērķis bija ietekmēt jonosfēru. Eksperimenta pamatiecere saistījās ar traucējumu radīšanu radiosakariem un ierīcēm, kas noteic objektu atrašanās vietu.

Publiskajā vidē ir pieejama informācija par vēl vienu laboratoriju, kuras mērķis bija ietekmēt jonosfēru un klimatiskos apstākļus uz zemes. Laboratorija atradās netālu no Černobiļas un bija nosaukta par “Černobiļu-2”. Tur bija arī radiolokācijas stacija “DUGA”. Ar šīs stacijas palīdzību varēja kontrolēt objektu pārvietošanos pat 3000 kilometru attālumā. Černobiļas atomelektrostacija nodrošināja radiolokācijas staciju ar nepieciešamo enerģiju.

Krievijā ir izveidota radioelektroniskā pakļaušanas sistēma “Krasuha-2”. Tā darbojas ļoti precīzi un tiek atzīta par pietiekoši efektīvu militārajās operācijās. 2014. gada martā “Krasuha-2” pārtvēra divus bezpilota lidaparātus MQ-5B *Hunter*. Krievijā arī tiek veidots spēcīgs radioelektroniskās cīņas komplekss. Tas novietots bumbvedējā Su-24, kurš Melnajā jūrā kādam kuģim pilnībā izslēdza

radaru, pārvaldes tīklu un informatīvās sistēmas. Krievijas radioelektroniskās cīņas komplekss "Hibini" var izslēgt jebkuru objektu (kuģu, lidmašīnu, vilcienu, enerģētisko objektu, sakaru sistēmu u. c.) radioelektroniskās sistēmas. Krievijas militārie speciālisti atzīst, ka jaunās radioelektroniskās pakļaušanas sistēmas bezpilota lidaparātu darbību padara par mazefektīvu.

Tomēr tajā pašā laikā pasaulē attīstās militārās (kaujas) robotizētās autonomās sistēmas. Šie jaunā tipa ieroči pēc palaišanas darbojas patstāvīgi, autonomā režīmā, izvēloties mērķi un to iznīcinot bez operatora vadības. Militāro robotu projektu izstrāde un realizācija tiek salīdzināta ar revolucionārajiem izgudrojumiem – pulvera un kodolieroču izgudrošanu. Kaujas roboti ir spējīgi paši izvēlēties mērķa objektus, pieņemt lēmumus par to iznīcināšanu, lemt cilvēku dzīvības un nāves jautājumus. Robotu funkcionēšana ir veidota pēc salīdzinoši vienkāršas shēmas: objekta izvēle (zondēšana), darbības modeļu izraudzīšanās, darbība. Militārās (kaujas) robotizētās autonomās sistēmas, to projektēšana un izmantošana netiek reglamentēta ar kādām tiesiskām normām.

Pašlaik tiek izmantotas šādas sistēmas: "Falanks" (ASV), "Garpija" (Izraēla), "Taranis" (Lielbritānija), "Samsung - Tekvin" (Dienvidkoreja), "Camcopter S-100" (Krievija). Šīs sistēmas nav starptautisko humanitāro, kā arī cilvēktiesību regulācijas jomā. Taču tās var būt pieejamas teroristiskajiem grupējumiem, organizētajām transnacionālajām kriminālajām struktūrām, ekstrēmistiskajām organizācijām u. c. Tieši tāpēc ANO Cilvēktiesību padomē tiek strādāts pie lēmumprojekta, kurš noteiktu militāro robotu projektu izstrādes un realizācijas aizliegumu. Analōģiska rakstura ir arī radioelektroniskās bumbas (U), kas ne tikai nodara lielus fiziska rakstura kaitējumus, bet arī iznīcina vadības un sakaru sistēmas ar ļoti spēcīga elektroimpulsa palīdzību.

Jauno tehnoloģiju militārie zinātniski pētnieciskie kompleksi strādā arī pie aizsardzības sistēmām pret radioelektroniskiem uzbrukumiem.

Par perspektīvu jauno tehnoloģiju jomā tiek atzīta mazu mākslīgo pavadoņu izstrāde. Pašreizējā laikā Krievija un Kazahstāna strādā pie kompleksa "Išim", kurš ir paredzēts mazu mākslīgo pavadoņu palaišanai orbītā. Kompleksi, kurus varētu izmantot šiem mērķiem, varētu atrasties uz lidmašīnas MIG-31 I bāzes. Informāciju, kuru raidīs mazie mākslīgie pavadoņi, varēs izmantot ikviens karavīrs un drošības struktūru pārstāvji. Šo pavadoņu svars ir no 4 līdz 160 kilogramiem un to izmērs var nepārsniegt futbola bumbas lielumu.

Tiek atzīts, ka savulaik (2005. gadā) viesuļvētra "Katrina", kas nodarīja lielu kaitējumu Jaunorleānai (*New Orleans*), ir arī visnotaļ specifiska projekta "HAARP" darbības rezultāts.

Jāatzīmē, ka Krievijas zinātniski pētnieciskajā kompleksā "Androīda tehnika" tiek izstrādāts robots-kareivis, kurš var aizvietot militārpersonas. Tiesa, robotus-kareivjus vada operatori. Izmēģinājumu laikā robots-kareivis ne tikai sekmīgi šāva, trāpot visos mērķos, bet arī šķēršļainā apvidū nekļūdīgi pārvietojās ar kvadraciklu. Arī ASV aģentūra "DARPA" ir izveidojusi līdzīgu robota prototipu "ATLAS", kas ir radīts uz operacionālās sistēmas "Android" bāzes.

Jauno tehnoloģiju lokam pieder arī datorspēle "S.T.A.K.E.R.", kura ietekmē cilvēka apziņu, veido paaugstinātu agresivitāti un tieksmi uz vardarbību.

Krievijas intervence Krimā: vērtējums no starptautisko tiesību viedokļa

Jānis Grasis, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Janis.grasis@ba.lv

Abstract. The author gives an overview of the military invasion of the Russian Federation in Crimea during the spring of 2014, and analyses it from the point of view of the international law. The method of analysis of the legal acts is used. It has been proved that the activities of the Russian Federation in Crimea could be defined as a war crime as a result of the research.

Anotācija. Autors apskata Krievijas Federācijas militāro invāziju Krimā 2014. gada pavasarī un izanalizē to no starptautisko tiesību viedokļa. Tiek izmantota normatīvo aktu analīzes metode. Pētījuma rezultātā tiek atzīts, ka Krievijas Federācijas veiktās aktivitātes Krimā ir vērtējamas kā kara noziegums.

Atslēgvārdi: Krima, “zaļie cilvēciņi”, agresija, kara noziegums.

2014. gada pavasarī Ukrainā notika tas, ko Eiropa nebija piedzīvojuši kopš pagājušā gadsimta trīsdesmitajiem gadiem. Krievija 2014. gada februāra beigās okupēja Ukrainai piederošo Krimas pussalu, bet martā to anektēja. Krimas okupācijā tika iesaistīti karavīri bez pazišanās zīmēm, kas liecinātu par viņu piederību kādas valsts armijai. Plašsaziņas līdzekļos šos karavīrus sāka dēvēt par “zaļajiem cilvēciņiem”. Krievijas prezidents Vladimirs Putins jau 2014. gada 17. aprīlī televīzijas “tiešās līnijas” pārraidē atzina, ka “zaļie cilvēciņi”, kas sevi dēvēja pa vietējās pašsardzības spēkiem, patiesībā bija Krievijas karavīri.

Oficiāli par “Krimas atgūšanas” operācijas sākumu tiek uzskatīts 2014. gada 20. februāris, jo tieši šāds datums iegravēts Krievijas Aizsardzības ministrijas medaļās “Par Krimas atgūšanu”. Krimas okupācijas aktīvā daļa sākās naktī no 26. uz 27. februāri, kad plkst. 4.30 Krimā tika izsēdināti 120 Krievijas karavīri. Tos vēlāk papildināja ar 1700 desantniekiem, kurus pussalā nogādāja aviācija. Krievijas karavīri mēneša laikā “bez asinsizliešanas sagrāba svarīgākos civilos un militāros objektus”, piespiežot padoties Ukrainas armijas karavīrus [3]. Krimas aneksija tika pabeigta ar Krievijas Federācijas prezidenta V. Putina ukazu [6].

Jau šogad – 2015. gada 15. martā – tika demonstrēta Krievijas dokumentālā filma “Krima. Ceļš uz dzimteni”, kurā Krievijas prezidents lepnī klāsta par izstrādāto plānu un specoperāciju Krimas aneksijas realizēšanai, kaut arī Putins iepriekš vienmēr noliedzis Krievijas karaspēka līdzdalību Krimas aneksijā un karadarbībā Donbasā. Putina vārdu patiesumu apstiprināja arī bijušais Krievijas Federācijas Melnās jūras flotes komandieris admirālis Igors Kasatonovs, kurš šajā filmā norādīja, ka Krievijas bruņoto spēku Melnās jūras flote 2014. gada februārī nodrošināja slepenu Krievijas specvienību nogādāšanu Krimā, kur tās noblōķēja Ukrainas karaspēku. Admirālis norādīja, ka “Melnās jūras flote sagatavoja placdarmu, virsnieki zināja, kas notiek apkārt, kur ir izvietotas ukraiņu

armijas daļas, notikumu attīstības scenāriji tika izstrādāti kartēs. Tas ir, Melnās jūras flote ar saviem uzdevumiem tika galā. Tika nogādāti "pieklājīgi ļaudis", kas naktī no 27. uz 28. februāri ieņēma Krimas Augstāko padomi." [3].

Referātā tiks izvērtētas Krievijas Federācijas veiktās militārās aktivitātes no starptautisko tiesību viedokļa.

Kā vērtēt Krievijas Federācijas intervenci Krimā? Krievijas Federācija bija atzinusi eksistējošās Ukrainas valsts robežas šādos starptautisko tiesību dokumentos:

1. Alma-Atas 1991. gada 21. decembra deklarācijā, ar kuru likvidēja Padomju Sociālistisko Republiku Savienību (PSRS) un izveidoja Neatkarīgo Valstu Savienību (NVS); ar šo deklarāciju 11 valstis (bijušās 11 PSRS republikas, izņemot trīs Baltijas valstis un Gruziju), kas izveidoja NVS, atzina un apņēmas ievērot citu valstu teritoriālo nedalāmību un esošo robežu nemainīgumu [5].
2. Budapeštas 1994. gada 4. decembra memorandā par drošības garantijām, kurā Krievijas Federācija, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste un Amerikas Savienotās Valstis sniedza Ukrainai drošības garantijas un Ukrainas eksistējošo robežu negrozāmību apmaiņā pret kodolieroču izvešanu no šīs valsts teritorijas [4]. Šo memorandu parakstīja Ukrainas prezidents L. Kučma, Krievijas Federācijas prezidents B. Jeļcins, Apvienotās Karalistes premjerministrs D. Meidžors un ASV prezidents B. Klintonš.
3. Krievijas un Ukrainas 1997. gada līgumā par Melnās jūras flotes izvietošanu Krimas ostās, kas atļāva turēt Krievijas kuģus Krimas ostās, t. sk. uzturēties nozīmīgam skaitam Krievijas karavīru Krimā. Ar līgumu tika sadalīta bijusī PSRS Melnās jūras kara flote proporcijās 50 : 50. Kaut arī pussalā saglabājās Krievijas Federācijas militārā klātbūtne, Krima un Sevastopole juridiski un teritoriāli palika Ukrainas sastāvā [7, 1]. Līgums 2010. gadā tika pagarināts uz nākamajiem 25 gadiem. Jebkurā gadījumā Krievijas spēku pārvietošanās vai to iespējamā palielināšana varēja notikt tikai pēc konsultācijām ar Ukrainas varas iestādēm.

Pārkāpjot šeit minētās vienošanās, Krievijas Federācija sāka palielināt tās bruņotos spēkus Krimā bez Ukrainas piekrišanas, turklāt izvietoja tos ārpus militārajām bāzēm, aplencot Ukrainas armijas daļas, pārņemot lidostas un varas iestāžu ēkas. Šāda rīcība radīja augsni Ukrainas varas iestāžu pārņemšanai, nomainot tās ar prokrieviskām struktūrām. No starptautisko tiesību viedokļa šāda rīcība nepārprotami kvalificējama par militāro intervenci. Nav svarīgi, ka ārvalsts bruņotie spēki pārņem otras valsts teritoriju bez neviena šāviena.

Saskaņā ar ANO Ģenerālās Asamblejas 1974. gada 14. decembra rezolūciju "Agresijas definīcija" 3. panta a) apakšpunktu "Valsts bruņoto spēku invāzija vai uzbrukums citā valstī, vai jebkura militārā okupācija, kaut arī īslaicīga, kas radusies no šādas invāzijas vai uzbrukuma, vai jebkura citas valsts teritorijas aneksija, pielietojot spēku", tiek uzskatīta par agresiju [1]. Saskaņā ar Romas Starptautiskās krimināltiesas statūtu 5. panta 1. daļas d) apakšpunktu, agresija ir uzskatāma par vissmagāko kara noziegumu [2]. Tādējādi noteikti var uzskatīt, ka no starptautisko tiesību viedokļa Krievijas Federācijas veiktā Krimas okupācija un aneksija ir kara noziegums, un jācer, ka nākotnē Krievijas iesaistītās amatpersonas tiks tiesātas par agresiju.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. ANO Ģenerālās Asamblejas 1974. gada 14. decembra rezolūcija "Agresijas definīcija". Iegūts no: <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm> (sk. 30.03.2015.)
2. Romas Starptautiskās krimināltiesas statūtu starptautisks līgums, 2002. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. gada 28. jūnijā.
3. Putins stāsta par Krimas aneksijas operāciju; admirālis atzīst - to nodrošināja Melnās jūras flote, 2015. Iegūts no: <http://www.sargs.lv/Zinas/Arvalstis/2015/03/16-02.aspx#lastcomment> (sk. 28.03.2015.)
4. Budapest Memorandums on Security Assurances, 1994. Iegūts no: <http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandum-security-assurances-1994/p32484> (sk. 27.03.2015.)
5. The Alma Ata Declaration, 1991. Iegūts no: http://www.cvce.eu/obj/alma_ata_declaration_alma_ata_21_december_1991-en-ffcd1505-481e-42f5-8293-c8089b125eb0.html (sk. 28.03.2015.)
6. УКАЗ Президента РФ от 17.03.2014 № 147 «О признании Республики Крым». Iegūts no: <http://news.kremlin.ru/acts/20596/print> (sk. 27.03.2015.)
7. Tyler Felgenhauer. WWS Case Study 2/99 Ukraine, Russia, and the Black Sea Fleet, 1999. Accords. Iegūts no: <http://dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a360381.pdf> (sk. 29.03.2015.).

Sources of Law in the WTO

Giga Abuseridze

Rīga Stradiņš University,

Doctoral Studies Programme "Legal Science", Latvia

Abstract. The WTO law is, by international law standards, a wide-ranging and complex body of law. This paper deals with the issue sources of law in the WTO. The principal sources of the WTO law is the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation, concluded on 15 April 1995 and in force since 1 January 1995. The author presents various sources of WTO law, such as: 1) The Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation; 2) General Agreements on Tariffs and Trade 1994; 3) General Agreement on Trade in Services; 4) Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights and 5) Other Multilateral Agreements on Trade in Goods.

Keywords: World Trade Organisation, General Agreement on Tariffs and Trade, Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, the Agreement on Textiles and Clothing, the Agreement on Trade-Related Investment Measures.

Introduction

Modern discussion of the sources of international law usually begin with a reference to Article 38 (1) [1], of the statute of the International Court of Justice (ICJ) [2].

The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

- (a) international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognised by the contesting states;
- (b) international customs as evidence of a general practice accepted as law;
- (c) the general principles of law recognised by civilized nations;
- (d) subject to the provisions of article 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law [3].

The WTO agreement is a “particular” international convention within the meaning of article 38 (1) (a), as are the agreements and legal instruments annexed thereto. The agreements annexed to the WTO agreement are known as the WTO agreements or the covered agreements. The Dispute Settlement Understanding (DSU) governs resolution of disputes concerning the substantive rights and obligations of the WTO members under the covered agreements. In the words of Article 38 (1) (a) the rules of the DSU “are expressly recognised by the contesting states” that are parties to WTO dispute settlement procedures.

The fundamental source of law in the WTO is, therefore, the texts of the relevant covered agreements themselves. All legal analysis begins there. In the words of the WTO Appellate Body, which was established by Article 17 of the DSU, “The proper interpretation of the Article is, first of all, a textual interpretation” [4].

The agreements, however, do not exhaust the sources of potentially relevant law. On the contrary, all of the subparagraphs of Article 38 (1) are potential sources of the law in the WTO dispute settlement. More specifically, prior practice under the WTO’s predecessor, the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) including reports of GATT dispute settlement panels; WTO practice, particularly report of dispute settlement panels and the WTO Appellate body; custom; the teachings of highly qualified publicists; general principles of law; and other international instruments all contribute to the rapidly growing and increasingly important body of law known as “WTO law”.

While there is no explicit equivalent to Article 38 (1) in the Dispute Settlement Understanding or any other of the covered agreements, its terms are effectively brought into WTO dispute settlement by article 3.2 and 7 of the DSU. Article 3.2 specifies that the purpose of dispute settlement is to clarify the provisions of the WTO Agreements “in accordance with customary of interpretation of public international law”. Article 7 specifies that the terms of reference for panels shall be “to examine, in the light of the relevant provisions in the covered agreements cited by the parties to the dispute, the matter referred to the DSB and to address the relevant provisions in any covered agreement or agreements cited by the parties to the dispute [5].

The “DSB” is the dispute settlement body, established by the DSU, with “the authority to establish panels, adopt panel and Appellate Body reports, maintain surveillance of implementation of rulings and recommendations, and authorize suspension of concessions and other obligations under the covered agreements” [6].

The Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization

Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organisation (The WTO Agreements) is the most ambitious and far-reaching international trade agreement ever concluded [7]. It consists of short basic agreement (of sixteen articles) and numerous other agreements included in the annexes to this basic agreement. On the relationship between the WTO Agreement and the agreements in the annexes as well as on the binding nature of the latter agreements.

Article II of the WTO Agreement states:

2. The agreements and associated legal instruments included in Annexes 1, 2 and 3 (hereinafter referred to as multilateral trade agreements) are integral parts of this agreement, binding on all members.
3. The agreements and associated legal instruments included in annex 4 (hereinafter referred to as "Plurilateral Trade Agreements") are also part of this agreement for those members that have accepted them, and are binding on those members. The plurilateral trade agreements do not create either obligations or rights for members that have not accepted them. [8]

While the WTO agreement consists of many agreements, the Appellate Body in one of the first cases before it, *Brazil-Desiccated Coconut* (1997), stressed that the WTO agreement had been accepted by WTO members as a single undertaking [9]. The provisions of this agreement represent "an inseparable package of rights and disciplines which have to be considered in conjunction" [10]. The WTO Agreements is thus a single treaty. However, it should be noted that the agreements making up the WTO agreement were negotiated in multiple separate committees, which operated quite independently and without much coordination. Only towards the end of the Uruguay Round were some efforts made at coordinating and harmonizing the texts of the various agreements. At that stage, however, the negotiators for fear of seeing disagreement re-emerge were often unwilling to change the agreed texts, and some "inconsistencies" or "tensions" between the texts remained. Note that Article XVI: 3 of the WTO agreement provides:

In the event of conflict between a provision of this Agreement and a provision of any of the Multilateral Trade Agreements, the provision of this Agreement shall prevail to the extent of the conflict [11].

Most of the substantive WTO law is found in the agreements contained in Annex 1. This annex consists of three parts. Annex 1A contains thirteen multilateral agreements on trade in goods; Annex 1B contains the General Agreements on Trade in Services (the GATS); and Annex 1C the Agreement on Trade related Aspects of Intellectual Property Rights (The TRIPS Agreement). The most important of the thirteen multilateral agreements on trade in goods, contained in Annex 1A, is the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (the GATT 1994). The plurilateral agreements in Annex 4 also contain provisions of substantive law but they are as set out in Article II: 3 of the WTO Agreement, quoted above only binding upon those WTO members that are a party to these agreements. Annexes 2 and 3 cover, respectively, the Understanding on Rules and Procedures for the Settlement of Disputes (the DSU) and the Trade Policy Review Mechanism (The TPRM), and contain procedural provisions.

General Agreements on Tariffs and Trade 1994

The GATT 1994 sets out the basic rules for trade in goods. This agreement is, however, somewhat unusual in its appearance and structure. Paragraph 1 of the introductory text of the GATT 1994 states:

The General Agreements on Tariffs and Trade 1994 (GATT) shall consist of:

- (1) the provisions in the General Agreements on Tariffs and Trade, dated 30 October 1947;
- (2) the provisions of the legal instruments set forth below that have entered into force under the GATT 1947 before the date of entry into force of the WTO agreements;
- (3) the Marrakesh Protocol to GATT 1994;

The GATT 1994 would obviously have been a less confusing and more user-friendly legal instrument if the negotiators had drafted a new text reflecting the basic rules on trade in goods as agreed during the Uruguay Round. If the negotiators had opted for a new text reflecting the basic rules on trade in goods, it would not have been possible to keep a lid on the many contentious issues relating to the interpretation and application of GATT provision [12].

The current arrangement obliges one to consult:

- (1) the provisions of the GATT 1947;
- (2) the provisions of relevant GATT 1947 legal instruments;
- (3) the understandings agreed upon during the Uruguay Round in order to know what the GATT 1994 rules on trade in goods are.

The negotiators were obviously aware that this arrangement might lead to some confusion, especially with regard to the continued relevance of the GATT 1947. They therefore felt the need to state explicitly in Article II : 4 of the WTO agreement that: The General Agreement on Tariffs and Trade 1944 as specified in Annex A1 (hereinafter referred to as GATT 1944) is legally distinct from the General Agreement on Tariffs and Trade, dated 30 October 1947 (hereinafter referred to as GATT 1947).

It should be stressed that the GATT 1947 is, in fact, no longer in force. It was terminated in 1996. However, as explained, its provisions have been incorporated by reference in the GATT 1994.

The GATT 1994 contains rules on: most favoured nation treatment (Article I) [13]; tariff concessions (Article II); national treatment on internal taxation and regulation (Article III); anti-dumping and countervailing duties (Article VI); Valuation for customs purposes (Article VII); customs fees and formalities (Article VIII); marks of origin (Article IX); the publication and administration on trade regulations (Article X); quantitative restrictions (Article XI); restrictions to safeguard the balanced of payment (Article XII); administration of quantitative restrictions (Article XIII); exchange arrangements (Article XV); Subsidies (Article XVI); State trading enterprises (Article XVII); governmental assistance to economic development (Article XVIII); safeguard measures (Article XIX); general exceptions (Article XX); Security exceptions (Article XXI); dispute settlement (Article XXII and XXIII); regional economic integration (Article XXIV); modification on tariff schedules (Article XXV) and tariff negotiations (Article XXVI); and trade and development (Article XXVII).

A number of these provisions have been amended by one of the understandings, listed of paragraph 1(c) of the introductory text of the GATT 1994 and contained in the GATT 1994. Finally, the Marrakesh Protocol should be noted, which is an important part of GATT 1994. This protocol contains the national Schedules of Concessions of all WTO members. In these national Schedules, the commitments to eliminate or reduce customs duties applicable to trade in goods are recorded. The protocol is over 25,000 pages long, and is a key instrument for traders and trade officials.

General Agreement on Trade in Services

The General Agreement on Trade in Services (the GATS) is the first ever multilateral agreement on trade in services [14]. It entered into force in January 1995 as a result of the Uruguay Round negotiations to provide for the extension of the multilateral trading system to services. All Members of the World Trade Organisation are signatories to the GATS and have to assume the resulting obligations [15]. By the same token, they are committed, pursuant to Article XIX of the GATS, to entering into subsequent rounds of trade liberalizing negotiations. The first such Round started in January 2000 and was integrated later into the wider context of the Doha Development Agenda (DDA). The GATS establishes a regulatory framework within which WTO members can undertake and implement commitments for the liberalization on trade in services. The GATS covers measures of Members affecting trade in services.

Trade in services is defined in Article I : 2 of the GATS as the supply of a service: (1) from the territory of one member into the territory of any other member (cross-border supply); (2) in the territory of one member to a service consumer of any other member (consumption abroad); (3) by a service supplier of one member, through a commercial presence in the territory of any other member (supply through a commercial presence); and (4) by a service supplier of one member, through the presence of natural persons of a member in the territory of any other member (supply through the presence of natural persons) [16].

Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

The WTO's Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS), negotiated in the 1986-1994 Uruguay Round, introduced intellectual property rules into the multilateral trading system for the first time [17]. One of the main objectives of the World Trade Organisation (WTO) is to facilitate the world's trade and production. It enforces legally binding multilateral agreements on trade in goods, services, and trade-related aspects of intellectual property rights to manage global trade efficiently.

At the end of the Uruguay Round of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) in 1994, the Trade Related Intellectual Property Rights (TRIPS) agreement was implemented to regulate standards of Intellectual Property (IP) regulations in WTO member countries.

Economic theory suggests that intellectual property rights could either enhance or limit economic growth. However, evidence is emerging that stronger and more certain IPRs could increase economic growth and foster beneficial technical change, thereby improving development prospects [Maskus, 2000]. Nevertheless, the significance of these growth effects would be dependent on the circumstances in each country. However, with the appropriate complementary policies and transparent regulation, IPRs could play an important and positive role in promoting economic growth.

There are two central economic objectives of intellectual property protection.

First, to promote investments in knowledge creation and business innovation by establishing exclusive rights to use and sell newly developed technologies, goods, and services.

Second, to promote widespread dissemination of new knowledge by encouraging (or requiring) rights holders to place their inventions and ideas on the market [Fink and Maskus, 2005] [18].

When there is a lack of intellectual property protection or weak intellectual property rights, firms are not willing to incur costs in research and commercialisation activities. In economic terms, weak IPRs create a negative dynamic externality [Fink and Maskus, 2005], and fail to overcome the problems of uncertainty in R&D and risks in competitive appropriation that are inherent in private markets for information. In an economic context, it is socially efficient to provide wide access to new technologies and products, when they are developed at marginal production costs. IPR rules are important in-terms of encouraging creativity and innovation; to transfer technology on commercial terms to business enterprises in developing countries; to protect consumers by controlling the trade of counterfeit goods; and to improve international trade activities [WIPO, 2009]. By strengthening IPR regimes, either unilaterally or through adherence to TRIPS agreement, developing countries attempt to attract greater inflow of technology.

There are three interdependent channels through which technology is transferred across borders. These channels are international trade in goods, foreign direct investment (FDI) within multinational enterprises, and contractual licensing of technologies and trademarks to unaffiliated firms, subsidiaries, and joint ventures. Economic theory observes that technology transfers through each channel partly depend on local protection of IPRs, albeit in complex and subtle ways [WIPO, 2009]. Furthermore, countries with weak IPRs could be isolated from modern technologies and would be forced to develop technological knowledge from their own resources.

Other Multilateral Agreements on Trade in Goods

In addition to the GATT 1994, Annex 1A to the WTO agreement contains a number of other multilateral agreements on trade in goods.

These agreements include:

- (1) the Agreement on Agriculture [19], which requires the use of tariffs instead of quotas or other quantitative restrictions, imposes minimum market access requirements and provides for specific rules on domestic support and export subsidies in the agricultural sector;

- (2) the Agreement on the Application on the Sanitary and Phytosanitary Measures (the SPS Agreement), which regulates the use by WTO members of measures adopted to ensure food safety and protect the life and health of humans, animals and plants from pests and diseases;
- (3) the Agreement on Textiles and Clothing, which provided for the gradual elimination by 1 January 2005 of quotas on textiles and clothing (and is no longer in force);
- (4) the Agreement on Technical Barriers to Trade (the TBT agreement) which regulates the use by WTO Members of technical regulations and standards and procedures to test conformity with these regulations and standards;
- (5) the Agreement on Trade-Related Investment Measures (the TRIMS agreement), which provides that WTO members regulations dealing with foreign investments must respect the obligations in Article III (national treatment obligation) and Article XI (prohibition on quantitative restrictions) of the GATT 1994;
- (6) the Agreement of Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (the Anti-Dumping Agreement), which provides for detailed rules on the use of anti-dumping measures;
- (7) the Agreement of Implementation of Article VII of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (the Customs Valuation Agreement), which sets out in detail the rules to be used by national customs authorities for valuing good for customs purposes;
- (8) the Agreement on Preshipment Inspection, which regulates activities relating to the verification of the quality, the quantity, the price and the customs classification of goods to be exported;
- (9) the agreement on Rules of Origin, which provides for negotiations aimed at the harmonisation of non-preferential rules of origin, sets out disciplines to govern the application of these rules of origin, both during and after the negotiation on harmonisation, and sets out disciplines applicable to preferential rules of origin;
- (10) the agreement on Import Licensing Procedures, which sets out rules on the use of import licensing procedure;
- (11) the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (the ASCM agreement), which provides for detailed rules on subsidies and the use of countervailing measures; and last one
- (12) the Agreement on Safeguards, which provides for detailed rules on the use of safeguard measures and prohibits the use of voluntary export restraints.

Most of this multilateral agreement on trade in goods provide for rule that are more detailed than, and sometimes possible in conflict with, the rules contained in the GATT 1994. The interpretative note to annex 1A addresses the relationship between the GATT 1994 and the other multilateral agreements on trade in goods. It states:

In the event of conflict between a provision of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 and provision on another agreement in annex 1A to the Agreement Establishing the World Trade Organisation (referred to in the agreement in Annex 1A as the WTO agreement), the provision of the other agreements shall prevail to the extent of the conflict [20].

However, it is only where a provision of the GATT and a provision of another multilateral agreement on trade in goods are in conflict that the provision of the latter will prevail. Provisions are in conflict where adherence to the one provision will necessarily lead to a violation of the other provision and the provisions cannot, therefore, be read as complementing each other. While it is undisputed that a conflict exists when one provision requires what another provision prohibits, international lawyers tend to disagree pm whether such a conflict may exist where one provision expressly permits what another provision prohibits.

Conclusion

International trade law is a very complex and an ever expanding area. There are predominantly four levels of international trade relationships: unilateral measures (national law), bilateral relationships (Canada-United States Free Trade Agreement), plurilateral agreements and multilateral arrangements (GATT/WTO).

The principal sources of WTO is the WTO agreement in force since 11 January 1995. The WTO agreement is the short agreement establishing the WTO but contains, in its annexes, a significant number of agreements with substantive and procedural provisions, such as the GATT 1994, the GATTs, the TRIPS, agreement and the DSU. However, the WTO agreement is not the only source of the WTO law.

WTO dispute settlement reports, acts of WTO bodies, agreements concluded in the context of the WTO, customary international law, general principle of law, other international agreements, subsequent practice of WTO members, teaching of the most highly qualified publicists and the negotiations history may all, to varying degrees, be sources of the WTO law. It is necessary to now, that not all these elements of the WTO law are of the same nature or on the same legal footing. Some sources, such as the WTO agreement and most of the agreements annexed to it, provide for specific legal rights and obligations for WTO members that these members can enforce through WTO dispute settlement.

Other sources, such as the WTO dispute settlement reports, general principles of law, customary international law and non-WTO agreements do not provide for specific, enforceable rights and obligations but they do clarify and define the law that applies between WTO members on WTO matters. So it should be noted that all multilateral WTO agreements apply equally and are equally binding on all WTO Members.

All multilateral WTO agreements, regulations and its sources apply equally and are equally binding on all WTO members, but it is very important that how countries perform this regulations and I think this is one of the most problematic issue in the WTO.

References

1. Palmeter N. D. & Mavroidis P. C. The WTO Legal System: Sources of Law, 92 Am. J. INT'L L.398 (1998).
2. Statute of international court justice, 26 June 1945, 59 Sta. 1055, T.S No. 993 (1945). Available at www.icj-cij.org/icjwww/ibasicdocuments/ibasicstext/ibasicstatute.htm
3. ICJ state Art. 38 (1). See, e.g., Ian Brownlie, Principles of Public International Law 15 (5th ed. 1998).

4. Appellate Body report, Japan- Alcoholic beverages, at Part G, para. 1.
5. Article 7.1 and 7.2 of the DSU. https://www.wto.org/ENGLISH/tratop_e/dispu_e/repertory_e/s7_e.htm#S.7.2
6. Dispute Settlement Id. Art. 2.1. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm
7. The official version of WTO Agreements and its annexes is published by the WTO and Cambridge University Press as The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The legal texts. The WTO Agreement and its Annexes are also available on the WTO website at www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm
8. Van Den Bossche P., Zdouc W. The Law and Police of the World Trade Organization, published 2013, p. 41.
9. Appellate Body Report, Brazil-Desiccated Coconut (1997), p. 177.
10. Appellate Body Report, Argentina-Footwear (EC) (2000), para. 81.
11. Article XVI:3 of the WTO. https://www.wto.org/ENGLISH/res_e/booksp_e/analytic_index_e/wto_agree_04_e.htm#articleXVI
12. Together with the provisions of the GATT 1947, the provisions of the legal instruments that have entered into force under the GATT 1947, referred to in paragraph 1(b) of the introductory text of the GATT 1994, are incorporated into the GATT 1994.
13. The law and policy of the World Trade Organization, Peter van den Bossche, Werner Zdouc, published 2013, p. 317.
14. General Agreement on Trade in Services; https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf
15. General Agreement on Trade in Services published Geneva, July 1986, p. 41. https://www.wto.org/English/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf
16. Article I:2(a)-(d) of the GATT. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/analytic_index_e/gats_01_e.htm#article1
17. Understanding the WTO, 3rd edition, published by the World Trade Organization 2003, p. 42.
18. Van Den Bossche P., Zdouc W., The Law and Police of the World Trade Organization, published 2013, p. 50.
19. The Agreement of Agriculture, Joseph McMahon, published 2006 Uruguay round agreement Multilateral Agreements on Trade in Goods https://www.wto.org/English/docs_e/legal_e/05-anx1a_e.htm

Interplay of Economic Interests with the European Union's Foreign Policy

Lauris Bočs

Rīga Stradiņš University,
Doctoral Studies Programme "Law", Latvia

Scientific research supervisor:
Assoc. Prof. *Dr. iur.* Janis Grasis

Keywords: European Union, economy, lobbyism.

Introduction

The years 2013 and 2014 have proven to be pivotal for the European Union's (EU) centralisation processes. The unified actions within the economic, financial and foreign policies have shown to be a step toward strengthening the EU in global challenges¹. The author of the Paper considers that the Ukrainian and Russian conflict as well as the Transatlantic Trade and Investment Partnership with the United States of America creates the need for a particular look on the foreign policy principles that have a considerable effect on the economic and financial stability of the EU and its regions.

Aim

The aim of the study is to further the research on the conceptual legal framework for economic interest representation within the EU. The research field consists of legal and political EU documentation. The used methods are: descriptive – for the textual description of the conditions, logical – for the structural representation of the research content, inductive – for general conclusions from individual premises and legal-technical – for the reasoning of legal merits.

Results

There is a lack of congruency with respect to the economic well being of EU citizens and the centralised actions and decisions of the EU. The amount of foreign policy transparency, especially for restrictive measures leaves out different legal proportionality attributes as to the need in democratic society. Accordingly, the legal merit of proportionality could be considered an *ex officio* obligation to be implemented *expressis verbis* into the Treaty of the EU.

Conclusions:

1. The foreign policy of the EU shows a lack of legal proportionality testing which would be a fair justification tool for a transparent and congruent implementation of EU priorities.

---

¹ See also: European Union. External Action. Foreign Policy. Available at http://www.eeas.europa.eu/policies/index_en.htm [visited March 9, 2015].

2. The recent use of restrictive measures in the EU has been justified politically, yet the legal justification must be advanced with the human rights evaluation of proportionality.

Local and Regional Programmes of Environmental Protection as the Instrument of Implementation of the Environmental Policy

Dr. Dorota Strus

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych
Instytut Administracji, Samorządu i Prawa
e-mail: dorotastrus@interia.pl

Abstract. The subject of the study is the analysis of programmes of environmental protection elaborated at a regional and local level. The paper indicates the conditions accompanying the shaping of programmes of environmental protection and the valid construction in the scope of their elaboration and implementation. The important issue to which attention was paid is the significance of programmes of environmental protection as a key element of the implementation of national environmental policy.

To begin with, it is worth to note that programming constitutes an important element of management process. It includes design of the most desirable events and states from the point of view of a future situation, defined as goals of the environmental policy. Different entities take part in the process, starting from public institutions at a central level, through units of local self-government¹ and entities included in the non-governmental sector.

By way of introduction, it should be indicated that local programmes of environmental protection including voivodship programmes, constitute an important instrument of the creation of the local public policy of environmental protection. Content of local programmes of environmental protection must correspond with tasks and goals resulting from the national environmental policy since they develop and refine it. It does not mean that they cannot contain different content being the consequence of local or regional conditions. Programmes of environmental protection specify principles, directions and priorities of projects undertaken in favour of environmental protection that in practice is aimed at enabling effective and rational management of environment resources. All programmes of environmental protection are not local law acts, but only programmes

---

¹ Poskrobko B., Poskrobko M. Zarządzanie środowiskiem w Polsce..., p. 110.

of activity binding within administration. The result of it is that they do not cause any legal effect in the area of creation of rights and obligations in relation to entities from outside of administration.

The analysed programmes are the expression of the principle included in Article 5 of the Constitution which makes the state of the entity responsible for environmental protection and recognise the principle of sustainable development as one of the fundamental constitutional principles of the state.

Taking into account the framework of this research paper, the attention will be paid to the mechanism of programming in relation to local administration. The analysis of such issue requires rising the matter of conditions that accompany the creation of this tool. Sharing the view of Antoszewski A. and Ferens A., it is worth to note that the process of gradual democratisation of political system in the 1980's led to an increase of the possibility for different groups and non-governmental organisations to shape decisions. It resulted in the increase of activity of different policy-making bodies, also at a local level. As it was noted by the authors, the change of the political order that took place in the late 1980's made environmental protection being perceived in the category of political value, which, on the one hand, was a serious argument against the communist authorities and on the other was the element of political agendas².

As practice has shown, the circumstances mentioned above did not fundamentally affect the change of decision-making process in environmental protection by local authorities i.e. national councils. The dominance of administration over the representative factor was still visible. For a long time local authorities did not participate in the process of programming and decision-making in environmental protection. As an example, it may be indicated that the first complex regulation from the scope of environmental protection in Poland i.e. the Act of 31 January 1980 on the protection and shaping of the environment indicated voivodes as the bodies responsible for the preparation of programmes of environmental protection.

At the beginning, the changes towards inclusion of commune bodies in the process of programming of environmental protection were connected with the amendments of the above mentioned Act made in 1997 and 1998³. The extension of the personal scope in this area was connected with the process of further decentralisation of public administration in Poland which led to the creation of successive levels of the state territorial division that are districts (poviats) and self-governing voivodships.

The reform of administration has eliminated voivodes from programming processes. The institution of environmental protection programmes seems to be the basic tool of policy concerning the environment. It is assumed that

---

² Poskrobko B., Poskrobko M. Zarządzanie środowiskiem w Polsce..., p. 110. Ochrony środowiska w strukturach władzy lokalnej, Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego-Akademii Rolniczej w Warszawie, Warszawa 1990, pp. 7-9.

³ The Act of 29 August 1997 on the amendment of the Act on protection and development of the environment and amending some other acts (Journal of Laws No 133, item 885) as well as the Act of 25 July 1998 on the amendment of some acts specifying the competences of public administration bodies in conjunction with the state's political reform (Journal of Laws No 106, item 668).

environmental programmes elaborated at a local level should provide details of the national environmental policy. In the legal state in force, on the basis of Article 17 (1) of the Act of 27 April 2001 Environmental Protection Law, environmental programmes should provide details of the national environmental policy. It should be mentioned that their implementation corresponds with the provisions of Article 5 of the Constitution of the Republic of Poland which obliges the state, including units of local self-government, to provide environmental protection.

In the preliminary remarks of the Paper the issue of conditions that has eventually influenced the role which can be fulfilled by local authorities has been raised. It is worth to emphasize that aside of political conditions, which were connected with the successive development of democracy and systematic changes, the key role was played by the conception of decentralisation of tasks in environmental protection in favour of local self-government which took place in 1990 and 1998.

It should be noted that the above mentioned conception was in compliance with the Global Programme of Activity which was passed during the conference in 1992 in Rio de Janeiro which assumed the increase of participation of local authorities in the solution of environmental problems. The significant premise seemed also to be the elaboration of long-term programmes of environmental protection at the level of the European Community and later the European Union.

Returning to the essence, the attention should be paid to formal and legal aspects accompanying the elaboration of local programmes of environmental protection. On the basis of Article 17 and 18 of the Environmental Protection Law Act, programmes of environmental protection are elaborated every four years, but the activities that are included in them should concern next four years. Such a solution remains in compliance with the national environmental policy. The body that is empowered to draw up the draft of the programme is the executive body of the unit of local self-government: at a level of commune – the head of a commune (mayor or the president of a city), at a level of a district (powiat) – the district (powiat) management board and at a level of voivodship – the voivodship management board.

The provisions of Environmental Protection Law Act have introduced the requirement to give opinion about the draft by the executive body of a superior unit. As it was emphasized by Bar M., the notion of the executive body of a superior unit should be understood as the body not in hierarchical subordination, but in territorial terms. It means that in case of voivodship programmes of environmental protection such a body is the minister in charge of environmental protection, while in relation district (powiat) programmes the opinion-giving body is the voivodship management board. In turn, drafts of commune programmes of environmental protection require the opinion of the executive body of a district (powiat). It should be added that the executive body of a local self-government unit is obliged to ensure the possibility of social participation in the proceeding concerning drawing up the environmental protection programme.

The procedure of proceeding with social participation is the object of a separate regulation, that is the Act of 3 October 2008 on Providing Information on the Environment and Environmental Protection, Public Participation in Environmental Protection and on Environmental Impact Assessment. In relation

to a policy, a strategy, a plan and a programme, the Act mentioned hereinbefore provides also the need to conduct strategic environmental assessment and to ensure the social participation in such proceeding. It should be noted that ensuring public participation in such proceeding is the result of the implementation of Article 7 of the Convention form Aarhus from 1998⁴. It concerns social participation in relation to plans, programmes and guidelines relating to the environment. The body responsible for the conduct of procedure of social participation and strategic environmental assessment is the body that draws up the draft of the programme.

After fulfilling the abovementioned requirements, programmes are passed in the form of a resolution by the legislative and control body of a commune, a district (powiat) and a voivodship i.e. the commune council, the district (powiat) council and the voivodship assembly in the mode indicated in the self-government acts⁵. The execution of passed resolutions has been left to the executive body of a local self-government unit which is obliged to prepare, every two years, the reports from the implementation of environmental protection programmes and to present them to acceptance to a legislative body.

At this point the issue of the character of environmental protection programmes should be analysed. They do not have the status of local legal acts since they define a certain direction and priorities of activity in the scope of environmental protection. Therefore, the programmes of environmental protection do not have legally binding character which means that they do not entail direct legal effects in the field of rights and obligations of entities from outside administration⁶. They constitute an important instrument of activities undertaken to preserve and restore the equilibrium of nature.

The structure of environmental protection programmes is the same as the structure which was provided by the Polish legislator in Article 14 (1) of Environmental Protection Law Act which means that such programmes should comprise of ecological objectives and priorities, the type and the timetable of pro-ecological activities, measures necessary to accomplish the goals including economic and legal mechanisms and financial resources. Such a structure of environmental protection programmes does not exclude the possibility to consider in their content the problems which occur in the area of the competence of a given self-government unit.

The guidelines of the Ministry of the Environment on the preparation of environmental protection programmes at local and regional level are fundamental for proper preparation of such programmes⁷. In voivodship programmes, according

---

⁴ Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters drawn up on 25 June 1998 in Aarhus (Journal of Laws of 2003 No 78, item 706).

⁵ According to Article 14 of the Act on commune self-government, Article 13 of the Act on district (powiat) self-government and Article 19 of the Act on voivodship self-government, resolutions are adopted by a simple majority of votes in the presence of at least half of the members in an open vote.

⁶ Bar M. Dział III polityka ekologiczna oraz programy ochrony środowiska [in:] Prawo ochrony środowiska, Komentarz..., p. 223.

⁷ The guidelines of the Ministry of the Environment on the preparation of the local and regional environmental protection programmes, Warszawa 2002.

to the guidelines of the Ministry of the Environment, voivodship own activities, coordinated activities and detailed guidelines for preparation of district (powiat) programmes should be included. Such a structure enables a description of undertakings, deadlines for achieving them and institutions responsible for their execution. The important matter is also the determination of costs and the funding sources including the indication of sources of funds from the sources of enterprises and the external sources. In the course of works connected with their preparation all concerned institutions specialised in environmental protection and spatial planning appropriate for the scope of their activity, including entrepreneurs having impact on the environment and representatives of society, participate.

Voivodship programmes of environmental protection ought to be coordinated with sector programmes including first and foremost: tourism development programmes, programmes on water supply, air protection programmes, programmes on protection against noise, local spatial development plans, waste management plans. Determination of long-term goals corresponds with the national environmental policy and with the mission expressed in the voivodship development strategy. It is aimed particularly at the improvement of the quality of the environment and ecological security, increasing ecological awareness and the rational use of natural resources as well as the protection of natural heritage. They emphasize the necessity of sustainable use of energy, water and natural resources.

Insurance of compatibility between voivodship environmental protection programmes and the mission resulting from the voivodship development strategy is achieved by the indication for the necessity to take actions directed towards activation of the market to act in favour of environmental protection in relation to increase eco-innovations in the process of the development of a region and support for the production of energy from renewable resources.

Specification of problem areas is done on the basis of the data on the state of the environment provided in the report on the state of spatial development and the National Environmental Monitoring. In case of district (powiat) programmes, their structure, according to the guidelines of the Ministry, is similar to voivodship programmes, but in case of detailed guidelines, they refer to the preparation of commune programmes which ought to be included into district (powiat) programmes. Only commune programmes of environmental protection comprise of only two parts: the description of its own tasks and coordinated tasks. It should be indicated that environmental protection programmes are elaborated at three levels of territorial division of the state and they are different in content and the substantive scope which is connected with their territorial remit⁸.

At this point it is worth to note that both the national environmental policy and programmes of environmental protection are impact acts which stimulate the activities of entities that have an impact on the environment⁹. Separate requirements concerning the content of programmes can be established by

---

⁸ Barczak A. Zadania samorządu terytorialnego w zakresie ochrony środowiska, Dom wydawniczy ABC, Warszawa 2006, p. 72.

⁹ Gruszecki K. Prawo ochrony środowiska, Komentarz, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2007, p. 56.

the provisions of special acts. Attention should be paid to the determination of problem areas which consist of the strengthening of the “green infrastructure”, the limitation of emission, the reduction of absorption of water, materials and energy, the improvement of transport and the development of civic activity.

Returning to the provisions included in special regulations, one should indicate waste management plans prepared at a level of a commune, a district (poviat) and a voivodship which are included in the Act of 27 April 2001 on Waste. They are a part of proper environmental protection programmes and are drawn up on the terms and in the manner defined in the provisions on environmental protection. The specificity of waste management plans consists of their content since they should include the indications concerning waste prevention, safe management of waste, the reduction of the amount of stockpiled waste.

Plans in the scope of waste management should be drawn up in compliance with the national environmental policy. As it was noted by Radecki W., taking into account the fact that the environmental policy is the most important conceptual document elaborated in the manner defined in the Environmental Protection Law Act, waste management plans should be in compliance with it. The contradiction of the plan with the national environmental policy justifies the repeal of the resolution on the plan as unlawful¹⁰.

As it was noted above, local programmes of environmental protection take into account requirements resulting from other specific regulations, among which the Nature Conservation Act should be mentioned. The content of Article 3 of the above mentioned act contains the obligation to involve the requirements of nature conservation in environmental protection programmes. It is worth to pay attention to the obligation included in Article 66 (1) of the Nature Conservation Act. It requires studies of directions and conditions of spatial management in communes and local spatial management plans to take into account the needs of the functioning and development of existing and planned botanical or zoological gardens.

The mentioned issue justifies drawing the attention to the essence and the significance of the so-called recovery programmes which are regulated by the provisions of Environmental Protection Law Act. Such programmes are drawn up in order to enforce the compliance with standards of the quality of the environment. Contrary to classic programmes of environmental protection, the legislator has given them the status of local legal acts. They are aimed at enforcing the compliance with infringed quality standards of the environment. Aside of the typical status of a planning document, recovery programmes fulfil mainly regulatory function.

Seeking for relationships between environmental protection programmes and recovery programmes is possible in a sense if one notices that the national environmental policy refers to the standards of the quality of the environment¹¹. The programme specifies the area that falls within the scope of its application,

---

¹⁰ Radecki W. Ustawa o odpadach, Komentarz, Wydanie 2, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2008, p. 151.

¹¹ Barczak A. Zadania samorządu terytorialnego w zakresie ochrony środowiska..., p. 78.

infringed standards of the quality of the environment along with the indication of the scope of the infringement, fundamental directions and the scope of activities necessary to restore the standards of the quality of the environment. They should be specified precisely in order to constitute the basis for elaboration the future material and financial schedule that is crucial for the effectiveness of activities. The content of the recovery programme comprises of the entities that use the environment to which obligations established in the programme are addressed and obligations of administrative bodies consisting of communicating the information about issued decisions which have an impact on the implementation of the programme¹².

In conclusion, it is worth to indicate that both the national environmental policy and environmental protection programmes analysed in this part fall within the area of organisational activity of the state which essence boils down to the insurance of rational organisation of activities on multiple levels of organisational structure of the state in order to achieve assumed goals to protect and improve the state of the environment. It seems that the achievement of pro-ecological goals specified in planning acts is dependent on a number of conditions among which the political system of the state should be mentioned. It is important to create proper institutional framework, defined by the provisions of law, the shape of which oftentimes has proven the lack of rationality of the legislator.

Iekšējā drošība – viens no būtiskiem drošības izjūtas faktoriem

Sandra Mihailova

Rīgas Stradiņa universitātē,
Socioloģijas un psiholoģijas katedra, Latvija

Ievads

Radikālās pārmaiņas pasaulē saārda indivīda orientāciju sociālajā realitātē. Cilvēks izjūt pastāvīgu apkārtējās pasaules spiedienu, apjūk notikumu gūzmā, sāk par to pārdzīvot, vairs neizjūt pārliecību un drošību par savu nākotni. Persona saskaras ar veco un jauno vērtību, uzskatu un tradīciju neatbilstību. Palēnām mainās cilvēka uzvedības motivācija, pamatvajadzības un dzīves vērtības. Tomēr – neatkarīgi no ārējām izmaiņām – daži cilvēki jūtas droši, bet citi – nedroši. Tādējādi iekšējā drošība vai nedrošība ne vienmēr ir saistīta ar ārējo situāciju.

---

¹² Pchałek M. Dział I Przepisy ogólne [in:] Prawo ochrony środowiska, Komentarz..., pp. 326-327.

Darba mērķis – izpētīt, kādi faktori ietekmē cilvēka iekšējās drošības vai nedrošības veidošanos.

Metode, respondenti un procedūra – zinātniskās literatūras un pētījumu analīze.

Rezultāti

Drošība vai nedrošība var būt gan realitāte, gan arī tikai izjūta par realitāti, kas ne tik daudz saistīta ar reāliem draudiem kā ar cilvēka psiholoģisko reakciju uz apdraudējumiem un pretpasākumu veikšanu. Nav iespējama absolūtā drošība, tādēļ iekšējā drošība vienmēr ir kompromiss starp reālo drošību un priekšstatiem par to.

Cilvēku priekšstatus par jēdzienu “drošība” var iedalīt četrās grupās:

- 1) drošība kā iekšējais stāvoklis;
- 2) drošība kā savas aizsargātības uztvere;
- 3) drošība kā vajadzība;
- 4) interpersonāla drošība (uz uzticību balstītas attiecības).

Attiecinot jaunākos nierozinātnes atklājumus uz drošības izjūtu, var teikt, ka cilvēka reakcija uz apdraudējumu (reālu vai iluzoru) var būt trejāda:

- 1) reflektora, ja impulsa pārvade notiek muguras smadzeņu līmenī;
- 2) neapzināta un emocionāla, ja impulsa pārvade notiek limbiskās sistēmas (t. sk. amigdalas līmenī);
- 3) apzināta, ja impulss sasniedz smadzeņu garozu un to var apzināti izanalizēt, kontrolēt.

Drošību var apskatīt arī kā sociālpsiholoģisku fenomenu, kur tā izpaužas sociālās attiecībās. Sociāli psiholoģiskā drošība cilvēka uzvedību vada, organizē un orientē uz noteiktu mērķi un aktualizē kognitīvo darbību ar ienākošo informāciju. Cilvēka nedrošība var būt vienlīdz spēcīga, ja viņa drošību apdraud gan reāli, gan iluzori ārējās pasaules draudi. Iluzoru draudu radīšanā lielu lomu spēlē plašsaziņas līdzekļi.

Cilvēka iekšējās drošības izjūta veidojas ļoti agrīni. Pamats iekšējai nedrošībai var jau tikt ielikts grūtniecības laikā, ja māte bērnu nepieņem un domā par abortu, jo šajā laikā izjustās embrionālās bailes tiks ierakstītas šūnu līmenī kā jonu līdzsvara izmaiņas un paliks neapzinātas, tādējādi ietekmējot visu tālāko cilvēka dzīvi.

Drošību pēc dzimšanas veicina labvēlīgi pieskārieni un bērna spēja izsaukt atbilstīgu mātes reakciju. Ja bērna pirmā objektattiecību pieredze ir saistīta ar daudziem konfliktiem, ja zīdains nesaņem mātes gādību un mīlestību pietiekošā daudzumā, viņš kļūst nedrošs, bailīgs, saspringts un iegūst pārliecību, ka nevar uzticēties pasaulei, jo tā ir neparedzama un bīstama. Vēlāk šāds bērns noslēdzas sevī, kļūst neuzticīgs, nedrošs un bikls, viņam ir apgrūtināta jebkāda adaptācija, un bieži tas noved pie delikventas un adiktīvas uzvedības.

Jo mazāks bērns, jo viņa drošības izjūtu spēcīgāk iedragā vecāku šķiršanās – bērns vienlaikus meklē drošību un mīlestību pie abiem saviem vecākiem un attīsta sevī paša iekšējo drošību, lai vēlāk meklētu savu ceļu, paša identitāti. Kad vēlāk cilvēkam trūkst drošības, viņš regresē uz to vecumu, kurā jutās drošs.

Vecāki ar saviem aizliegumiem māca bērnu ievērot noteiktas robežas, līdz ar to attīstot izjūtu, ka aiz robežām ir nedroši un bīstami. Lai veidotos stabila iekšējā drošība, svarīgi, lai vecāku aizliegumi būtu adekvāti bērna vecumam, nebūtu nekonekventi un pretrunīgi.

Ja bērnam neizveidojas stabila iekšējā drošība, tad pusaudža vecumā tiek meklēta kāda vienaudžu grupa, kura iluzori "iedod" šo izjūtu par drošību, tādējādi grupas vērtības un normas kļūst svarīgākas par paša vērtībām un normām, un pusaudzis sāk uzvesties, kā vajag grupai. Tiecoties pēc drošības, iekšēji nedrošs cilvēks mācās piemēroties citai personai un apspiež pats savu individualitāti, pieņem otra vai grupas normas, kas galu galā veicina atsvešināšanos no sevis un neapmierinātību ar citiem.

Secinājumi

Iekšējā drošība ir psiholoģiski komplicēts fenomens, kas veidojas ļoti agri ontogēnēzē un dzīves laikā grūti izmaināms. Tādēļ, lai palielinātu bērnu drošības izjūtu, būtu efektīvi par bērna drošības veidošanos izglītot jaunos vecākus. Jaunākie neirozinātnes atklājumi veido lielāku izpratni par iekšējo drošību / nedrošību. Iekšējā nedrošība var būt gan no reāliem vai iluzoriem ārējās pasaules draudiem, gan arī bez jebkādiem ārējiem draudiem. Sajūta un realitāte par drošību ir atšķirīgas, bet tās ir cieši saistītas. Svarīgi atrast tādas drošības kompromisus, lai cilvēka drošības izjūta atbilst reālai drošībai.

Politiskie protesti ar futbola līdzjutēju grupējumu līdzdalību

Karina Zalcmane, Mg. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte,
doktora studiju programma "Tiesību zinātnes", Latvija
karina.zalcmane@gmail.com

Anotācija. Nepieciešamība pētīt radikālo futbola fanātismu pamatota ar notikumiem austrumos, Ukrainā un Vācijā, kur futbola līdzjutēji kļuva ne tikai par politisko protestu dalībniekiem, bet vairākos gadījumos bija arī to organizatori. Futbola entuziastu (fanu) kustības saliedētība un fiziskais spēks piesaista opozicionārās organizācijas, kas nevar neizraisīt tiesībsargājošo iestāžu bažas par valsts drošību.

Atslēgvārdi: drošības draudi, politiskie protesti, ultra.

Abstract. The need to research the obsessive bigotry of soccer fans has been based on the ongoings in the east, Ukraine and Germany, where the fans became not only involved in political protests but also were the initiators of such events. The unity and physical power of soccer fans is what attracts oppositional forces, which cause legal forces of a country doubt the security in it.

Keywords: security threats, political protests, ultras.

Аннотация. Необходимость изучения радикального футбольного фанатизма подтверждается событиями на востоке, Украине и в Германии, где футбольные болельщики были не только участниками политических протестов, но во многих случаях и их организаторами. Сплочённость и физическая сила футбольного фан-движения привлекает все больше оппозиционных организаций, что не может не вызывать опасений за государственную безопасность у правоохранительных органов.

Futbola atbalstītāji ar katru gadu kļūst arvien labāk organizēti un cenšas diktēt savus nosacījumus jau ne tikai futbola klubiem, bet arī plašai sabiedrībai, ieskaitot valdību. Pēdējo divu gadu laikā ir konstatēti gadījumi, kad futbola fani iesaistās valdības gāšanas procesā vai jauna politiskā režīma ieviešanā, piemēram, notikumi Ukrainā liek aizdomāties par to piketu un gājēju sekām, kuros piedalās organizētās futbola līdzjutēju grupas. “Eiromaidana” norises laikā futbola līdzjutēji piedalījās visās protesta akcijās un, ielaužoties administratīvajās ēkās, piemēroja fizisko spēku pret miliciju un civiliedzīvotājiem.

Jāatzīmē, ka 2014. gada septembrī Eiropā atgriezās ne tikai lielais futbols (sākās nacionālie čempionāti, Eiropas līga un Čempionu līga). Atgriezās arī skaļie skandāli, kas apvija lielo sportu. Turklāt traču iemesli vairākumā gadījumā bija futbola līdzjutēju izraisītie liek aizdomāties nodarījumi, kas veicināja arī politiskos skandālus. 2014. gada oktobrī Ķelnē futbola atbalstītāju, kuri neslēpj savas simpātijas pret neonacistisko ideoloģiju, demonstrācijas pret konservatīvā islāma piederīgiem (salafītiem) izraisīja sadrusmes ar policijas pārstāvjiem [6]. Tajās ievainoja ap 50 policistiem. Neonacistiskās ideoloģijas atbalstīšanai futbola fanu starpā ir strauji augoša dinamika, tāpēc tas jāuzskata par draudu drošībai. 2014. gada oktobra sākumā Frankfurtē līdzīgās demonstrācijās piedalījās ap 50 neonacistiski noskaņoti futbola līdzjutēji, Dortmundā – 400 [4], bet Ķelnē – jau vairāk nekā 4000.

Protams, Baltijas valstīs šī problēma vēl nav sasniegusi Vācijas apjomus, bet tāpēc tā nav mazāk aktuāla.

2015. gada janvārī, piemēram, Lietuvas futbola kluba Gargždu “Banga” atbalstītāji pilsētas laukumā sarīkoja plašu protesta akciju, lai aicinātu rajona domi nobalsot par krievu investoru padzišanu no kluba [5]. Protestu dēļ Klaipēdas rajona dome ar 24 no 26 balsīm lēma par krievu investoru izslēgšanu no kluba īpašnieku saraksta. Portāls nra.lv vēsta, ka pilsētas laukumā pusotrs simts cilvēku (futbola fanu) pauda savu viedokli.

Daudzos kaimiņu Baltkrievijas Republikas pārvaldes portālos 2015. gada marta sākumā parādījās informācija par valdības bažām, ka 2015. gada prezidenta vēlēšanās iespējami pretvalstiskie protesti, kas tiks organizēti ar subkultūras “ultras” piedalīšanos [2].

Visbīstamākā īpašība, kas raksturīga visiem aprakstītajiem piemēriem, ir tā, ka tā saucamie fani jau ir pietiekami labi apmācīti politisko protestu organizēšanā un jebkurā brīdī var ierasties Baltijas valstīs, lai it kā atbalstītu “tādus pašus fanus kā mēs” [8].

Mūsdienu radikāļi jeb “ultras” ir mobili un viegli vadāmi. Šāds plašs un elastīgs tīkls nav nevienai politiskajai partijai vai sabiedriskajai organizācijai. Gan Ukrainā, gan austrumos un pat Vācijā futbola līdzjutēju grupas sāk kalpot

par kaujas vienībām daudzveidīgās opozīcijas interešu aizstāvībai. Ukrainas bijušais iekšlietu ministrs Vitālijs Zaharčenko (2011–2014) nosauca futbola “ultras” par “galveno Eiromaidana triecienspēku” [7].

Politiskie un sociālie aktīvisti var viegli savākt pūli ar neapmierinātiem sabiedrības pārstāvjiem. Tomēr ne vienmēr šādā pūlī atradīsies kāds drosmīgais, kurš pirmais būs gatavs mest policistam pudeli ar ugunsbīstamām vielām, tāpēc šim mērķim opozīcija izmanto radikālās kustības pārstāvjus. Turklāt pūlī viņi ir bezpersoniski, pat nezina cits cita vārdu, uzvārdu – tikai iesaukas [9].

Šāda situācija nebūt nav 21. gadsimta parādība. Futbola vēsturē jau ir zināmi notikumi, ka politiskos protestus atbalsta futbola klubi un to līdzjutēji. Ungārijas nacionālā futbola izlase, piemēram, 20. gs. 50. gados (*Golden Team*) ar savu revolucionāro talismanu futbolistu Ferencu Puškašu vadībā atvēra tautai acis par iespēju atrīboties no stingrā Matiasa Rakoša režīma [3]. Savukārt nacistiskajā Vācijā, Minhenes “Bayern” klubā, kura prezidents un treneris bija ebreji, futbola spēle pārvērtās par izdzīvošanas spēli nacistu diktatūras laikā [1, 25]. Šis futbola klubs tika vajāts par tā ebreju saknēm, tomēr Bavārija kļuva par pretestības iedvesmotāju. Kluba spēlētāji un līdzjutēji aktīvi iesaistījās nepakļaušanās aktos pret nacistu brūnkrēkliem.

Mūsdienās diemžēl vērojama negatīva tendence atšķirībā no vēsturiskajiem notikumiem. Futbola pasaule bieži vien nav vērsta goda un taisnīguma virzienā, bet aizstāv kāda personiskās intereses un var izraisīt vērienīgus nemierus, valsts apvērsumu vai pat masu slepkavības.

Pētījumā minētās problēmas iezīmes liecina par aktuālu nepieciešamību (gan teorētiskā, gan praktiskā aspektā) pievērsties negatīvo parādību, kas saistītas ar aktīvo fanātismu, izpētei, tendenču minimizācijai un novēršanai. Ņemot vērā iepriekš minēto, autore pamato nepieciešamību pētīt futbola līdzjutēju grupu kriminogēnas izpausmes, noteikt to vietu kriminogēno procesu un parādību vidē, izziņāt to specifiskās īpašības un raksturu.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Kassimeris C. *European football in black and white: tackling racism in football*. Lexington Books, 2007.
2. Escalation of police-ultras relations happened after public demonstration of fans' political stance. Iegūts no: <http://en.eurobelarus.info/news/society/2015/03/01/escalation-of-police-ultras-relations-happened-after-public.html> (sk. 09.03.2015.).
3. Ferenc Puskas. Iegūts no: <http://www.ifhof.com/hof/puskas.asp> (sk. 01.04.2015.).
4. German football fans and hooligans against the Islam. Iegūts no: <http://hooliganstv.com/german-football-fans-and-hooligans-against-the-islam/> (sk. 01.04.2015.).
5. Lietuvas futbola kluba fani protestē un padzen krievu investorus. Iegūts no: <http://nra.lv/sports/futbols/133483-lietuvas-futbola-kluba-fani-proteste-un-padzen-krievu-investorus.htm> (sk. 09.03.2015.).
6. Pret islāmistiem vērstā demonstrācija Ķelnē izvēršas vardarbībā. Iegūts no: http://www.tvnet.lv/zinas/arvalstis/532640-pret-islamistiem-versta-demonstracija_kelne_izversas_vardarbiba (sk. 02.12.2014.).

7. Захарченко: Милицию били Братство, Свобода и футбольные ультрас. Iegūts no: http://news.liga.net/news/politics/936839-zakharchenko_militiyu_bili_bratstvo_svoboda_i_futbolnye_ultras.htm (sk. 01.04.2015.).
8. Футбольные фанаты со всей Европы едут поддержать активистов. Iegūts no: <http://elise.com.ua/?p=8234> (sk. 01.04.2015.).
9. Чем опасны футбольные фанаты? Iegūts no: <http://voprosik.net/chem-opasny-futbolnye-fanaty/> (sk. 09.03.2015.).

Mediation for Maintaining International Peace and Security

Marina Kamenecka-Usova, Mag. iur.

LLM in Commercial law, Latvia

marinakamenetskaya@yahoo.com

Abstract. The aim of this study is to present an alternative dispute resolution mechanism—mediation as a peaceful mean to resolve international disputes in order to avoid any threat to international peace, security and justice. The author of the Paper provides a brief explanation of the notion of mediation, its peculiarities; refers to already existing practice of resolving international disputes concerning vital interests of the parties by means of mediation; concludes what international disputes mediation is the best suited for.

Keywords: disputes, mediation, peace, resolution, security.

Anotācija. Referāta mērķis ir izvērtēt alternatīvu strīdu risināšanas veidu – mediāciju – kā miermīlīgu līdzekli starptautisko strīdu atrisināšanai, lai izvairītos no jebkādiem draudiem starptautiskā miera, drošības un tiesiskuma telpā. Autore sniedz īsu skaidrojumu par mediācijas izpratni, to īpatnībām; atspoguļo esošo praksi, kur starptautiskie strīdi, kas aizskar pušu vitālās intereses, tiek atrisināti ar mediācijas palīdzību; secina, kāda veida starptautisku strīdu atrisināšanai mediācija ir vispiemērotākais strīdu risināšanas veids.

The Preamble of the Charter of the United Nations (hereinafter – “UN” and “Charter”) states that the Members of this organization shall unite their strength to maintain international peace and security. Article 2 para 3 of the same document requires that all Members shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security, and justice, are not endangered. Further in its Article 33 the Charter declares: “The parties to any dispute, the continuance of which is likely to endanger the maintenance of international peace and security, shall, first of all, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements, or other peaceful means of their own choice.”

Continuing to work in this vein on November 15, 1982 the UN adopt the Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes (hereinafter – Declaration). In its preamble, the Declaration reaffirms two fundamental principles of the Charter, namely

- (1) the obligation of all States to settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security, and justice, are not endangered, and
- (2) the obligation for all States to refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the purposes of the UN [7].

Nowadays, in the age of political unrest and serious misunderstandings between the world leading countries, the importance of the values and the ideas incorporated in two mentioned above legal documents is apparent.

The aim of this thesis is to consider mediation as an international dispute resolution mechanism.

When the parties to an international dispute are unable to resolve it by negotiation, the intervention of a third party is a possible means of breaking the impasse and producing an acceptable solution [3, 26]. One of such means could be the mediation. Mediation is an alternative dispute resolution method where an impartial facilitator (mediator) assists the parties in negotiating in order to voluntarily reach a consensus and resolve a dispute. Mediation focuses on creating an environment leading to a settlement and it is ultimately about compromise [6].

Speaking about international disputes, one should keep in mind that often such disputes include collision of cultures, therefore, the mediation process, according to Alberstein, in its deepest meaning, can be presented as a search for a process, or for a “shared culture” of conflict resolution, which at its end determines the nature of the outcome of the conflict and the solution to it [4, 323].

Mediation can be viewed at as an adjunct to negotiation, but with the mediator as an active participant, authorized, and expected to advance fresh proposals, to interpret, as well as to transmit each party’s proposals to the other. The difference between the mediation and conciliation is that a mediator generally offers proposals informally and on the basis of information supplied by the parties, rather than independent investigation. But as it is noted by Merrills, in practice such distinctions tend to be blurred and it may be difficult to draw the line between mediation and conciliation [3, 26].

The role of a mediator can be performed by international organizations, by states or independent individuals. For the UN and a number of regional organizations, the settlement of disputes is a basic institutional objective. In certain situations, non-governmental organizations can act as mediators [3, 27]. The International Committee of the Red Cross, for example, avoids involvement in political disputes, but regularly intervenes where humanitarian issues are raised [2, 233].

The following examples of international conflicts resolved with the assistance of the mediator can be mentioned: UN in the Vietnam-Kampuchea dispute, the Iraq-Kuwait dispute, the Yugoslav dispute; the Pope in the Beagle

Channel dispute; the Organization of African States in the Nicaragua dispute; the Organization of African Unity in the Tanzania-Uganda dispute; the United States in numerous efforts in the Middle East [1, 12]. It is essential to note, that mediation is voluntary, it cannot be forced to the parties and the dispute can be resolved only if parties are willing to find a consensus that will result into the binding agreement, otherwise even a very competent mediator won't help.

Finally, one cannot disagree with Bilder, that a judicial settlement is not appropriate for every international dispute as a dispute settlement technique. A distinction should be drawn between so-called "legal" or "justiciable" disputes, and "political", "non-legal" or "non-justiciable" disputes [5, 15]. Up to the author of this thesis, mediation shall be a decent solution for the latter, especially in cases where national "honor" or other "vital" interests are involved.

Bibliography and list of sources

Books:

1. Bercovitch J. *Resolving International Conflicts: Theory and Practice of Mediation*. Lynne Rienner Publishers Inc., 1996.
2. Forsythe D. P. *Humanitarian mediation by the International Committee of the Red Cross. International Mediation in Theory and Practice*. Ed. by S. Touval, W. Zartman. Boulder, Colo. Westview Press, 1985.
3. Merrills J. G. *International Dispute Settlement*. Cambridge University Press, 5th edition, 2011.

Periodicals:

4. Alberstein M. Forms of Mediation and Law: Cultures of Dispute Resolution. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, Vol. 22: 2, 2007.
5. Bilder Richard B. An Overview of International Dispute Settlement. Wisconsin University Law School, Legal Studies Research Paper Series Archival Collection. *Emory Journal of International Dispute Resolution*, Vol. 1, No. 1, Fall 1986.
6. Hobbs Karin S. Attention Attorneys! How to achieve the best results in mediation. *Dispute Resolution Journal*, Vol. 54, No. 34, 1999.

Web sources:

7. Audiovisual Library of International Law <http://legal.un.org/avl/ha/mdpsid/mdpsid.html> accessed on March 15, 2015

Laws and regulations:

8. The Charter of the United Nations, accessed at <http://www.un.org/en/documents/charter/> on March 25, 2015
9. Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes, accessed at <http://legal.un.org/avl/ha/mdpsid/mdpsid.html> on March 25, 2015.

Критерии качества расследования преступлений

Noziegumu izmeklēšanas kvalitātes kritēriji

Quaity criteria of criminal investigation

Марина Сумбарова, Dr. iur., асоц. профессор
Балтийская Международная академия, Латвия
sumbarova.marina@inbox.lv

Anotācija. Pētījums ir par noziegumu izmeklēšanas kvalitātes novērtējumu. Ir noteikti svarīgi noziegumu izmeklēšanas kvalitātes novērtēšanas faktori: vainīgo personu darbības vai bezdarbības nodarītā turpmāka kaitējuma nodarīšanas novēršana; noziegumā nodarītā materiālā zaudējuma atļidzināšanas cēloņu un nosacījumu novēršana, kas sekmē noziegumu veikšanu, un citi faktori. Nobeigumā ir secināts par nepieciešamību iekļaut dažus procesa virzītāju darbības rādītājus noziegumu izmeklēšanas kvalitātes sistēmā.

Atslēgvārdi: kriminālprocess, Kriminālprocesa likums, izmeklēšanas kvalitāte, procesa virzītājs, izmeklētājs, prokurors, tiesnesis.

Abstract. The study focuses on the issues related to the assessment of the quality of criminal investigation. It identifies important factors in determining the quality criteria of criminal investigation: the elimination of the possibility of further harm to the action or inaction of the perpetrators; compensation for material damage caused by crime; eliminating the causes and conditions conducive to the commission of crimes and other factors. The study allows for the conclusion about the need to include the quality of individual indicators of procedural activities of persons directing the criminal procedure in criminal investigation.

Цель статьи – рассмотрение вопросов о критериях качества расследования преступлений и определение показателей, связанных с процессуальной деятельностью лиц, направляющих уголовный процесс, при расследовании преступлений.

В ходе написания статьи применялись научно обоснованные методы, в том числе диалектический метод познания, сравнительно-правовой, логико-юридический, конкретно-социологический.

Одним из направлений деятельности правоохранительных учреждений Латвии является расследование преступлений. Главными положениями в этом направлении следует выделить проблемы оценки качества расследования, устранение следственных ошибок, определение причин этих ошибок, необходимость выбора такой организации расследования, которая позволила бы установить истину в ходе расследования уголовного дела и вынести по нему обоснованный и справедливый приговор.

На состоявшемся 18 февраля 2015 года совещании в Генеральной прокуратуре Латвии по итогам работы прокуратуры за 2014 год, президент государства Андрис Берзиньш обозначил, что Генеральный прокурор и на этом совещании высказал своё мнение о значении качества досудебного расследования [1, 6].

В Латвии с 1 октября 2005 года действует Уголовно-процессуальный закон, согласно которого одним из должностных лиц, производящим расследование в досудебном уголовном процессе в Латвии является лицо, направляющее процесс, – следователь.

Главным направлением следственной работы является оценка деятельности следователя.

В исследовании рассматриваются теоретические и практические характеристики методики оценки результатов следственной работы, выделяется ряд недостатков в ней. Проблеме оценки и измерения качества расследования соответствует правовая разработка учёными, практическими работниками правоохранительных учреждений, положений, относящихся к эффективности права, досудебного уголовного и судебного процессов, деятельности субъектов процессуальной деятельности, следователя, прокурора, судьи.

Результаты процессуальной деятельности следователей по расследованию преступлений, наряду с другими общественными явлениями – это процессы, имеющие конкретные качественные и количественные показатели.

Автором в статьях неоднократно рассматривались разные вопросы, связанные с качеством расследования преступлений. В данной статье исследуется критерий качества расследования преступлений.

Главными факторами в данном аспекте могут быть выделены следующие: устранение возможности дальнейшего причинения вреда действием или бездействием виновных лиц; возмещение причинённого преступлением материального ущерба; устранение причин и условий, способствующих совершению преступлений и другие.

В уголовно-политическом контексте значимым является сравнение показателей ущерба, причинённого преступлением с ресурсами (материально-финансовое обеспечение), которые предусмотрены для правоохранительных учреждений, которые обеспечивают предотвращение и борьбу с преступностью. [2, 38]

Проблема оценки и измерения разрабатывается относительно эффективности права, уголовно-процессуальной деятельности субъектов.

С учётом определённых нами положений, следует сделать вывод о роли показателей при определении критериев качества расследования преступлений. Такие критерии позволяют осуществить конкретные измерения, которые нами могут быть определены как показатели.

Такие отдельные показатели процессуальной деятельности лиц, направляющих процесс, следователя, прокурора, судьи при расследовании преступлений, на наш взгляд, должны быть включены в систему качества. Этими показателями могут служить:

- 1) количество уголовных процессов, направленных из следственных учреждений для начала уголовного преследования в отношении конкретного лица (лиц) в прокуратуру, где, в соответствии с п. 1 ч. 1 ст. 403 Уголовно-процессуального Закона [3] (далее – УПЗ) прокурор – направляющее процесс лицо – может начать уголовное преследование, если получает постановление следователя о необходимости начала уголовного преследования;

- 2) количество уголовных дел, переданных в суд прокурором в соответствии с ч. 3 ст. 413 УПЗ;
- 3) количество уголовных процессов, приостановленных на время следствия (ст. 400 УПЗ);
- 4) количество приостановленных уголовных процессов в связи с болезнью обвиняемого (ст. 479 УПЗ);
- 5) количество объединённых в одном производстве уголовных процессов (ст. 475 УПЗ), а также другие решения, принимаемые лицом, направляющим уголовный процесс, следователем, прокурором, судьёй по имеющимся в их производстве уголовным делам.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Prokuratūras gadskārtējā publiskā atskaite sabiedrībai. *Jurista Vārds*, Nr. 8 (860). 24.02.2015.
2. A. Vilks. Cik izmaksā noziedzība? *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, Nr. 2 (63), 2013.
3. Kriminālprocesa likums. LR likums. 2005. gada 21. aprīlis, spēkā no 01.10.2005. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 112 (4918), ar grozījumiem no 25.02.2015.

Pašvaldību loma bērnu tiesību aizsardzības kontekstā

Edmunds Freimanis

Rīgas Stradiņa universitāte,
doktora studiju programma "Juridiskās zinātnes", Latvija

Atslēgvārdi: bērnu tiesības, neabvēlīgās ģimenes, pašvaldību loma, tiesībpārkāpums.

Ievads

Bērnu stāvokli Latvijā ietekmē vairāki faktori, kas saistīti ar strauji mainīgajiem ekonomiskajiem apstākļiem, bezdarba līmeni valstī, vecāku nepietiekamajiem ienākumiem u. c. Pieaug to vecāku skaits, kas smago sociālekonomisko apstākļu dēļ savu neapmierinātību vērs pret bērniem. Tāpēc bērni saskaras ar nepietiekamu pamatvajadzību apmierināšanu, fizisko, emocionālo, kā arī seksuālo vardarbību, un bērni tiek atstāti novārtā. Šīs parādības saistās ar vecāku dažādām atkarībām, t. sk. ar alkoholismu, finanšu trūkumu, prasmju nepietiekamību, lai audzinātu bērnus, kā arī vecāku negatīvu pieredzi ģimenes attiecību veidošanā, turpinot atražot neveiksmīgu ģimenes modeli.

Galvenie riska faktori, kuri pastiprina draudus bērniem zaudēt vecāku aprūpi:

- 1) ģimenes alkoholisms, narkomānija, vardarbība;
- 2) sociālo iemaņu trūkums bērnu aprūpēšanā jaunām mātēm, kurām ir risks atstāt bērnus bez vecāku aprūpes, un savukārt bērniem – risks nokļūt ārpusģimenes aprūpes iestādēs. Pārsvārā pašas mātes arī izaugušas sociālā riska ģimenēs, un viņas nav saņēmušas vecāku aprūpi, tāpēc atražo savu apgūto ģimenes modeli;
- 3) bērni, kuru vecāki aizbrauc peļņā uz citām Eiropas valstīm (pārsvārā uz Īriju, Lielbritāniju).

Negatīvas izmaiņas šo bērnu uzvedībā, pirmkārt, tiek pamanītas jau skolā: bērni kavē skolu, pievēršoties likumpārkāpumiem – zog, melo, klaiņo. Viņiem raksturīgs dzīves un sociālo prasmju trūkums finanšu līdzekļu izlietojumā un dzīves apstākļu nodrošināšanā.

Vecāki bieži vien nesagādā bērniem labu mājokli. Dzīves apstākļus raksturo antisanitāra vide, netīrība, nekārtība, kukaiņi, nabadzība, trūkums (nav pat gultas vietas un gultas veļas, laba, pilnvērtīga ēdiena, bet bieži – jebkāda ēdiena). Šādā situācijā bērniem rodas problēmas iegūt izglītību un apmeklēt skolu, jo ģimenei nav naudas mācību līdzekļu un piederumu iegādei, trūkst piemērota apģērba, apavu.

Savukārt sociāli nelabvēlīgo apstākļu dēļ šādu ģimeņu bērni viegli iesaistāmi tiesību pārkāpumos un rada lielāku risku sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējumam, nodarot dažāda smaguma kaitējumu sabiedrībai. Arī paši nepilngadīgie pakļauti iespējamībai tikt sodītiem, kā arī pret viņiem var piemērot dažādus piespiedu līdzekļus.

Tomēr par spīti iespējamiem riskiem ģimenēm nonākt sociāli nelabvēlīgo statusā un nokļūt tiesībsargājošo iestāžu redzeslokā, valsts un pašvaldības var veikt pasākumus, kas novērs prognozējamus riskus.

Darba mērķis: noskaidrot, kādi pasākumi pašvaldībām jāīsteno, lai veicinātu bērnu tiesību aizsardzību, kā arī konstatēt trūkumus pašvaldību plānotajās maznodrošināto ģimeņu atbalsta programmās, lai mazinātu riskus sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējumam.

Metodes: tiesību aktu bērnu tiesību aizsardzības jomā un pašvaldību maznodrošināto ģimeņu atbalsta programmu izpēte un analīze.

Rezultāti

Starptautiskie un nacionālie tiesību akti nosaka valsts pienākumu aizsargāt bērnu tiesības, veikt pasākumus, lai tiktu nodrošināti bērnu interesēm atbilstīgi dzīves apstākļi.

Lai gan likumdošanas iespējas bērnu tiesību aizsardzībā ir plašas, ģimeņu sociālo stāvokli ļoti spēcīgi ietekmē visas sabiedrības dzīves apstākļi, kas neatbilst bērnu interesēm, kā arī tie izveidojas neatkarīgi no pašu iedzīvotāju gribas. Taču jebkurā gadījumā nepieciešams nodrošināt kaut pašas minimālās vajadzības, lai cilvēks varētu izdzīvot.

Pašu ģimenes locekļu darbības izdzīvošanas dēļ reizēm var kaitēt citai sabiedrības daļai, piemēram, zādzības uztura un citu nepieciešamo labumu nodrošināšanai. Tiesību pārkāpumus izdara gan vecāki, gan bērni, apdraudot sabiedrisko kārtību un drošību.

Lai mazinātu sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējuma riskus, liela loma ir pašvaldību atbalstam sociāli nelabvēlīgajām ģimenēm.

Pašvaldību plānotajās programmās iekļauti vairāki atbalsta pasākumi gan dažādu naudas pabalstu veidā, gan citu materiālo labumu veidā. Tāpat pašvaldību sociālie dienesti piedāvā ģimenēm iespēju apmeklēt dažādus rehabilitācijas, izglītības pasākumus, saņemt psihologa konsultācijas.

Liela loma bērnu tiesību aizsardzībā ir pašvaldībās izveidotajām bāriņtiesām, kuru uzdevums ir gādāt, lai netiktu apdraudētas bērnu intereses, kā arī savlaicīgi informēt citas valsts un pašvaldību institūcijas, ja konstatēti šādi apdraudējumi.

Secinājumi

Lai gan pašvaldības sniedz atbalstu sociāli maznodrošinātajām ģimenēm, tomēr arī tām pašām jāveic vairāki pasākumi sabiedriskās kārtības nodrošināšanai.

Lai mazinātu alkoholisko dzērienu lietošanu nepilngadīgo vidū, nepieciešama lielāka alkohola tirdzniecības vietu kontrole, ko jāsteno valsts un pašvaldības policijai, tāda pati kontrole nepieciešama tabakas izstrādājumu un psihotropo vielu aprites jomā.

Piesaistot dažādus speciālistus, bērni jāizglīto par apreibinošo vielu un datoru ietekmi uz veselību. Nepieciešams veikt psihosociālo darbu ar bērniem, kuri ir policijas uzskaitē. Jāveltī pastiprināta uzmanība riska ģimenēm, kuru bērni klaiņo, neapmeklē skolu, veic tiesībpārkāpumus.

Latvijas valsts finanšu sistēmas drošība – starptautiskajā finanšu sadarbībā

Mārtiņš Smilga

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
martins.smilga@lv.lv

Zinātniskais vadītājs:

Dr.iur. Jānis Grasis

Anotācija. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, lai garantētu valsts finanšu plūsmu un drošību, Latvija iestājās vairākās starptautiskajās finanšu institūcijās – Starptautiskajā Valūtas fondā, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankā, kā arī Pasaules Bankas organizācijās.

Darbā tiks apskatītas šīs finanšu institūcijas, kuru dalībvalsts ir Latvija, Latvijas valsts statuss tajās, sadarbība, kā arī šo starptautisko finanšu institūciju darbības principi. Tiks secināts, cik lielu finanšu sistēmas drošību Latvijas valstij garantē dalība šajās organizācijās, un vai tā ir pietiekama.

Atslēgvārdi: finanšu sistēmas drošība, starptautiskās finanšu institūcijas, starptautiskā sadarbība.

Abstract. After regaining independence, in order to insure national cash flow, Latvia joined a number of international finance institutions, namely the International Monetary Fund, the European Bank for Reconstruction and Development, and other World Bank organisations. This study examines these financial institutions, their main principles, collaborations, and Latvia's role in them. Conclusions are made as to whether the security of the financial system due to membership in these organisations is sufficient.

Ievads

Latvijas valstij 1990. gada 4. maijā atjaunojot neatkarību [1], bija jāpārņem un jāiedibina neatkarīgas valsts galvenie elementi, viens no kuriem ir neatkarīga, uzticama un droša valsts finanšu sistēma. Jau 1990. gada 2. martā Latvijas PSR Augstākā padome pieņēma likumu "Par bankām" [2] un lēmumu "Par Latvijas Banku" [9]. Šie normatīvie akti noteica, ka Latvijas PSR tiek dibināta, bet faktiski – atjaunota, Latvijas Banka, taču tikai pēc 1990. gada 4. maija Deklarācijas par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu, ar Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991. gada 3. septembra lēmumu "Par Latvijas Republikas teritorijā esošo banku iestāžu reorganizāciju" [10] Latvijas Banka kļuva par reālu centrālo un emisijas banku.

Latvijas Banka pārņēma savā īpašumā un struktūrā PSRS Valsts bankas Latvijas Republikānisko banku un citas valsts kredītiestādes. 1992. gada 4. martā Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma likumu "Par 1922. gadā dibinātās Latvijas Bankas tiesību pārņemšanu". Latvijas Bankas statusu pilnībā nostiprināja ar 1992. gada 19. maijā pieņemtajiem Latvijas Republikas likumiem "Par bankām" [3] un "Par Latvijas Banku" [4].

Jau 1990. gada 31. jūlijā Latvijas Republikas Augstākā padome pieņēma lēmumu "Par Latvijas Republikas naudas sistēmas izveidošanas programmu" [11]. Tika izveidota Latvijas Republikas Naudas reformas komiteja, kas 1992. gada 4. maijā pieņēma lēmumu par Latvijas Bankas pagaidu naudaszīmes – Latvijas rubļa – laišanu apgrozībā [13]. 1993. gadā apgrozībā tika laista Latvijas Republikas nacionālā valūta – lats. Ar šīm apzinātām un sistēmiskām darbībām Latvijas valsts nacionālā valūta atguva agrākajos gados zaudētās funkcijas.

Naudas reformas sekmīga norise un lata ieviešana radīja priekšnoteikumus pārejai uz tirgus ekonomiku, tādējādi Latvijas valsts izveidoja savu neatkarīgu finanšu sistēmu, bet, lai garantētu tās drošību un nacionālās valūtas neatkarību, bija nepieciešami šīs neatkarības un drošības garantī.

Šajā darbā autors apskatīs tās starptautiskās finanšu institūcijas, kurās Latvijas valsts lūdzta to uzņemt, un, valstij pieņemot speciālus likumus, kas šajā darbā tiks apskatīti, arī tika uzņemta. Viens no pirmajiem likumiem, ko valsts

pieņēma, lai garantētu savas finanšu sistēmas drošību un pierādītu valstīm, kas to bija atzinušas *de iure*, ka Latvijas valsts neatkarība ir *de facto*, bija 1992. gada 15. aprīļa likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā Rekonstrukcijas un attīstības bankā, tās apvienotajās organizācijās un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankā" [5], kā arī 1992. gada 15. aprīļa likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā Valūtas fondā" [6].

Nākamais bija 2000. gada 28. septembrī pieņemtais likums "Par Eiropas Padomes Attīstības bankas līgumu" [7], ar kuru Latvija kļuva par Eiropas Padomes Attīstības bankas dalībnieci.

Savukārt par Eiropas Investīciju bankas un Ziemeļu Investīciju bankas akcionāru Latvija kļuva pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. To paredz 2003. gada 16. aprīlī parakstītais Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā līgums [12] un 2004. gada 4. novembrī pieņemtais likums "Par līgumu starp Dāniju, Igauniju, Somiju, Islandi, Latviju, Lietuvu, Norvēģiju un Zviedriju par Ziemeļu Investīciju banku" [8].

Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka jeb Pasaules Banka

Pasaules Banka ir dibināta 1944. gadā Bretonvudas konferences laikā [14], kad ir izveidots arī Starptautiskais Valūtas fonds, un abas šīs institūcijas bieži tiek sauktas par Bretonvudas institūcijām. Pašlaik Pasaules Bankas grupa sastāv no piecām savstarpēji cieši saistītām institūcijām:

- Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka (SRAB, *International Bank for Reconstruction and Development*);
- Starptautiskā attīstības asociācija (SAA, *International Development Association*);
- Starptautiskā finanšu korporācija (SFK, *International Finance Corporation*);
- Daudzpusējā investīciju garantiju aģentūra (DIGA, *Multilateral Investment Guarantee Agency*);
- Starptautiskais investīciju strīdu noregulēšanas centrs (SISNC, *International Center for Settlement of Investment Disputes*) [15].

Pasaules Bankas grupa ir pasaulē lielākais institucionālais investors, kura primārie mērķi ir nabadzības apkarošana, jaunattīstības un attīstības valstu ekonomiskās izaugsmes stimulēšana.

Latvijas sadarbība ar Pasaules Banku. Latvija kļuva par Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas (SRAB) un Starptautiskās attīstības asociācijas (SAA) dalībvalsti 1992. gada augustā, kad tika parakstīti nepieciešamie līgumi u. c. dokumenti saskaņā ar minētajos normatīvajos aktos noteiktajiem pilnvarojumiem. Starptautiskajai finanšu korporācijai (SFK), Daudzpusējai investīciju garantiju aģentūrai (DIGA) un Starptautiskajam investīciju strīdu noregulēšanas centram (SISNC) Latvija ir pievienojusies vēlāk, attiecīgi 1993., 1998. un 1997. gadā. Līdz ar iestāšanos Pasaules Bankā Latvija ir pievienojusies Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupai. Ziemeļu un Baltijas valstu grupas kopējais balsu skaits SRAB ir 3,33%, SAA - 4,89%, SFK - 3,6%, bet DIGA - 3,81%. Latvijai pieder 0,08% SRAB kapitāldaļu, kas nodrošina 0,1% balsstiesību [16].

Latvijas loma lēmumu pieņemšanas procesā. Ziemeļu – Baltijas valstu birojs (ZBVB) izstrādā kopējus lēmumus par visiem jautājumiem, kas tiek izskatīti izpilddirektoru valdē. Starptautisko aizdevēju palīdzības ietvaros Latvijas valsts ir saņēmusi aizdevumus no Pasaules Bankas kopumā EUR 400 miljonu apmērā. Tomēr jāņem vērā, ka Latvija tiek uzskatīta par attīstītu valsti un pēdējo gadu laikā saņem tehnisku palīdzību, nevis finansiālu atbalstu.

Latvija piedalās arī starptautiskās palīdzības sniegšanā pasaules nabadzīgākajām valstīm. 2007. gadā Latvija mainīja statusu SAA no II grupas dalībvalsts (*subscription country*) uz I grupas dalībvalsti (*contributing country*), kas nozīmē kļūšanu par donorvalsti un dalību turpmākajos SAA resursu palielināšanas periodos ar iemaksām. 2013. gada decembrī, izrādot savu starptautisko atbildību, Latvija izteica apņemšanos piedalīties SAA 17. resursu papildināšanā ar EUR 2,66 miljoniem. Sadarbību ar Pasaules Banku Latvija veido kā līdzvērtīgs partneris [17].

Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka

Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka (ERAB) tika izveidota 1991. gadā ar mērķi sekmēt pāreju uz tirgus ekonomiku un veicināt uzņēmējdarbības attīstību Centrālās un Austrumeiropas valstīs [18]. ERAB ir starptautiska institūcija, kurā apvienojušies 64 biedri (62 dalībvalstis, kā arī Eiropas Kopiena un Eiropas Investīciju banka). Galvenās ERAB finansējuma formas ir kredīti, investīcijas pamatkapitālā un garantijas. Pašreiz ERAB darbojas 34 valstīs.

ERAB atbalsta prioritātes ir:

- finanšu sektora izveide / stiprināšana, kas kalpotu biznesa kopienas vārdzībām, īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Tā ietver finanšu institūciju kapitāla daļu iegādi, doto institūciju stiprināšanu, līdzdalību jauno finanšu institūciju izveidē ar ERAB naudas un cilvēku resursu palīdzību;
- mazie un vidējie uzņēmumi. ERAB atbalsta programmas uzņēmējdarbības uzsākšanai, t. i., pamatkapitāla nodrošināšanu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem un to izaugsmes veicināšanu;
- infrastruktūra. Banka atbalsta pašvaldību un vides infrastruktūras sektorus, enerģētikas efektivitātes pasākumus, kā arī projektus lauksaimniecības, telekomunikāciju un transporta sektoros;
- lielo uzņēmumu pārstrukturizācija. ERAB ir īpaši aktīva līdzdalībiece privatizācijas procesā tās dalībvalstīs. Turklāt šīs līdzdalības izpausmes forma ir ne tikai valsts uzņēmumu nodošana privāta sektora valdījumā, bet arī modernu, uz tirgus ekonomikas pamatprincipiem balstītu vadības mehānismu ieviešana;
- investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā. Tās ir viens no galvenajiem ERAB investīciju piesaistes instrumentiem [19].

Kapitāls un aizdevumu resursi. ERAB parakstītais kapitāls ir EUR 30 miljardi, no kuriem EUR 6 miljardi ir apmaksātais kapitāls un EUR 24 miljardi ir rezervēti dalībvalstu / akcionāru budžetos, to sauc arī par *callable capital*.

Latvijas loma lēmumu pieņemšanas procesā. Latvija ir vienā valstu grupā ar Somiju un Norvēģiju (valstīm piederošās kapitāla daļas attiecīgi 0,1%, 1,26%, 1,26%). Latvijas intereses ERAB 23 locekļu izpilddirektoru valdē pārstāv Somijas, Norvēģijas un Latvijas kopīgi ievēlēts pārstāvis un viņa vietnieks [20].

ERAB projekti Latvijā. ERAB šobrīd Latvijā darbojas finanšu un infrastruktūras sektoros. Pasākumi mazo un vidējo uzņēmumu attīstībai tiek iekļauti finanšu sektorā. ERAB šobrīd Latvijā investējusi "Citadele" bankas pamatkapitālā EUR 71,6 milj., kā arī EUR 85 milj. projektā, kura laikā veikta "Latvenergo" Rīgas otrās termoelektrocenrāles (TEC-2) otrā energobloka rekonstrukcija [21].

Ziemeļu Investīciju banka

Ziemeļu Investīciju banka (ZIB) ir izveidota ar mērķi veicināt un attīstīt sadarbību starp Ziemeļvalstīm, nodrošinot tādu investīciju projektu finansēšanu, kuri atbilst kopējām Ziemeļvalstu interesēm. 2004. gada 11. februārī Latvijas valsts (arī Igaunija un Lietuva) un tā laika Ziemeļu Investīciju bankas dalībvalstis Dānija, Somija, Islande, Norvēģija un Zviedrija parakstīja līgumu, kas noteica, ka ar 2005. gada 1. janvāri Igaunija, Latvija un Lietuva kļūst par pilntiesīgām ZIB dalībvalstīm. Saskaņā ar ZIB statūtu 3. pantu Latvijas daļa bankā (parakstītais kapitāls) veido EUR 82,07 milj. Parakstītais kapitāls sadalās apmaksājamajā kapitālā un pieprasījuma kapitālā. Apmaksājamais kapitāls ir EUR 4,4 milj. no Latvijas kopējās kapitāla daļas. Šī kapitāla daļa ir iemaksāta ZIB. Pieprasījuma kapitāls netiek iemaksāts, līdz ZIB to pieprasa [22].

Eiropas Padomes Attīstības banka

Eiropas Padomes Attīstības banka (EPAB) tika dibināta 1956. gadā un ir pirmā starptautiskā finanšu institūcija Eiropā [23]. Banka specializējas sociālo programmu kreditēšanā tās dalībvalstīs. Galvenokārt EPAB finansē pārejas perioda valstu sociālās kohēzijas stiprināšanu un ārkārtas situācijās radīto seku likvidēšanu. Trīs galvenie EPAB darbības virzieni ir sociālās integrācijas stiprināšana, vides vadība un cilvēku kapitāla attīstība.

Latvijas sadarbība ar Eiropas Padomes Attīstības banku. Latvijas Republika iestājās Eiropas Padomes Attīstības bankā 1998. gada 15. jūnijā. 2000. gada 28. septembrī Saeima ratificēja Eiropas Padomes Attīstības bankas līgumu, un 2001. gada 7. februārī Ministru kabinets izdeva rīkojumu Nr. 78 "Par Latvijas Republikas piedalīšanos Eiropas Padomes Attīstības bankas piektajā pamatkapitāla palielinājumā". 2001. gada 16. februārī Latvija parakstījās uz papildu pieprasījuma apmaksājamiem sertifikātiem EUR 4 372 338 vērtībā. Šobrīd Latvijas valstij piederošais EPAB pamatkapitāls ir EUR 7 688 338, tas ir 0,233% no EPAB kopēja parakstītā kapitāla [24].

Eiropas Investīciju banka

Eiropas Investīciju banka (EIB) ir Eiropas Savienības finansēta institūcija, kuras darbība ir galvenokārt vērsta uz sabalansētas ekonomiskās attīstības un sociālās kohēzijas veicināšanu ES esošajās un topošajās dalībvalstīs [25]. EIB izveidošana ir atrunāta Romas līgumā 1958. gadā [26]. EIB akcionāri ir visas Eiropas Savienības dalībvalstis. Latvijas valsts ir kļuvusi par EIB dalībvalsti 2004. gada 1. maijā, tai iestājoties Eiropas Savienībā. Katras valsts kapitāla daļu skaits tiek noteikts, ņemot vērā tās iekšzemes kopprodukta (IKP) īpatsvaru ES ekonomikā iestāšanās brīdī. Latvijas parakstītais kapitāls EIB ir EUR 214,8 milj., kas veido 0,093% no bankas kopēja parakstītā kapitāla [27].

Atbalsta formas un atbalstītie projekti. EIB piedāvā samērā plašu finanšu pakalpojumu klāstu. Tāpēc arī bankas piedāvātie aizņēmšanās nosacījumi ir lielā mērā atkarīgi no projekta kategorijas:

- mazo un vidējo uzņēmumu kredītēšana ar komercbanku līdzfinansējumu;
- riska kapitāls uzņēmējdarbības uzsākšanai;
- individuāles aizdevumi investīciju projektiem publiskajā un privātajā sektorā;
- speciālās atbalsta shēmas atsevišķo nozaru / kategoriju projektiem.

No 1992. līdz 2015. gadam EIB Latvijas valstij ir apstiprinājusi projektus kopumā par EUR 2,076 miljardiem (piemēram, Rīgas Starptautiskās lidostas, Ventspils ostas un Austrumu – Rietumu dzelzceļa līnijas modernizācija, VIA *Baltica* ceļa daļas izveide). EIB ir finansējusi vairākus enerģētikas un vides projektus (piemēram, Rīgas ūdensapgādes un notekūdeņu attīrīšanas sistēmu, Daugavas hidroelektrostaciju un pašvaldību un vides infrastruktūras modernizāciju un atjaunošanu). Telekomunikāciju nozarē EIB ir finansējusi fiksēto līniju tīkla digitalizāciju un paplašināšanu, un optisko šķiedru sakaru līniju tīkla attīstību [28].

EIB globālo aizdevumu ietvaros ir apstiprinājusi vairākas kredītlīnijas mazāka apjoma projektu finansēšanai, t. sk. kredītlīnijas vairākām Latvijas komercbankām katrai EUR 100 milj. apmērā. 2009. gadā EIB apstiprināja EUR 750 milj. aizdevumu Latvijai ES struktūrfondu atbalstīto projektu līdzfinansēšanai [28].

Starptautiskais Valūtas fonds

Starptautiskais Valūtas fonds (SVF), kā jau tika minēts, nodibināts 1944. gada jūlijā ANO konferencē Bretonvudā (ASV), kad 45 valstu valdību pārstāvji vienojās par ekonomiskās sadarbības sistēmas izveidošanu. Oficiāli SVF pastāv kopš 1945. gada 27. decembra, kad tika parakstīts SVF Vienošanās līgums. SVF ir 187 dalībvalstis un aptuveni 2500 dalībnieku (fizisku personu no 158 valstīm). SVF norēķinu vienība ir – Speciālās aizņēmuma tiesības (SDR) [29].

SVF dibināšanas mērķi. SVF galvenais dibināšanas mērķis bija nepieļaut un izvairīties no postošas ekonomiskās politikas atkārtošanās (tā veicināja 19. gadsimta 30. gadu Lielo depresiju). SVF Vienošanās līguma 1. pantā ir teikts, ka SVF mērķi ir šādi:

- 1) nodrošināt starptautisko sadarbību monetārajā jomā;
- 2) veicināt starptautiskās tirdzniecības paplašināšanu un atbilstošu izaugsmi;
- 3) nodrošināt valūtas kursu stabilitāti;
- 4) palīdzēt daudzpusējās maksājumu sistēmas izveidošanā;
- 5) nodrošināt iespējas dalībvalstīm izmantot SVF resursus (ar atbilstošām garantijām), ja ir problēmas ar maksājumu bilanci. [30].

SVF darbojas pēc akciju sabiedrības principa: tā pamatkapitālu veido dalībvalstu iemaksas kapitāla parakstīšanās brīdī. Katrai valstij ir SDR vienībās izteikta kvota. Kvota ir galvenais fonda un tā dalībvalstu attiecību elements. Tā nosaka:

- 1) parakstītā kapitāla summu;
- 2) SVF resursu izmantošanas kvantitatīvus limitus;
- 3) valstij pienākošos SDR apjomu to kārtējās sadales gadījumos;
- 4) valsts balsu skaitu un līdz ar to ietekmi lēmumu pieņemšanas procesā.

Kvotas apjoms tiek noteikts, ņemot vērā attiecīgās valsts īpatsvaru pasaules ekonomikā un tirdzniecībā, vadoties pēc šādiem pamatrādītājiem: iekšzemes kopprodukts, tekošo maksājumu un ieņēmumu apjoms, tekošo ieņēmumu un tīrās kapitāla plūsmas svārstīgums un oficiālās rezerves. Ar to arī ir izskaidrojama industriālo valstu lielā ietekme SVF.

Latvijas sadarbība ar SVF un loma lēmumu pieņemšanā. Latvija ir SVF dalībvalsts kopš 1992. gada 19. maija. Tās kvota iestāties bija SDR 91,5 miljoni. Saskaņā ar pēdējo apstiprināto kvotu reformu 2008. gadā Latvijas kvota tika palielināta līdz SDR 142,1 miljonam jeb no 0,058% līdz 0,059% no kopējā SVF kvotu apjoma. Tajā skaitā Latvijas balsstiesību īpatsvars fondā tiks palielināts no 0,070% līdz 0,086%. SVF sniedza finansiālu palīdzību Latvijai ekonomiskās lejupslīdes laikā. Starptautiskās aizņēmuma programmas ietvaros Latvija no SVF aizņēmas SDR 982,24 miljonu apmērā. Sekmīgi emitējot obligācijas starptautiskajos finanšu tirgos, 2012. gada beigās Latvija atmaksāja SVF aizdevumu pilnā apmērā. Dalībvalsts statuss un iemaksas starptautiskajās finanšu organizācijās ļauj Latvijas valstij piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā [31].

Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupa. Vienlaikus ar iestāšanos SVF Latvija ir pievienojusies Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupai (*Nordic - Baltic Constituency*), kas pārstāv Latvijas Republikas intereses SVF izpilddirektoru valdē. Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupa (tajā ietilpst Dānija, Igaunija, Islande, Latvija, Lietuva, Norvēģija, Somija un Zviedrija) ir viena no 16 valstu grupām SVF ietvaros. Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupas kopējais balsu skaits ir 3,44% no visām SVF balsīm [32].

Nobeigums

Ņemot vērā minēto, Latvijas valsts dalība starptautiskajās finanšu institūcijās ir nepieciešama un pozitīvi vērtējama. Atzinīgi ir vērtējamas to finanšu institūciju struktūras, kurās ir izveidotas Ziemeļvalstu un Baltijas valstu grupas, kas garantē lielāku reģiona interešu aizsardzību un pārstāvības ietekmi. Latvijas valsts dalība šajās finanšu institūcijās garantē ne tikai finanšu sistēmas drošību, bet ar atsevišķiem projektiem, kā, piemēram, ERAB investīcijas Rīgas TEC-2 un EIB vairāk nekā EUR 2 miljardu apjomā finansētā valstij stratēģiski svarīgo objektu un infrastruktūras modernizācija un atjaunošana, bet arī nodrošina valsts politikas īstenošanu un sniedz papildu enerģētisko, vides un iekšējo drošību.

Autors uzskata, ka Latvijas valstij nepieciešams radīt investīcijām labvēlīgu vidi, turklāt investīcijām no visas pasaules, nešķirojot "labajās" un "sliktajās" valstīs, jo krietns un rūpīgs saimnieks vienmēr rūpēsies par savu ieguldījumu un uzraudzīs to.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. 04.05.1990. LPSR Augstākās padomes Deklarācija "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 20, 17.05.1990.
2. 2.03.1990. LPSR likums "Par bankām", *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 12, 1990.

3. 19.05.1992. Latvijas Republikas likums "Par bankām". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 22/23, 04.06.1992.
4. 19.05.1992. Latvijas Republikas likums "Par Latvijas Banku". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 22/23, 04.06.1992.
5. 15.04.1992. Latvijas Republikas likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā Rekonstrukcijas un attīstības bankā, tās apvienotajās organizācijās un Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankā". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 20, 21.05.1992.
6. 15.04.1992. Latvijas Republikas likums "Par Latvijas Republikas iestāšanos Starptautiskajā Valūtas fondā". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 18, 07.05.1992.
7. 11.10.2000. Latvijas Republikas likums "Par Eiropas Padomes Attīstības bankas līgumu". Iegūts no: *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 355/357 (2266/2268), 11.10.2000., *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 20, 28.09.2000.
8. 4.11.2004. Latvijas Republikas likums "Par līgumu starp Dāniju, Igauniju, Somiju, Islandi, Latviju, Lietuvu, Norvēģiju un Zviedriju par Ziemeļu Investīciju banku". Iegūts no: *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 187 (3135), 25.11.2004., *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 24, 23.12.2004.
9. 02.03.1990. LPSR Augstākās padomes lēmums "Par Latvijas banku". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 12, 1990.
10. 03.09.1991. Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmums "Par Latvijas Republikas teritorijā esošo banku iestāžu reorganizāciju". Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=68786>; (sk. 22.03.2015.).
11. 31.07.1990. Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmums "Par Latvijas Republikas naudas sistēmas izveidošanas programmu". Iegūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=76101> (sk. 23.03.2015.).
12. 16.04.2003. Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā līgums. Iegūts no: <http://www.mfa.gov.lv/arpolitika/eiropas-savieniba-arpolitika/arhivs/integracija-es/iestasanas-es-sarunas/pievienosanas-es-ligums>
13. https://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/about/latvian/images/2.jpg
14. <http://www.worldbank.org/en/about/history> (sk. 23.03.2015.).
15. <http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do> (sk. 23.03.2015.).
16. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/pasaules_banka/ (sk. 23.03.2015.).
17. Iegūts no: <https://www.bank.lv/publikacijas/averss-un-reverss/latvijas-daliba-ziemelvalstu-un-baltijas-valstu-grupa/4444?pop=1&tmpl=component> (sk. 23.03.2015.).
18. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/eiropas_rekonstrukcijas_un_attistibas_banka/ (sk. 22.03.2015.).
19. <http://www.ebrd.com/what-we-do/products-and-services.html> (sk. 22.03.2015.).
20. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/eiropas_rekonstrukcijas_un_attistibas_banka/ (sk. 22.03.2015.).
21. <http://www.ebrd.com/latvia.html> (sk. 22.03.2015.).
22. <http://www.nib.int/> (sk. 23.03.2015.).
23. <http://www.coebank.org/> (sk. 19.03.2015.).

24. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/eiropas_padomes_attistibas_banku/latvijas_sadarbiba_ar_eiropas_padomes_attistibas_banku/ (sk. 22.03.2015.).
25. <http://www.eib.org/> (sk. 22.03.2015.).
26. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=CELEX:11957E/TXT> (sk. 17.03.2015.).
27. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/eiropas_investiciju_banku/ (sk. 22.03.2015.).
28. http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_finansu_sadarbiba/eiropas_investiciju_banku/atbalsta_formas_un_atbalsttie_projekti (sk. 22.03.2015.).
29. <http://www.imf.org/external/about/history.htm> (sk. 20.03.2015.).
30. <http://www.imf.org/external/about/orgfin.htm> (sk. 20.03.2015.).
31. <http://www.imf.org/external/country/LVA/index.htm> (sk. 20.03.2015.).
32. <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=575&date1key=2015-03-30> (sk. 20.03.2015.).

Pedagoģiskā kompetence kā cilvēkdrošības komponents

Aira Aija Krūmiņa

Rīgas Stradiņa universitāte,
Sabiedrības veselības un sociālās
labklājības fakultāte, Latvija

Atslēgvārdi: cilvēkdrošība, pedagoģiskā kompetence.

Ievads

Cilvēkdrošības koncepta pirmsākumi pasaulē meklējami pirms nedaudz vairāk nekā diviem gadu desmitiem, kad 1994. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Attīstības programmas (*United Nations Development Programme*) Tautas attīstības pārskata ziņojumā "cilvēkdrošība", kuras pamatā ir katra indivīda personīgā drošības, iekšējās un ārējās brīvības sajūta, tika definēta kā brīvība no bailēm (*freedom from fear*) un brīvība no trūkuma (*freedom from want*). Nedaudz vēlāk konceptam pievienojās trešais aspekts – brīvība no aizvainojuma (*freedom from indignity*).

Atbilstoši ziņojumā noteiktajam draudus cilvēka drošībai var iedalīt septiņās kategorijās. Tie ir draudi, kas tā vai citādi ietekmē mūsu ekonomisko, politisko, pārtikas, veselības, vides, individuālo un kolektīvo – kopienas līmeņa drošību [1]. Sākotnējās iemaņas, lai pasargātu sevi no potenciālā apdraudējuma, indivīds parasti apgūst ģimenē. Tomēr nereti palīdzība un atbalsts nepieciešams ģimenei kopumā – tā nodrošināšana ir valsts un izglītības iestāžu, līdz ar to arī pedagoģu, kas īsteno izglītības programmu, kompetence.

Cilvēkdroša izglītības satura izstrādes nepieciešamība

Mūsdienās zināšanu sabiedrībā cilvēkdrošība jau iesakņojusies kā multi-sektorāla (daudzdimensionāla) kategorija un kļuvusi par vispārpieņemtu atskaites punktu tālākiem pētījumiem, kas izglītības jomai izvirza pamatotas prasības izglītības satura pārstrukturēšanai un jaunu kompetenču attīstīšanai. Ir likum-sakarīgi, ka arī Latvijas Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2014.–2020. gadam ietverta noteikta rīcība izglītībā identificēto problēmu risināšanai, tostarp “Uz zināšanu sabiedrībā pieprasītām kompetencēm orientēta, radošumu, inovāciju un veselīgu dzīvesveidu veicinoša izglītības satura pilnveide” [2].

Latvijā valsts atbalsts, t. sk. finansējums, tuvākajos gados tiek plānots izglītības satura pilnveidei un inovatīvu cilvēkdrošības mācību materiālu izstrādei gan pirmsskolas izglītībā un pamatzglītībā, gan vispārējā un profesionālajā vidējā izglītībā. Sociālo zinātņu jomā vispārējā izglītībā cilvēkdrošība ir ietverta līdzās tādām inovatīvām kompetencēm kā uzņēmējspēja, veselīgs dzīvesveids, finanšu prātība un pilsoniska izglītība.

Jāatzīmē, ka tāda izglītības satura, kas atbilstīgā vecumā veicinātu integrētu veselības, sporta, dzimumu līdztiesības un morāles jautājumu apguvi, vienlaikus arī atkarību, prostitūcijas, cilvēku tirdzniecības un fiktīvo laulību risku apzināšanos un to novēršanas izpratni, izstrāde, aprobācija un mērķtiecīga īstenošana modernā mācību vidē ir nopietns izaicinājums pedagogu profesionālajai kompetencei. Vienlaikus tas palīdzētu izglītojamajam (arī pieaugušam) veiksmīgāk rast atbildes uz jautājumiem, kas ir cilvēkdrošības koncepta pamatā: “Cik droši es jūtos šodien? Cik droši es jūtos, domājot par rītdienu? Ko man darīt, ja es nejūtos droši?” [3].

Cilvēkdrošība ir atkarīga no daudziem faktoriem – ceļiem, transporta, vides drošības, vecāku spējas pieskatīt bērnu, no pašu bērnu un pieaugušo uzvedības un ieradumiem, labklājības līmeņa u. c. [4]. Atbilstīgs metodiskais atbalsta materiāls ļautu pedagogam neizjust brīvības trūkumu pašam un vienlaikus justies pārliecinātam, ka tas, ko viņš dara, ir rezultatīvs un dos panākumus.

Pedagoģiskā kompetence cilvēkdrošības īstenošanā praksē

Cilvēkdroša izglītības satura īstenošana visai atšķirīgas un problemātiskas ģimeņu ekonomiskās situācijas, darbaspēka mobilitātes, vienlaikus arī salīdzinoši augsta bezdarba apstākļos, kā arī situācijā, ka objektīvu iemeslu dēļ (transnacionāla ģimene, finansiālās grūtībās nonākusi ģimene, nelaimes gadījuma skarta ģimene u. c.) vecāki nespēj pietiekami rūpēties par saviem bērniem un būt ar tiem kopā, ir tikai neliela tās pedagoģiskās kompetences daļa, kas nepieciešama pedagogam, lai praktiski nodrošinātu cilvēkdrošību skolas vidē. Diemžēl šobrīd pietiekami bieži saskaramies ar piemēriem un situācijām, pēc kuru izvērtēšanas tiek atzīts / secināts, ka tā vai cita izglītības iestāde (konkrētais pedagogs, atbildīgās personas) nav pratusi izvērtēt situācijas nopietnību un nodrošināt izglītojamā drošību.

Saskarsme ikdienā, situācijas pārzināšana, problēmu risināšanas prasmes, spēja izvēlēties un lemt, kā vislabāk palīdzēt konkrētā situācijā, kā katram pašam izdarīt mērķtiecīgu izvēli savas drošības labā – tās ir tikai dažas īpašības un

kompetences, kas nepieciešamas pedagogam, lai indivīdam parādītu un saīsinātu ceļu no personīgās nedrošības un zemas drošumspejas skolas vidē līdz visaptverošai sociālai cilvēkdrošībai sabiedrībā un vidē, kurā dzīvojam.

Nobeigums

Katra sabiedrības locekļa individuālā cilvēkdrošība ir garants cilvēkdrošībai sabiedrībā kopumā. Tāpēc pedagogiem jāpaplašina savu profesionālā kompetence, iekļaujot savā redzeslokā jautājumus, kas zināmā mērā pārsniedz tiešos pedagoga pienākumus. Cilvēkdrošības jautājumiem ienākot izglītības vidē, tostarp saturā, pedagoģiskā kompetence paplašinās. Tās nodrošinājumam nepieciešama atbilstīga, pārdomāta stratēģija un valsts atbalsts.

Izmantotie avoti

1. What is Human Security? Iegūts no: http://www.iidh.ed.cr/multic/default_12.aspx?contentid=ea75e2b1-9265-4296-9d8c-3391de83fb42&Portal=IIDHSeguridadEN
2. Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam. Iegūts no: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=266406>
3. Vaivare I. *Cilvēkdrošības koncepcijas ieviešana kopienu līmenī, tajā skaitā nevalstiskajās organizācijās*. Projekta “Ilgspējīgas pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalsta un monitoringa sistēmas pilnveidošana” materiāli. LAPA, Sabiedrības integrācijas fonds, 2014.
4. Broka A., Kūle L., Kūla E. *Sociālā cilvēkdrošība: bērni un ģimenes ar bērniem Latvijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014.

Policijas operācijās iesaistītā darbinieka identitāte un policijas darbību fiksācija

Aleksandrs Matvejevs, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskā fakultāte,
Daugavpils Universitātes SZF Tiesību katedra, Latvija

Raksta mērķis: apskatīt divas aktuālas problēmas. Pirmā problēma – par policijas operācijās (bruņotu noziedznieku aizturēšanā, masu nekārtību un sabiedriskās kārtības grupveida pārkāpumu novēršanā u. c.) iesaistītā darbinieka identitāti. Otrā – par policijas darbību fiksāciju.

Policijas operācijās iesaistītā darbinieka identitāte

Likuma “Par policiju” 5. panta 4. apakšpunktā noteikts, ka policija ar savu darbību nodrošina personu tiesību un brīvību ievērošanu. Šo tiesību un brīvību ierobežošana ir pieļaujama, tikai pamatojoties uz likumu un likumā noteiktajā

kārtībā. Ikreiz, kad policijai nākas ierobežot personu tiesības un brīvības, policijas darbinieks sniedz tām paskaidrojumu, kurā pamato katru konkrēto ierobežojumu. Šādos gadījumos pēc personu pieprasījuma policijas darbiniekam jānosauc savs uzvārds, amats un dienesta vieta, kā arī jāuzrāda dienesta apliecība.

Likuma uzskata, ka nepieciešams papildināt iepriekš minētā likuma 5. pantu ar jaunu apakšpunktu. Policijas operāciju laikā (bruņotu noziedznieku aizturēšanā, masu nekārtību un sabiedriskās kārtības grupveida pārkāpumu novēršanā u. c.) iesaistītajam policijas darbiniekam nav jāsniedz personām paskaidrojumi, kā arī nav jānosauc savs uzvārds, amats un dienesta vieta un nav arī jāuzrāda dienesta apliecība. Policijas operāciju laikā iesaistītais policijas darbinieks var izmantot sejas masku. Policijas operāciju laikā iesaistītajam policijas darbiniekam uz formas tērpa redzamā vietā jābūt izvietotam identitātes numuram.

Policijas darbību fiksācija

Likuma "Par policiju" 6. pantā ietvertās normas regulē policijas darbības atklātuma principu. Autors uzskata, ka, lai veicinātu policijas darbības atklātuma principu, ir jāpapildina iepriekš minētā likuma 6. pants ar jaunu apakšpunktu. Iedzīvotāji, sabiedriskas organizācijas un iestādes var veikt policijas darbību audio un video ierakstus, fotografēt un filmēt.

Jāuzsver, ka saskaņā ar likuma "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm" 22. pantā noteikto atklātu sapulču, gājienu un piketu laikā drīkst izdarīt audio un video ierakstus, fotografēt un filmēt. Minētā tiesību akta norma nekonkretizē organizāciju un personu loku, kas to drīkst darīt.

Drošības jautājumu apguve Latvijas vispārējās izglītības iestādēs: pašreizējais stāvoklis un attīstības iespējas

Ivans Jānis Mihailovs

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Dažāda rakstura apdraudējumi, kuri arvien modificējas un rodas no jauna, joprojām ir viens no mūsdienu pasauli un sabiedrību raksturojošiem fenomeniem. Tādēļ cilvēces informētība un sagatavotība, tostarp izglītības iestādēs, saskarei ar šiem apdraudējumiem joprojām ir aktuāla. Ja augstākajā izglītībā (Latvijas augstākās izglītības standartos) šobrīd pietiekami skaidri noteikts, ka bakalaura, profesionālajā vai maģistra studiju programmā "ietver arī Vides aizsardzības likumā un Civilās aizsardzības likumā noteiktās studiju kursu satura prasības", tad, piemēram, vispārējā izglītībā joprojām tiek diskutēts par drošībai veltīta mācību priekšmeta saturu un ieviešanas iespējām.

Jāatzīmē, ka atbilstīgi Izglītības likuma 54. un 55. pantā noteiktajam izglītojamiem ir tiesības uz dzīvībai un veselībai drošiem apstākļiem izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos, kā arī pienākums neapdraudēt savu un citu personu veselību, drošību un dzīvību.

Tāpēc referāta mērķis ir raksturot pašreizējo situāciju drošības jautājumu apguvē Latvijas Republikas vispārējās izglītības iestādēs un iezīmēt problēmas, kas saistītas ar jauna drošības jautājumiem veltīta mācību priekšmeta ieviešanu.

Izglītību regulējošo normatīvo aktu un izglītības vadības prakses analīze liecina, ka šobrīd drošības jautājumu apguve vispārējās izglītības iestādēs iekļauj vismaz četrus dažādus (ne vienmēr savstarpēji papildinošus) aspektus:

- 1) iepazīšanās ar izglītības iestādes nolikumu, iekšējās kārtības noteikumiem un regulāras drošības instruktažas – iepazīšanās ar drošības noteikumiem (sk. Ministru kabineta 2009. gada 24. novembra noteikumus Nr. 1338 “Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”);
- 2) pētījums “Par kultūras un audzināšanas pasākumiem vispārējās izglītības iestādēs un izglītojamo un vecāku iesaisti vispārējās izglītības iestādes pārvaldīšanā” liecina, ka audzināšanas stundās dominē četras tēmas: drošība – 25%, uzvedības jautājumi – 22%, skolas pasākumi – 22%, sekmes – 13% gadījumu. Ievērojot, ka gan uzvedības jautājumi, gan skolas pasākumi ir tieši saistīti ar drošību, var izdarīt secinājumu, ka drošības jautājumu apguve noteikti dominē klases audzināšanas stundā (kura vispārējās izglītības iestādē parasti notiek vienu reizi nedēļā);
- 3) drošības jautājumi dažādu mācību priekšmetu saturā. Pamatizglītības standartā noteikts, ka “visās pamatzglītības programmās iekļauj šādas tēmas: vide, drošība un veselība”. Arī viens no vispārējās vidējās izglītības standartu uzdevumiem ir “pilnveidot izpratni par veselīgu dzīvesveidu, apzināties nepieciešamību rūpēties par savu fizisko attīstību, veselību un drošību”. Mācību priekšmetu standartu analīze liecina, ka drošības jautājumi, ievērojot mācību priekšmetu specifiku, tiek apskatīti (mācīti) šādos mācību priekšmetos: informātikā, dabaszinībās, ķīmijā, sociālajās zinībās, mājturībā un tehnoloģijās, sportā, politikā un tiesībās, veselības mācībā;
- 4) drošības jautājumu aktualizācija, risinot konfliktus un problēmsituācijas izglītības iestādē.

Jāatzīmē, ka 2013. gada pavasarī Valsts izglītības satura centrs izglītības iestādēm piedāvāja diagnosticējošos darbus sociālajās zinībās 5. klasei un 9. klasei un diagnosticējošo darbu par cilvēkdrošības jautājumiem 10. klašu izglītojamajiem vispārējā vidējā un profesionālajā izglītībā, iekļaujot šajos darbos plašu ar drošību saistīto jautājumu loku. Šo darbu rezultāti liecina, ka kopumā izglītojamo zināšanas drošības jautājumos ir labas.

Tomēr 2014. gadā tika panākts konceptuāls lēmums ieviest visās vispārējās izglītības un profesionālās izglītības iestādēs mācību priekšmetu cilvēkdrošība (civīlā aizsardzība). (Sk. Informatīvais ziņojums par civīlās aizsardzības kursa izmaksām, ieviešanas grafiku vispārējās izglītības iestādēs un profesionālās izglītības iestādēs.) Arī Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2014.–2020. gadam paredzēta cilvēkdrošības mācību materiālu izstrāde.

Tomēr politiskā izšķiršanās par jauno mācību priekšmetu "cilvēkdrošība" un tā iespējamo ieviešanu 2018.-2020. gadā, nenoliedzot šā mācību priekšmeta nozīmi un lietderīgumu, ir saistāma ar vairākām problēmām (kuru risināšanai ir nepieciešami atbilstīgi resursi):

- 1) mācību satura un materiālu izstrāde un aprobācija. Turklāt būtisks aspekts šajā mācību priekšmetā ir arī praktiskā rakstura mācības, piemēram, mācot izglītojamos, kā rīkoties ārkārtas situācijās;
- 2) pedagogu sagatavotība (profesionālā pilnveide) – īpaši ņemot vērā mācību priekšmeta "cilvēkdrošība" saturu un paredzamo apguvi gan pirmsskolā, gan visās klasēs / grupās vispārējā un profesionālajā izglītībā;
- 3) materiāltehniskais nodrošinājums izglītības iestādēs, lai šā mācību priekšmeta apguve būtu kvalitatīva;
- 4) mācību priekšmeta "cilvēkdrošība" mijiedarbība (pārklāšanās) ar citiem mācību priekšmetiem, kas prasa pārskatīt līdzšinējo saturu drošības jautājumos, kā arī izšķirties par to, kuros mācību priekšmetos un kādi drošības jautājumi tiks integrēti, kurā mācību posmā ir iespējams atsevišķs mācību priekšmets (tostarp izglītojamo noteiktās mācību slodzes ietvaros, kura šobrīd vairākumā izglītības iestāžu ir maksimāla, t. i., kuram mācību priekšmetam/-iem tiks samazināts mācību saturs / apjoms).

Vienlaikus ir jāņem vērā, ka katra jauna mācību priekšmeta aktualizācija / ieviešana aktualizē jautājumu par citu nozīmīgu mācību priekšmetu (satura) ieviešanu, piemēram, pēdējos gados tika iesniegti priekšlikumi pievienot šādus jaunus mācību priekšmetus: patriotiskā audzināšana, finanšu prasmes (finanšu pratība), dzimumu līdztiesība, dzīvesziņa, ceļu satiksmes drošība; bija arī ieteikumi palielināt stundu skaitu sportā, mācīt svešvalodu no pirmās klases u. c.

History of Finnish Legislation and Its Continuous Evolution under the Influence of Judgements by the European Court of Human Rights

Vladimir Jilkinė

BMA, Doctoral Studies Programme

"Jurisprudence", Latvia

Abstract. This article examines the processes of integration and change to the Finnish national law under the influence of the European Court of Human Rights.

The most important role in the legal history of Finland belongs to the Swedish state law, also to this day Finland operates under the Penal Code dating back to the time of Emperor Alexander III. The 1889 Code of Laws technically remains in force today. In a hundred years the content of the Penal Code has seen many changes, however some elements of the original Act of 1889 still persist.

A comprehensive update of the law was conducted in 1976, where the amendments and the changes to laws were a direct result of the decisions and court precedents of the European Court of Human Rights.

Keywords: Grand Duchy of Finland, the Swedish state laws, the history and influence of the Russian Empire, Finnish Law, European Court of Human Rights.

Аннотация. В статье рассматриваются процессы интеграции и изменение национального законодательства под влиянием решений Европейского суда по правам человека.

Важнейшая роль в правовой истории Финляндии принадлежит Закону Шведского государства, также в Финляндии по сей день действует Уголовный кодекс времен императора Александра Третьего. Свод законов от 1889 года, формально остается в силе и на сегодняшний день. Содержание Уголовного кодекса за сто с лишним лет во многом изменилось, но все же в законе сохраняются некоторые элементы первоначального закона от 1889 года. Комплексное обновление закона было произведено в 1976 году, на поправки и изменение законов оказывают влияние решения и судебные прецеденты Европейского суда по правам человека.

Ключевые слова: Великое княжество Финляндское, законы Шведского государства, история и влияние Российской империи, право Финляндии, Европейский суд по правам человека

Iedzīvotāju finanšu izglītošanas nozīmīgums finanšu drošības garantēšanā

Rolands Neilands

Rīgas Stradiņa universitātes doktorantūra, Latvija

Finanšu krīzes dēļ daļa Latvijas iedzīvotāju saskārās ar nopietnām finanšiālajām grūtībām – zaudēja darbu, nespēja pildīt savas kredītsaistības, nonāca nopietnās finansiālās grūtībās.

Šobrīd var runāt par finanšu krīzes pārvarēšanu, taču vai tie ieradumi, kas noveda valsti krīzē, ir izskausti? Šis ir jautājums, ko nākas arvien biežāk uzdot, redzot plašsaziņas līdzekļos publicēto un pārraidīto informāciju, kā arī novērojot iedzīvotājus, piemēram, Rīgas ielās.

Latvijā finanšu krīzes iestāšanos noteica gan vietējie notikumi, gan starptautiskie. Vietējie notikumi, kas sekmēja krīzes iestāšanos, bija:

- 1) nepārdomātā banku kredītēšanas politika – bankas centās izsniegt kredītus pēc iespējas lielākā apjomā;
- 2) iedzīvotāju nepārdomātā aizņemšanās gan privātam patēriņam (mājokļu iegādei, mājokļu remontam, ceļojumiem utt.), gan nolūkā nopelnīt, spekulējot ar nekustamajiem īpašumiem;
- 3) kredītu tirgus uzraudzības / kontroles mehānisma neesamība no valsts puses.

Starptautiskā līmenī galvenais faktors, kas ietekmēja Latvijas situāciju, bija pasaules finanšu krīze, kura sākās ar ASV finanšu krīzi.

Šobrīd hipotekārā kredītēšana stagnē. Taču lielu popularitāti ir ieguvuši patēriņa kredīti, jo īpaši nebanku sektora izsniegtie ātrie (t. s. sms) kredīti. Praktiski visos plašsaziņas līdzekļos ar neatlaidīgu uzbāzību tiek reklamēti ātrie (sms) kredīti. Tos noformēt ir vienkārši. Publiski ir pieejama informācija par vairākiem gadījumiem, kad ātros kredītus saņem nepilngadīgie un personas bez ienākumiem. Tajā pašā laikā daudziem iedzīvotājiem ir grūtības atdot šos kredītus.

Valstī ir izstrādāti noteikumi nebanku kredītēšanas jomā un tiek veikta šīs nozares uzraudzība no Patērētāju tiesību aizsardzības centra puses. Ir noteikta obligāta kredītēšanas uzņēmumu licencēšana. Ir radīts mehānisms, lai cīnītos ar sekām.

Arī maksātnespējas jomā, kas skar bankas, ir radīti noteikumi, kas fiziskām personām ievērojami atvieglo maksātnespējas procesu, gan samazinot procesa izmaksas, gan ilgumu. Taču arī šis mehānisms ir vērst uz sekām, nevis cēloņiem.

Tajā pašā laikā valstī nav nekādu mehānismu, kas palīdzētu iedzīvotāju izglītošanā savu finanšu pārvaldīšanas jomā. Daudzas problēmas (naudas trūkums, nepieciešamība aizņemties ātros kredītus, maksātnespēja u. c.) nepastāvētu, ja iedzīvotāji mācētu apieties ar savām finansēm. Savu ienākumu un izdevumu plānošana ir būtisks nosacījums iedzīvotāju finanšu drošībai. Lai to varētu īstenot, nepieciešama iedzīvotāju izglītošana – gan bērnu, gan pieaugušo. Tas ir daudz ilgāks ceļš, nekā likuma grozījumu pieņemšana, ieviešot kontroles mehānismus vienā vai otrā nozarē, taču tas ir vienīgais pareizais ceļš ilgtspējīgas un finansiāli stabilas sabiedrības nodrošināšanā.

Tiesiskās stabilitātes nodrošināšana: tiesas pienākuma kriminālprocesa pabeigšanai saprātīgā termiņā realizācijas tiesiskie aspekti

Juris Stukāns

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Tiesiskās kārtības nodrošināšana ir viens no svarīgākajiem katras valsts uzdevumiem, lai sabiedrība varētu justies droši un netraucēti realizētu savas intereses un funkcijas. Nodrošinot tiesiskās kārtības stāvokli sabiedrībā, veidojas tiesiskā stabilitāte, tas ir, sabiedriskās attiecības veidojas uz tiesību pamata un sasniedz augstu likumības stāvokļa līmeni.

Tomēr neviena sabiedrība nav aizsargāta no personas tiesību normu pārkāpumiem un citu personu interešu apdraudējuma vai aizskāruma. Neievērojot sabiedrībā noteikto kārtību, personas apdraud arī sabiedrības drošību kopumā.

Lai pēc iespējas ātrāk tiktu panākts taisnīgums un novērsts personu interešu apdraudējums, valstij ir jānodrošina savlaicīga reakcija uz pārkāpumiem, ātrs un kvalitatīvs tiesiskais process. Viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas ir vērsti uz savlaicīgu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, ir kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā. Laikus izmeklējot un pabeidzot kriminālprocesu, tiek aizsargāta sabiedrības drošība, atjaunots taisnīgums, kā arī panākts, lai personas pildītu tiesību normas un atturētos no to pārkāpšanas.

Tiesvedības laikā visu kriminālprocesa principu realizāciju nodrošina tiesa, kas ir procesa virzītājs. Tiesas spējas, iemaņas un profesionalitāte kriminālprocesa vadīšanā nodrošina principa – kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā – realizāciju. Tiesa īsteno savas pilnvaras kriminālprocesa vadīšanā, neiejaucoties apsūdzības uzturēšanā un aizstāvības realizēšanā.

Atbildība par kriminālprocesa pamatprincipu pārkāpšanu jāuzņemas procesa virzītājam – tiesai. Tai ir jānodrošina lietas regulāra iztiesāšanas virzība bez ilgstošiem bezdarbības posmiem. Lietas ilgstoša atrašanās bez virzības atzīstama par tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā pārkāpumu.

Pirmās instances un apelācijas instances tiesas procesa pamatuzdevums ir izskatīt un izlemt apsūdzības pamatotību. Kriminālprocesa likumā noteiktās pierādījumu pārbaudes kārtības neievērošana, proti, tiesas atzinumu pamatošana ar pierādījumiem, kas nav pārbaudīti likumā noteiktajā kārtībā, ir pretrunā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmajā daļā, Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā un Kriminālprocesa likuma 15. pantā nostiprināto pamatprincipu – tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Tāpēc pret personu celtā apsūdzībā tiek nosacītas robežas lietas izskatīšanai pirmās instances tiesā, un līdz ar to tiek ierobežotas arī kriminālprocesa iesaistīto personu pilnvaras. Tiesai lietas izskatīšanas laikā ir jānodrošina iepriekš minēto robežu ievērošana. Tai ir pienākums kriminālprocesā iesaistītajām personām nodrošināt procesuālo pilnvaru (tiesību un pienākumu) līdzvērtīgu īstenošanu.

Tiesai nav iespēju iejaukties prokurora iesniegto pierādījumu apjoma pārbaudē. Tomēr lietas iztiesāšanā tai ir pienākums izvērtēt pieteikto lūgumu pamatojumu, kā arī ir tiesības izlemt, vai prokurora un / vai aizstāvības pieteiktās lūgums ir apmierināms vai noraidāms. Aizstāvim un prokuroram ir pienākums norādīt apstākļus, kas liecina par procesa neattaisnotu novilcināšanu. Savukārt tiesai ir jāizmanto visi likumā paredzētie procesuālie līdzekļi, lai nepieļautu procesa novilcināšanu no citu procesā iesaistīto personu puses.

Objektīvajā realitātē nevar izslēgt gadījumus, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tāpēc likums nosaka juridiskas sekas, ja tiesa konstatē pārkāpumu.

Ja tiek konstatēts, ka nav ievērotas tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, tiesa var sodu mīkstināt; noteikt sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā; noteikt citu, vieglāku soda veidu, nekā par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā; mūža ieslodzījuma vietā noteikt brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem; izbeigt kriminālprocesu, atbrīvojot personu no kriminālatbildības; atbrīvojot personu no soda. Tomēr Krimināllikums nenosaka kritērijus, kas noteiktu, kura Krimināllikumā dotā iespēja tiesai ir jāpiemēro.

Kādi apstākļi jāņem vērā, izvēloties vienu no likumā paredzētajām iespējām, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu? Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savos lēmumos atzinis, ka, izvēloties vienu no likumā paredzētajām iespējām, konstatējot kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu, tiesai jāņem vērā Krimināllikumā paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu (Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 8. jūnija lēmums lietā SKK-284/2012; 2012. gada 10. augusta lēmums lietā SKK-364/2012; 2012. gada 31. oktobra lēmums lietā SKK -480/2012).

Krimināllikumā paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu, ir kriminālprocesa ilgums un procesa virzītāja rīcības raksturs; noziedzīgā nodarījuma raksturs un radītais kaitējums, noziedzīgā nodarījuma realizēšanas pakāpe; apsūdzētā personība, loma izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā; atbildību mīkstinošie apstākļi; atbildību pastiprinošie apstākļi.

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savā lēmumā arī norādīja uz soda noteikšanas apstākļiem, ja pieļauta kriminālprocesa neattaisnota novilcināšana. Pirms pieņemt lēmumu par sodu, tiesai katrā konkrētā gadījumā jāizvērtē norādītie Krimināllikumā paredzētie sodu ietekmējošie apstākļi un apstākļi, kas raksturo kriminālprocesa nepamatotu novilcināšanu; likumā paredzēto iespēju piemērošana ir saistīta ar to sodu, kurš būtu nosakāms, neņemot vērā kriminālprocesa neattaisnotu novilcināšanu (Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 31. oktobra lēmums lietā SKK -480/2012).

Ņemot vērā iepriekš izklāstīto, var atzīt, ka kriminālprocesa pabeigšana saprātīgā termiņā ir saistīta ar tiesas, prokurora un aizstāvības sadarbību procesa laikā, kas virzīts uz vienotu mērķi – taisnīgu rezultātu.

Drošība un likums, to savstarpējā ģenēze

Kristaps Zariņš

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Darba tēma ietver jautājumus par publisko varu un drošību, to mijiedarbību un vispārējo raksturojumu. Tēmas izpratnei jāaplūko jēdzieni "likums" un "drošība", šo jēdzienu tvērums un īpatnības. Drošība jāskata kā, iespējams, absolūts lielums, zināmā mērā maksima, likums – kā aprobežots savā izpausmē. Tā pilnība un nepilnības ir cieši saistītas ar sociālo vidi un kultūru.

Likums ir kā dabisko tiesību organizācija legītimai aizsardzībai. Aizsardzība un drošība ir vienota platforma tālākās sociālās vides raksturojumam. Individuālas varas – individuālas drošības – aizvieto jums ar kolektīvo varu – kolektīvo drošību. Legītimi ir iespējams darīt vien tik, cik dabiski un legītimi ir tiesības darboties individuālajām varām – aizsargāt personas, brīvības un īpašumus, un uzturēt ikvienu savu tiesību robežās, ļaujot starp visiem sociālās kopienas dalībniekiem valdīt taisnīgumam.

Ietverošie un aprakstošie elementi norāda, ka sociālās kopienas dalībniekam ir visas tiesības un pilna atbildība par savu eksistenci. Publisko varu būtu iespējams sajuxt vienīgi kā to novērtējamo labumu, ko garantētu šāda drošība.

Diemžēl likuma regulējamā sfēra ne vienmēr aprobežojas ar paredzētajiem uzdevumiem. Un, kad likums pārkāpis paredzētās funkcijas, tas nav tikai vienkāršs, nenozīmīgs vai apšaubāms jautājums. Likums ir gājis daudz tālāk, tas ir darbojies pretēji tam paredzētajam uzdevumam. Likums ir izmantots, lai iznīcinātu tā imanento mērķi – taisnīgumu, ko tam vajadzēja garantēt; likums ir izmantots, lai ierobežotu un iznīcinātu tiesības, kaut gan tā misija bija respektēt šīs tiesības.

Drošība un likumpaklausība. To jēgas tālāka izpratne, veidojot vērtību skalu un atsaucoties uz virkni noteicošo elementu, kas to regulē. Drošība ne vienmēr nozīmē arī iekšēju pakļaušanos ārējiem apstākļiem. Drošība pati par sevi ir aplūkojama no dažādiem skatpunktiem. Piedāvātais apraksts ir veidots uz atziņām par iekšēju fundamentālu drošības izpratni un tās ārējo veidolu, kas var sakrist ar likumu, bet var arī būt neitrāls vai pat pretējs tam. Drošība un pārliecība par darbību un tās sekām kā individuālu rīcību, tā grupas izpausmes veidu.

Valsts iekārta, demokrātija un drošība. Publiskais plurālisms, uzskati, vērtības un kopēji sindicējoši elementi, to kolīzijas. Drošība un demokrātija, agrīnā un vēlinā izpausme caur indivīda redzējumu un sabiedrību kā masas elementu kopumā. Vai tikai tehnikas jautājums slēpjas apstākļi, ka vispārēju drošību ieraudzīt caur likuma rakursu ir tikpat kā neiespējami? Likums kā ierobežojošs elements. Brīvība, pašnoteikšanās un autonomija, un to iracionālā daba. Likums kā elements, kas apspiež šo minēto uzskaitījumu. Drošība un vara, likums un vara – to imperatīvā daba un izpausme.

Mekļējumi no empīriskā uz filozofiski nenoteikto regulējumu. Ne vienmēr drošība arī nozīmē “drošumu” pašu par sevi. Tā reversā ģenēze. Tā lokveida un robustā izteiksme norāda, ka vienots vai kopējs regulējums ir grūti atrodams, tamdēļ arī interesants pētāmais objekts. Tieši no likuma kā drošības garanta, vai pretēji likumam kā brīvības aprobežojumam un līdz ar to drošības dinamikā ierobežošanai. Drošība kustībā, laikā un dinamikā. Dinamiska, aktīva vai otrādi, pasīva drošība. Norma un likumu kopums, tā relativisms attiecībā pret drošības apakšelementiem, apakšdisciplīnām, proti, mieru un kārtību. Kārtība kā dabiskais stāvoklis, tāpat miers kā sabiedrības apziņas stāvoklis, kam jāseko vai uz ko jātiecas, tā plašākā un šaurākā jēbūtības izpausme.

Prakse un diskusijas par reālajiem dzīves notikumiem, situācijām, raugoties no normu izpratnes aspekta. Tātad, kā būtu ar normas starpniecību jāapraksta drošība? Bet, pieņemot slēdzienu par zināmo un jau aprakstīto, vai normas regulēts drošības jautājums patiešām nozīmētu arī drošības garantēšanu kā indivīdam, tā sabiedrībai kopumā? Kārtība, solidaritāte un līdzpastāvēšana dažādos konflikta elementos. Drošības un konflikta preventīvie pasākumi kā sava veida kārtības tests, bet ne tikai. Arī par cēloņsakarību starp izpratni, jēgu un mērķi kā konflikta hipotētisko cēloni un drošības loma tajā. Nekārtību prevencija, audzināšana, izglītība un kultūras elementi. Ne tikai kā apgalvojumi, bet arī kā sistemātiski piemēri par virkni asociatīvo elementu klātbūtni drošības politikā. Drošības politika, plānošana, uzraudzība kā vienots vai atsevišķs pētāmais lauciņš.

Kopsavilkums par izteiktiem pieņēmumiem slēpjas analogijas un normu uztveres, izpratnes meklējumos. Drošība bez aksioloģiskiem vērtējumiem un empīriskas pieejas un izpratnes nav iedomājama. Drošība nav cīņa par kārtību, vai vēl vairāk – cīņa par vai pēc tiesībām. Drošība kā eksistenciāla vienlīmeņa uzskatāma un aprakstoša parādība, laika gaitā var mainīties un transformēties.

Atjaunojošais taisnīgums un kriminālsods

Uldis Melķis, Mg. sc. soc.

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Noziedzība nav vēlama, bet objektīva sociāla parādība. Tā pastāv visās valstīs neatkarīgi no krimināltiesisko pasākumu veidiem, piespriežamajiem kriminālsodiem, likumpārkāpēju resocializējošo un rehabilitējošo programmu esamības. Ne valsts vārdā piespriežtie kriminālsodi, ne sabiedrības nosodījums, ne risks atkal saņemt sodu neattur dažus cilvēkus no jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Piespriežot un izpildot kriminālsodu, valsts deklarē vēlmi ne vien sodīt vainīgo par izdarīto, bet arī novērst jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Noziedzīgo nodarījumu atkārtotāšanās fakti apliecina valsts neveiksmi, reaģējot uz iepriekš izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Meklējot risinājumus uzskaitītajām problēmām, 20. gs. 70. gados pasaulē sākās jaunas kriminālatbildības koncepcijas teorētiska izveide un praktiska lietošana. Šī koncepcija plaši pazīstama ar nosaukumu "atjaunojošais taisnīgums". Tas izrādījies viens no efektīvākajiem veidiem sociālās problēmas – noziedzības – risināšanā.

Atjaunojošais taisnīgums ir process, kura gaitā likumpārkāpējs, cietušais un citas ieinteresētās puses vienojas, kā likvidēt nozieguma sekas. Starp atjaunojošo taisnīgumu un pastāvošām krimināltiesībām ir virkne būtisku atšķirību. Pirmkārt, atjaunojošais taisnīgums uztver noziegumu ne tikai kā likumpārkāpumu, bet galvenokārt, – kā cietušajam nodarītu kaitējumu. Otrkārt, tas iesaista nozieguma novēršanas darbā vairāk pušu (sabiedriskās organizācijas, cietušo, mediatorus, likumpārkāpēju, valsti), nevis galveno lomu atvēl tikai valstij un likumpārkāpējam. Tādējādi atjaunojošā taisnīguma modelī kriminālsods tiek orientēts uz likumpārkāpēja domāšanu un apziņu, nevis viņa ķermeni.

Kopš 2000. gada arī Latvijā daudzi atjaunojošā taisnīguma koncepcijas elementi (mediācija, izlīgums, atbrīvošana no kriminālatbildības) soli pa solim ir iestrādāti likumdošanā. Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā arī Latvijas kriminālsodu politikā veiktas būtiskas reformas. 2009. gadā, pieņemot MK rīkojumu "Par Kriminālsodu politikas koncepciju", tika izvirzīti jauni kriminālsodu politikas mērķi. 2012. gadā tie tika iestrādāti Krimināllikuma jaunajā redakcijā, kas stājās spēkā 2013. gada 1. aprīli.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, cik efektīvi Latvijā darbojas kriminālsodu politika un kādi faktori to ietekmē.

Tiek uzskatīts, ka ar likumdošanas palīdzību notiek ne vien apzināta sabiedrisko attiecību veidošana, lai sasniegtu sociāli nozīmīgus mērķus, bet likumdošana palīdz arī koriģēt sociāli nevēlamu rezultātu. Šis pētījums parāda, ka tikai likumu normu formālā pastāvēšana un izmantošana nesusniedz vēlamu sociālo efektu, un tikai ar formālu likumdošanas normu pieņemšanu šādu problēmu risināšana nav iespējama.

Tas liek aizdomāties un atzīt citu sociālo saišu pastāvēšanu, ne tikai tiesisko vai administratīvo.

Sociālās vides determinanti un to ietekme uz dzimumnoziedznieku kriminoloģisko raksturojumu

Criminological Characterization of
Environment Factors and Their Impact
on the Sexual Criminal

Aldona Kipāne

Rīgas Stradiņa universitātes doktorantūra, Latvija

Anotācija. Raksta mērķis ir parādīt, kāda ir vides ietekme uz seksuālā noziedznieka raksturojumu. Autore izpētes gaitā vienkopus ir koncentrējusi vairāku zinātnieku apkopoto informāciju par vides ietekmi uz dzimumnoziedznieka personības veidošanos un attīstību.

Atslēgvārdi: seksuālais noziedznieks, vides ietekme, kriminoloģiskais raksturojums.

Abstract. The aim of the article is to reveal the criminological characterisation of environmental factors. The novelty of the article is that it has summarized the information about environmental factors and their impact on sexual offender as concluded by several researchers.

Keywords: sexual offender, environmental influence, criminological characterisation.

Dažādi pētījumi un analīze par kriminoloģiskajiem jautājumiem ļauj izteikt vairākus secinājumus par noziedzības faktoru kompleksu. Noziedzību nosakošo faktoru ir daudz, un tie ļoti strauji mainās – tikpat strauji, cik mainās sabiedrība.

Noziedzību, arī vardarbīgo, kā sociālu parādību pilnībā ietekmē šādi faktori:

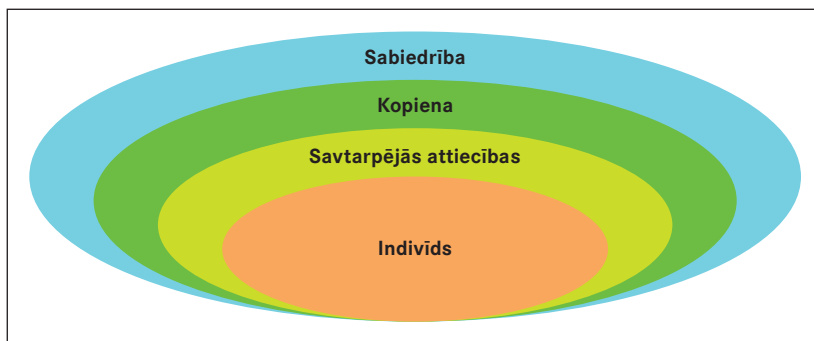
- 1) sociāli ekonomiskie;
- 2) politiskie;
- 3) tiesiskie;
- 4) reģionālie
- 5) individuālie un citi.

Vardarbīgās noziedzības cēloņus var iedalīt **iekšējos** jeb **individuālos** un **ārējos**. “Iekšējie cēloņi ir saistīti ar cilvēka kā personības veidošanos, audzināšanu, raksturu, attiecībām ģimenē, ar bērnībā un jaunībā pārdzīvotām garīgām un fiziskām traumām. Šie apstākļi nosaka cilvēka pasaules uzskatu, attieksmi pret apkārtējiem, vērtību sistēmu. Ārējie faktori ir saistīti ar cilvēka apkārtējo vidi un tās ietekmi.” [2, 266]

Raksta mērķis ir analizēt sociālās vides ietekmes uz dzimumnoziedznieka personību kriminoloģisko aspektu. Šāds pētījums ir aktuāls un būtisks, jo parāda dažādu pētnieku darba rezultātus. Pētījuma gaitā izmantota aprakstošā, juridiski loģiskā un dokumentālā pētīšanas metode.

Seksuāla vardarbība ir jebkāda uzspiesta seksuāla aktivitāte, kurā upuris tiek iesaistīts bez piekrišanas. Seksuālā vardarbība visbiežāk ir saistīta ar spēka lietošanu, fizisku piespiešanu, fizisku varmācību, iebiedēšanu un fiziskiem vai mutiskiem draudiem. Vardarbība ir daudzšķautņaina parādība, un tā saistīta ar personas, vides un sociāli kulturālo faktoru mijiedarbību. Tās struktūra attēlojuma kā četru faktoru kārtā:

- 1) individuālais līmenis (indivīds);
- 2) ģimenes konteksts (savstarpējās attiecības);
- 3) kopiena;
- 4) sabiedrība [12, 13] (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Vardarbības interpretācijas ekoloģiskais modelis

Apkārtējās vides ietekmi uz personu atspoguļo vairākas teorijas, izskaidrojot psihosociālos, bioķīmiskos, ģenētiskos un fizioloģiskos iemeslus. Pēdējos gados attīstās jauna sociālā un bioloģiskā pieeja, pētot vardarbību, to sauc par evolucionāro psiholoģiju.

Norvēģijas speciālisti I. Mjusteruds un D. V. Polesdzinskis (*Mysterud & Poleszynski*) raksta, ka tradicionāli sabiedriski zinātniskais uzskats fokusējās uz vides psihosociālajiem faktoriem. Pētnieki norāda uz jauniem apkārtējās vides faktoriem, kuri var veicināt vardarbīgu uzvedību – pārtikas uzturvērtības samazināšanos, kas tieši var novest pie hipoglikēmijas (pēkšņa glikozes līmeņa

asinīs pazemināšanās), pārtikas alerģiju, jaunu kaitīgu vielu (smagie metāli, sintētiskie materiāli utt.) koncentrācijas palielināšanos atmosfērā [13, 29].

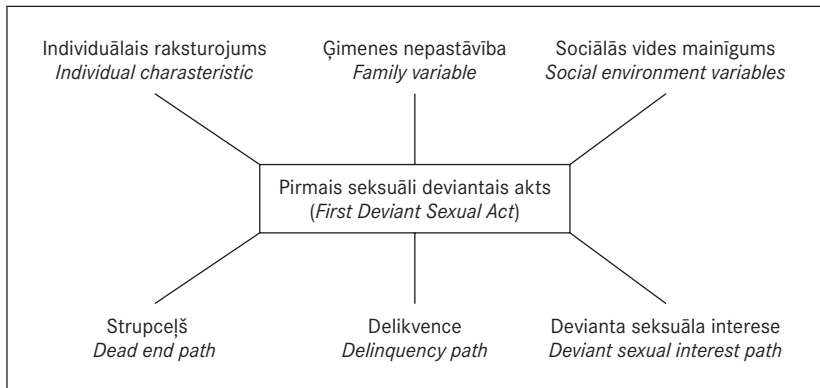
Amerikāņu pētījumi parādīja, ka hipoglikēmija tiek novērota 80–85% vardarbīgo noziedznieku. Jauni cilvēki, kuri izdarījuši vardarbīgus noziegumus, bieži cieš ne tikai no hipoglikēmijas, bet arī no pārtikas alerģijas vai konkrētu produktu nepanesības. Smagie metāli (kadmijs, varš, svins, mangāns u. c.) saistāmi ar afektīvo agresiju. Amerikāņu pētījumos 86% varmāku matos tika konstatēta smago metālu koncentrācija. Jāpiekrīt, ka šis būtībā ir jauns izpētes lauks vardarbīgās noziedzības ietekmējošo faktoru jomā.

D. Finkelhors (*Finkelhor*) savā teorijā par četrprieekšnoteikumu modeli (*Finkelhor's Four Preconditions Model*) ir norādījis, ka seksuālā vardarbība pret bērnu, uzmākšanās bērniem (*child molestation*) ir komplicēts fenomens, un tā pamatā ir dažādi faktori. Tajos ietilpst psiholoģiskās vajadzības un noziedznieka motīvi, situācijas un konteksta mainība, audzināšanas prakse, sociālā attieksme pret bērnu un seksu [11, 20].

Var minēt, ka pētnieki, vērtējot dažādu pamata faktoru nozīmīgumu jaunu cilvēku seksuālajai agresijai, nonākuši pie secinājuma, ka nav viena faktora vai pieredzes, kas attīsta jauniešu seksuāli agresīvu uzvedību. Viss ir faktoru sako-pojums, piemēram, personīgā ļaunprātīgās izmantošanas pieredze, piesaistes vai pieķeršanās problēmas, ģimenes attīstība, vardarbības pieredze, uzvedības problēmas un nepietiekošas sociālās zināšanas un spējas, kuras saistītas ar seksuālu virzību, pamudina jaunus cilvēkus kļūt par seksuāliem noziedzniekiem.

Dažos pētījumos pierādīts, ka seksuāli vardarbīgas uzvedības iemesli slēpjas nelabvēlīgā ģimenes vidē, kam raksturīgas dažādas ļaunprātīgas izmantošanas un nevērības formas. Audzināšanas un padomu trūkums noved pie problēmām sociālajā funkcionēšanā (neuzticēšanās, naidīguma un nedrošas piesaistes, kas atkal ir sociālā noraidījuma, vientulības, negatīvu attiecību ar sev līdzīgajiem un delinkventas uzvedības iemesls).

Seksuāli deviantās uzvedības veida raksturojumu [9, 100] sk. 2. attēlā.

2. attēls. Seksuāli deviantās uzvedības ietekme
(*Becker & Kaplav. A mode of deviant sexual behaviour*)

Multidisciplinārie pētījumi liecina, ka delikventas uzvedības sākums gandrīz vienmēr ir meklējams ģimenē, tajos apstākļos, kādos bērns aug. Vairāki pētījumi apliecina saistību starp vecāku kriminālo pagātņi un tās ietekmi uz bērnu. Ģimenē, kurā ir vecāka kriminālā pagātne, novērojama lielāka varbūtība, ka bērnam būs krimināla uzvedība, nekā ģimenē bez kriminālās pagātnes. Nīderlandes pētnieki Van de Rakt, Nievnerta un De Grāfs (*Van de Rakt, Nieuwbeerta, De Graaf*), izanalizējot 4271 notiesātā vīrieša pagātņi un viņu 6962 bērnus un 717 netiesātos un viņu 1133 bērnus, konstatēja, ka bērni, kuru tēvu pagātnē ir pastāvīga un noturīga sodāmība, biežāk kļūst par noziedzniekiem [10]. Austrālijas pētījumā apzināts, ka šādas tendences novērotas ap 76% zēnu un 80% meiteņu [6].

Daudzpusējā cēlonības saistība ir šāda: **vāja aprūpētāja piesaiste → sliktākas sekmes skolā → konflikti ģimenē → atsvešināšanās no ģimenes → identifiķēšanās ar līdzīgo → ar grupu saistīts noziedzīgs nodarījums** [5, 17].

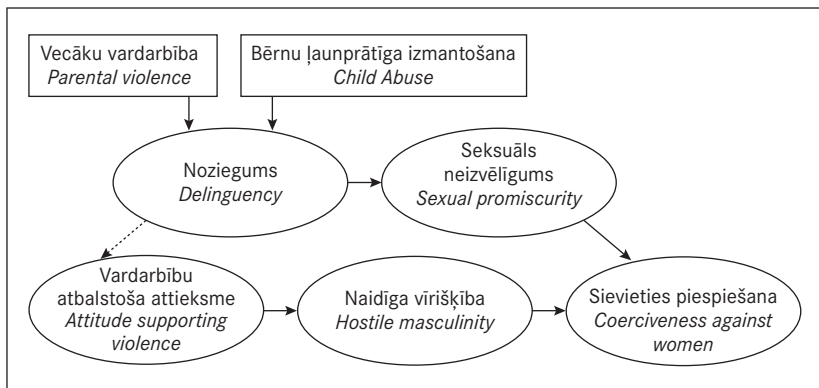
Pamatoti tiek norādīts, ka "ģimenē tiek īstenotas indivīda un sabiedrības pamatvērtības un apmierinātas galvenās vajadzības, tajā norit indivīda attīstība un personības veidošanās process. Personībai būtisks ne tikai ikdienas organizācijas elements, bet arī emocionālā piesaiste, kas rada drošības un piederības izjūtu [1, 26]." Sociālās vides ietekme var būt pozitīva un arī negatīva (izkropļota informācija, kaitīgie ieradumi). Bērni socializējas, vērojot, atdarinot un vērtējot paraugus, līdzdarbojoties un mācoties (sk. 1. tabulu) [4, 21].

1. tabula. Personības socializāciju ietekmējošie sociālās vides faktori

Ģimene	→	Zināšanas (informācija)
Tuvākie apkārtējie – draugi, vienaudži, kolēģi utt.		Prasmes
Masu informācijas līdzekļi		Attieksmes, uzvedība
Iestādes, piemēram, skola, augstskola, darbavieta,		Ieradumi, dzīvesveids,
interesešu grupas utt.		Sociālo lomu apguve

Var minēt to, ka, pamatojoties uz tiesu psihiatrijas materiāliem, Zviedrijā veiktajā pētījumā konstatēta nevērība, ļaunprātīga izmantošana un nošķiršana ģimenē, kā arī jauniešiem konstatēta hiperaktivitāte un koncentrēšanās grūtības (*Långström*). Vairākums jauniešu pārcieta nevērību, atstumtību vai emocionālo vardarbību. Viena pētījuma rezultāti parādīja, ka 61% gadus jauno seksuālo noziedznieku piedzīvojuši bullingu, 1/3 no šīs grupas noziedzniekiem sodīti ar izolāciju no sabiedrības [7].

Pētījumi pierādījuši, ka jauniešiem, kuriem ir siltas, mīlošas, tuvas attiecības ar viņu vecākiem, pastāv mazāka iespējamība, ka būs uzvedības problēmas. Un otrādi, tiem jauniešiem, kuriem nav izveidojušās šādas drošas piesaistes attiecības ar vecākiem, ir lielāka iespējamība, ka viņiem būs uzvedības problēmas [3, 24]. Piemēram aplūkošanai – Malamuta modelis: vīrieša piespiešanas modeļa raksturojums (*Malamuth's Model of the Characteristics of Coercive men*) (sk. 3. attēlu) [8, 83].

3. attēls. Malamuta modelis: vīrieša veiktais piespiešanas modeļa raksturojums

Ģimenes lomas nozīme, īpaši nepilngadīgajam, ir acīmredzama. Ja ģimenē bērni neļūtas saprasti, viņi mēdz atteikties no savas vērtību izpratnes un, lai izpelnītos atzišanu starp vienaudžiem, izdara deviantas darbības. Nepārprotami, paaugstinot ģimenes lomu sabiedrībā, ir iespējams veicināt arī ģimenes lomu sabiedrībā un stimulēt tās patstāvību un noturību. Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai pret noziedzīgiem nodarījumiem, par tikumību un dzimumneaizskaramību 2010.–2013. gadam atklāj, ka liela nozīme ir ģimenei un ka būtisks faktors ir attiecības starp vecākiem un vecāku attieksme pret bērnu. Taču veiksmīga socializācija iespējama tikai tad, ja ģimenē ir pietiekamas zināšanas, kā šis process īstenojams. Tāpēc liela nozīme ir sabiedrības izglītošanai.

Norādot par vardarbības ģimenē plašāko problemātiku, autore akcentē ģimenes nozīmīgumu, jo tā ir vieta, kur veidojas personība. Kaut Latvijas tiesību zinātnieki neizdala atsevišķu kriminoloģijas kategoriju – “ģimenes kriminoloģija” jeb “ģimenes attiecību kriminoloģija” –, autore uzskata, ka šāda kategorija jāizdala atsevišķi. Zināmā mērā ģimene ir indivīda attiecību ar sabiedrību modelis, jo ģimene veic socializācijas funkciju, tas ir, cilvēka piemērošanos dzīvei sabiedrībā.

Ministru kabineta 2011. gada 5. oktobra rīkojumā Nr. 504 “Par sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2011.–2017. gadam” atzīts, ka nozīmīgs ir ekonomiskais nodrošinājums, dzīve nabadzībā biežāk ir saistīta ar t. s. riska uzvedību – biežāku psihoaktīvo vielu (tabakas, alkohola) lietošanu, depresiju, antisociālu uzvedību un noziedzību, ar palielinātu nedrošas pārtikas lietošanas risku, plašu somatisko problēmu spektru.

Lineārās cēlonības saistība ir šāda: bezdarbnieks – nabadzība – stress, kas rada konfliktus ģimenē, vardarbība ģimenē veicina vāju bērnu socializāciju, – noziedzīga nodarījuma izdarīšana [5, 17].

Par ģimenes lomu, tās ietekmi un izpētes nozīmīgumu norāda gan Rietumu valstu speciālisti, gan Krievijas kriminologi. Ģimenes kriminoloģija jeb ģimenes attiecību kriminoloģija būtu kriminoloģijas nozare, kas pēta ģimenes institūta ietekmi uz noziedzīgu uzvedību un noziedzību. Rietumu pasaulē 90. gados sabiedriski politiskās debātes par noziedzuma dabu un likumpārkāpēja uzvedību

koncentrējās uz ģimenes lomu. S. Valklate (*Walklate*) raksta, ka ar ģimenes institūta izmaiņām arī ģimenes loma kriminoloģiskajos pētījumos ir kļuvusi plašāka. No kriminoloģijas viedokļa saistībā ar ietekmi uz deviantas uzvedības veicinošiem apstākļiem var izdalīt četras problēmgrupu ģimenes:

- 1) šķirta ģimene;
- 2) ģimene, kur valda nesaskaņas, spriedze;
- 3) ģimene ar vecāku aprūpes problēmām;
- 4) ģimene, kurā ir varmāka [11, 50].

Ģimenes kriminoloģija (*семейная криминология*) Krievijā tiek pētīta no pagājušā gadsimta 70. gadiem. Pētnieks D. A. Šestakovs (*Шестакoв*) īpašu uzmanību velta ģimenes iekšējām problēmām un izdala atsevišķu noziegumu – vardarbību ģimenē [16, 94].

Ģimenes kriminoloģijā tiek pētīti:

- 1) noziegumi pret ģimenes locekļiem, kuru vidū līdz šim visvairāk pētīti vardarbīgi noziegumi pret laulāto un bērnu slepkavības;
- 2) ģimenes ietekme uz nepilngadīgo noziedzību;
- 3) ģimenes ietekme uz mantkārīgā noziedznieka attīstību;
- 4) ģimenes ietekme uz vardarbīgā noziedznieka veidošanos;
- 5) ģimenes ietekme uz noziedzības recidīvu;
- 6) ģimenes iemeslu mehānisms, kas ietekmē masu izpausmi – noziedzību;
- 7) noziedzības novēršana tieši iedarbojoties uz ģimenes struktūru.

Turklāt ģimenes kriminoloģija nodrošina atklāt atgriezenisko saiti starp ģimeni un noziedzību, piemēram, kā tā ietekmē ģimenes attiecības [14, 303], ņemot vērā ģimenes kā sociālā institūta nozīmīgumu personas socializācijas gaitā. Autore skatījumā ģimenes kriminoloģija būtu kriminoloģijas nozare, kas pēta ģimenes institūta ietekmi uz noziedzīgu uzvedību, noziedzību un tās elementiem kopumā.

Secinājumi

1. Seksuāla rakstura noziedzīgos nodarījumus nosaka faktori, kuri ir cieši saistīti ar vardarbību. Tie ir vara un kontrole pār upuri, šie faktori ir savienoti un integrēti ar upura pazemošanu, dominēšanu pār to, cietušu ļaunprātīgu izmantošanu.
2. Ņemot vērā ģimenes kā sociālā institūta nozīmīgumu personas socializācijas gaitā, autore skatījumā Latvijā kā kriminoloģijas apakšnozare jāattīsta ģimenes kriminoloģija jeb ģimenes attiecību kriminoloģija, kas pēta ģimenes institūta ietekmi uz noziedzīgu uzvedību un noziedzību.
3. Autore uzskata, ka ģimenes kriminoloģijai jābūt kriminoloģijas nozarei, kas pēta ģimenes institūta ietekmi uz noziedzīgu uzvedību, noziedzību un tās elementiem kopumā. Līdz ar to ģimenes kriminoloģijas ietvaros viena no izpētes sfērām būtu ģimenes ietekme uz vardarbībā iesaistītām personām (vardarbīgā noziedznieka un upura veidošanos).

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Monogrāfijas

1. Karpova Ā. *Ģimenes psiholoģija. Lekciju kurss*. Rīga: RaKa, 2000, 26. lpp.
2. Kriminoloģija. Mācību grāmata / zin. red. K. Ķipēna, A. Vilks. – Rīga: Nordik, 2004, 266 lpp.
3. Laizāne I. *Jauniešu līdzatkarības pazīmju saistība ar piesaisti vecākiem, alkohola lietošanu ģimenē un internalizētām un eksternalizētām problēmām. Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte, 2011, 24. lpp.
4. Puškarevs I. *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Raka, 2001, 21. lpp.
5. Einstadter W. J., Henry S. *Criminological theory: An analysis of its underlying assumptions*. USA: Rowman & Littlefield Publisher, INC, 2006, p. 17.
6. Malamuth's model of the characteristics of coercive men. Ward T., Polaschek D., Beech A. R. *Theories of sexual offending*. Chichester: John Willey & Sons Ltd, 2006, p. 83.
7. Prinz R. J. *Advances in behavioral assessment of children and families*. Volume 4. Jai Press LTD, 1988, p. 100.
8. Walklate S. *Understanding criminology: current theoretical debates*. New York, Open University Press, 2007, p. 50.
9. Ward T., Polaschek D., Beech A. R. *Theories of sexual offending*. Chichester: John Willey & Sons Ltd, 2006, p. 20.
10. *World report on violence and health* / Eds. E. G Krug, Mercy A. J., Zwi B. A. and Rafael Lozano R. Geneva: World Health Organization WHO, 2002, p. 13.
11. Криминология - XX век / под ред. проф. В. Н. Бурлакова, проф. В. П. Сальникова. Санкт-Петербург: Издательство "Юридический центр Пресс", 2000, глава 15. Кризис семьи и преступность.
12. Мюстеруд И., Полесжинский Д. В. Насилие, эволюция и новые факторы окружающей среды. Преступность и борьба с ней новейшие правовые исследования. Сборник научных трудов. Москва: Иннон Ран, 2008, с. 29.
13. Шестаков Д. А. Семейная криминология: криминофамилистика. Юридический центр, 2003, с. 94.

Interneta resursi

1. Goodwin V., Davis B. Crime Families: Gender and the intergenerational transfer of criminal tendencies. Iegūts no: <http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/401-420/tandi414.html> (sk. 09.08.2014.).
2. Kjellgren C. Understanding and managing young sexual offenders. Expert report. p. 14. Iegūts no: <http://www.childcentre.info/research/perpetrato/acf44b.pdf> (sk. 17.10.2014.).
3. Van de Rakt M., Nieuwebeerta P. and De Graaf N. D. Like father, like son. the relationships between conviction trajectories of fathers and their sons and daughters. Iegūts no: <http://ics.uda.ub.rug.nl/FILES/root/Articles/2008/RaktMvd-LikeFather/RaktMvd-LikeFather-2008.pdf> (sk. 09.08.2014.).

Tiesību akti

1. *Ministru kabineta 2011. gada 5. oktobra rīkojums Nr. 504 "Par sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2011.-2017. gadam"*.
2. *Rīcības plāns nepilngadīgo aizsardzībai no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību 2010.-2013. gadam*.

Sabiedriskās drošības apdraudējuma iespējamība nepietiekamas vecāku un bērnu saskarsmes tiesību realizācijas dēļ

Anda Keiša

Rīgas Stradiņa universitāte,
Juridiskā fakultāte, Latvija

Atslēgvārdi: bērna saskarsmes tiesības, sabiedriskās drošības apdraudējums.

levads

Saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem Latvijā līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Saskaņā ar Civillikumu aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu iekļauj ne tikai nodrošināšanu ar ēdienu un mājokli, bet arī mīlestības un sapratnes pilnu attieksmi ģimenē, kas ir tik nepieciešama bērna personības pilnvērtīgai attīstībai. Taču Latvijā aizvien pieaug šķirto laulību skaits, bet šis process bērnam mēdz radīt sāpīgas un traumatiskas sekas. Turklāt vēl aizvien liela daļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka ekonomiskā situācija valstī nav uzlabojusies un tādēļ rodas nepieciešamība strādāt vairākās darbavietās, lai spētu uzturēt sevi un ģimeni. Šādi apstākļi neveicina labvēlīgu vidi bērna attīstībai, bērns tiek atstāts novārtā, bet, pieaugot neapmierinātībai ar sociālajiem apstākļiem, var palielināties alkohola lietošanas gadījumi un vardarbība ģimenē. Tieši šie apstākļi visbiežāk minēti par nepilngadīgo noziedzības cēloņiem. To dēļ bērni ir spiesti meklēt tādu sabiedrību un autoritātes, kas dominē noziedzības vidē.

Bērnu nonākšana noziedzīgā vidē apdraud sabiedrisko drošību, veicina arvien lielāku noziedzīgo nodarījumu un arī administratīvo pārkāpumu izdarīšanu.

Darba mērķis: noskaidrot iespējamos cēloņus bērna nonākšanai noziedzīgajā vidē.

Metodes: spēkā esošo tiesību normu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, psihologu un bērnu tiesību ekspertu un psihologu viedokļu analīze.

Rezultāti

Latvijā laulību šķiršanas gadījumos bērna ikdienas aizgādību veic viens no vecākiem, bet otrs vecāks izmanto saskarsmes tiesības ar bērnu, kā arī sniedz nepieciešamo materiālo un finansiālo atbalstu bērna uzturēšanai.

Lai gan klasiskajā gadījumā pēc laulības šķiršanas abi vecāki rūpējas par bērnu kopīgi, tomēr ir gadījumi, ka tas no vecākiem, kurš ikdienā nedzīvo kopā ar bērnu, neuztur arī saskarsmi ar bērnu un neinteresējas par būtiskiem bērna attīstības jautājumiem.

Savukārt uzmanības trūkums no vecāka puses uz bērnu atstāj smagu iespaidu, viņam ir nepieciešamība pēc saskarsmes ar otru vecāku, pēc autoritātes kopumā. Tādējādi, lai kompensētu uzmanības trūkumu, abu vecāku atbalstu, bērns saskata autoritāti citā personā, kura ar savu uzvedību izceļas pārējā sabiedrībā, taču šāda uzvedība ne vienmēr var būt pozitīva, visai sabiedrībai pieņemama, tiesību normām atbilstīga. Šādas autoritātes bieži vien atrodamas noziedzīgā vidē, un tādējādi bērns arī tiek iesaistīts tiesībpārkāpumu izdarīšanā.

Šādi apstākļi veicina noziedzīgās vides palielināšanos, radot lielāku sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējumu.

Secinājumi

Lai arī saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu ir noteikts, ka "Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, Valsts policiju, Valsts probācijas dienestu, ja bērns ir probācijas dienesta klients, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm", un likums paredz arī kārtību, kā un kādā veidā veicami sociālās korekcijas pasākumi, tomēr jāatceras, ka problēmas cēlonis slēpjas tajā, ka sākotnēji paša bērna tiesības ir tikušas pārkāptas, viņa intereses un nepieciešamība pēc vecāku rūpēm un gādības nav bijušas piepildītas pietiekamā apmērā, ko radījuši vecāku nespēja un nevēlēšanās pievērst bērnam pietiekamu uzmanību. Lai arī bērns ir veicis likumpārkāpumu, vecāki ir radījuši priekšnosacījumus nepareizu lēmumu pieņemšanai.

Latvijā nepieciešams radīt tiesisko vidi, nosakot ar tiesību normu palīdzību pienākumus un atbildību saskarsmei ar bērnu. Lai gan Latvijā tiesību normas nosaka vecāka, kurš neveic bērna ikdienas aizgādību, tiesības uz saskarsmi ar bērnu, tomēr nav noteikts vecāka piespiešanas mehānisms gadījumos, ja vecāks izvairās no saskarsmes ar bērnu, ja bērnam ir vēlēšanās tikt ar otru vecāku.

Ja bērnam nav pietiekamas saskarsmes ar vecākiem, bērns vajadzību pēc saskarsmes realizē, atrodot alternatīvu citu sabiedrības locekļu vidū, tādējādi nonākot noziedzīgā vidē.

Individuālā anomija kā sabiedrības politisko, tiesisko, ekonomisko pārmaiņu indikators: tās psiholoģiskās sekas

Jeļena Ļevina

Rīgas Stradiņa universitāte,
Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultāte,
Veselības psiholoģijas un pedagogijas katedra, Latvija
jelena.levina@rsu.lv

Kristīne Mārtinsonē

Rīgas Stradiņa universitāte,
Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultāte,
Veselības psiholoģijas un pedagogijas katedra, Latvija
kristine.martinsonē@rsu.lv

Daiga Kamerāde

Birmingemas universitāte, Lielbritānija
d.kamerade@bham.ac.uk

Anotācija. Sabiedrības pārmaiņas, kas notikušas pēdējā desmitgadē Latvijā, ir nozīmīgs faktors, kas varēja ietekmēt gan sociālo, gan individuālo anomiju. Pētījuma mērķis bija noteikt, kādas ir individuālās anomijas psiholoģiskās sekas. Literatūras analīzes rezultāti ļauj secināt, ka individuālās anomijas dimensijas ir saistītas ar drošības izjūtu. Individuālā anomija var izraisīt drošības izjūtas zaudēšanu.

Atslēgvārdi: drošības izjūta, individuālā anomija, sociālā anomija.

Abstract. Social changes that took place in Latvia during the last decade are an important factor, which could influence both anomie and anomia. The purpose of this research is to determine psychological consequences of anomia. The results of the analysis of literature allow to conclude that the dimensions of anomia are connected to sense of security. Anomia can cause loss of sense of security.

Ievads

Anomija ir viens no nozīmīgākajiem sabiedrības politisko, ekonomisko un tiesisko pārmaiņu indikatoriem. Pēdējā desmitgadē Latvijas iedzīvotāji ir piedzīvojuši daudzveidīgu pārmaiņu virkni, proti, iestāšanos Eiropas Savienībā, pievienošanās NATO, ekonomisko uzplaukumu un sociāli ekonomisko krīzi, izmaiņas nodarbinātībā, iedzīvotāju emigrāciju uz ārvalstīm, imigrāciju u. c. Šie notikumi un procesi varēja ietekmēt anomiju gan sabiedrības, gan indivīda līmenī, tomēr pagaidām trūkst pētījumu par individuālo anomiju un tās sekām.

Pētījuma mērķis – noteikt, kādas ir anomijas sekas indivīda līmenī.

Pētījuma metode – literatūras analīze.

Svarīgākās atziņas teorijā un praksē

Pētnieki izšķir sociālo un individuālo anomiju [12]. Sociālā anomija (*anomie*) ir sabiedrības objektīvais stāvoklis [15], kuru raksturo normu un regulējošo likumu trūkums vai neesamība [4]. Savukārt individuālā anomija (*anomia*) ir indivīdu priekšstati par sociālo anomiju [15], sabiedrības locekļu stāvoklis, kuru raksturo bezpalīdzības sajūta, izolācijas sajūta, trauksme, nemiers, neziņa par nākotni [17, 7]. Pamatojoties uz literatūras analīzi, tika formulēts integratīvs multidimensiōnāls individuālās anomijas modelis [8, 9, 10, 11]. Saskaņā ar šo modeli individuālā anomija ir daudzdimensionāla, un tā ietver trīs dimensijas: normu neesamību, bezjēdzību un sociālo izolāciju. Katrai dimensijai ir divas apakšdimensijas.

Pirmā dimensija, **normu neesamība**, ietver:

- 1) normu un paradumu pārkāpšanu;
- 2) sociālo neuzticēšanos.

Normu un paradumu pārkāpšanas galvenā izpausme ir necieņa pret normām un gatavība tās pārkāpt. Sociālā neuzticēšanās izpaužas kā neuzticēšanās citiem cilvēkiem (šaubas par viņu godīgumu) un kā neuzticēšanās valdībai un citām sociālām institūcijām.

Otrā dimensija, **bezjēdzība**, satur:

- 1) mērķu neskaidrību;
- 2) vispārēju bezjēdzības sajūtu.

Mērķu neskaidrības rādītājs ir vēlamo mērķu neesamība. Savukārt vispārīgā bezjēdzības sajūta izpaužas bezjēdzības pārdzīvojumā, kontroles un brīvības trūkuma sajūtā, garlaicībā.

Trešā dimensija, **sociālā izolācija**, ietver:

- 1) atsvešināšanos no citiem;
- 2) kulturālo izolāciju.

Atsvešināšanās no citiem izpaužas kā subjektīvi uztverama sociālā atbalsta neesamība un vientulības sajūta. Internalizēto sociālo normu un vērtību zaudējuma sajūta ir kulturālās izolācijas izpausmes.

Pētījuma rezultāti

Pamatojoties uz literatūras apskatu, tika konstatēts, ka sociālā izolācija ir negatīvi saistīta ar drošības sajūtu [1, 2, 3, 16]. Pētījumi liecina, ka normu neesamība ir saistīta ar drošības motivāciju [14].

Savukārt vajadzība pēc drošības tiek atzīta par vienu no cilvēka pamatvajadzībām [5, 6, 13]. Tādējādi individuālā anomija, kuru izraisa sabiedrības politiskās, ekonomiskās un tiesiskās pārmaiņas, sekmē vajadzības pēc drošības frustrāciju.

Secinājumi

Literatūras analīzes rezultāti ļauj secināt, ka individuālā anomija ietekmē drošības sajūtas zaudēšanu. Pēdējā dekādē Latvijā ir notikušas nozīmīgas sociāli politiskas un ekonomiskas pārmaiņas, kas varēja izraisīt iedzīvotāju individuālo anomiju. Nozīmīgs izpētes virziens ir Latvijas iedzīvotāju individuālās anomijas un drošības sajūtas saistība.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Barnes M., Blom A., Cox K., Lessof C. & Walker A. Iegūts no: [The social exclusion of older people: evidence from the first wave of the english longitudinal study of ageing \(ELSA\), final report.](#) London: Social Exclusion Unit, Office of the Deputy Prime Minister. HMSO, 2006.
2. Cartland J., Ruch-Ross H. J., & Henry, D. B. The hospitality school: Social support, social experience, and environment factor. In Teiford J. B. (ed.) *Social perception: 21st century issues and challenges.* NY: Nova Science Publishers, 2008, pp. 125–141.
3. DeLuca S., & Rosenbaum J. (2000). Are dropout decisions related to safety concerns, social isolation, and teacher disparagement? *Harvard Law Review.* Iegūts no: <http://civilrightsproject.ucla.edu/research/k-12-education/school-dropouts/are-dropout-decisions-related-to-safety-concerns-social-isolation-and-teacher-disparagement/deluca-dropout-decisions-2000.pdf>.
4. Durkheim É. [1893]. *The Division of Labour in Society.* NY: Free Press, 1964.
5. Fromms E. [1941]. *Escape from freedom.* NY.: Henry Holt, 1994.
6. Horney K. [1939]. *New ways in psychoanalysis.* London: Kegan Paul, 1947.
7. Lamnek S. *Theorien abweichenden Verhaltens.* München: Wilhelm Fink Verlag, 1996.
8. Levina J., Martinsone K., Kolesnikova J. & Perepjolkina V. Possibilities of research of anomie in Latvian society. In A. Vētra, A. Vilks (Eds.) *5th International Interdisciplinary Scientific Conference "Society. Health. Welfare". 2nd Conference of speech therapists (Riga, November 26-28, 2014): Abstracts* (p. 39). Rīga: RSU, 2014.
9. Ļevina J., Mārtinsone K. & Kamerāde D. A model of anomia in the Baltic States. Submitted for publication in *The Interdisciplinary Social Sciences Collection*, 2015.
10. Ļevina, Mārtinsone & Kamerāde. Individuālās anomijas modeļi Latvijas populācijā. *Rīgas Stradiņa universitātes 2015. gada zinātniskā konference: Tēzes.* Rīga: RSU, 2015, 375. lpp.
11. Ļevina J., Mārtinsone K., & Kamerāde D. Sex and age differences in levels of anomia of Latvian inhabitants. Iesniegts un akceptēts publicēšanai 2015. gada *Starptautiskās zinātniskās konferences "Sabiedrība, integrācija, izglītība" materiālu krājumā*, 2015.
12. Lytkina E. From anomie to alienation: An approach towards the measurement of social well-being and deviance. *Papers of the IV russian sociology congress. Moscow: Institute of Sociology RAN, Russian Sociological Society*, 2012, 8227–8231.
13. Maslow A. H. *Motivation and personality* (3rd ed.) NY.: Harper and Row, 1987.
14. Nordfjærn T. & Rundmo T. Personality, risk cognitions and motivation related to demand of risk mitigation in transport among Norwegians. *Safety Science*, Nr. 73, 2015, 15–22.
15. Olsen M. Two categories of political alienation. *Social Forces*, Nr. 47 (3), 1965, 288–299.
16. Ross C. E., & Jang S. Neighbourhood disorder, fear, and mistrust: The buffering role of social ties with neighbours. *American Journal of Community Psychology*, Nr. 28 (4), 2000, 401–420.
17. Srole L. Social integration and certain corollaries: An exploratory study. *American Sociological Review*, Nr. 21 (6), 1956, 709–716.

Sociālā naida un nesaticības izraisīšanas kritēriju noteikšana

Ēriks Treļs, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
eriks.trels@gmail.com

Anotācija. 2014. gada 25. septembrī Krimināllikumā tika veikti grozījumi, kas pilnveidoja normatīvo regulējumu par tā saucamiem “naida noziegumiem”, paredzot atbildību par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu. Autors sniedz savu redzējumu par jaunā normatīvā regulējuma piemērošanas problemātiku.

Atslēgvārdi: naida noziegumi, sociālā naida un nesaticības izraisīšana, Krimināllikuma 150. pants.

Abstract. On September 25 2014, amendments to the Criminal Law were made, which improved regulations concerning the so-called “hate crimes”, the aim of which was to define individual’s liability in case of causing social hate or discord. The author of the Paper has presented his view on the application of the new regulation.

Keywords: hate crimes, causing social hate and discord, the Criminal Law Article 150.

Аннотация. 25 сентября 2014 года были внесены изменения в Уголовный закон, преобразовавшие нормативное регулирование по вопросам о так называемых «преступлениях на почве ненависти», предусматривая ответственность за возбуждение социальной ненависти либо вражды. Автор предлагает свой взгляд на проблематику применения нового нормативного регулирования.

levads

Līdz 2014. gada 29. oktobrim Krimināllikums (turpmāk – KL) paredzēja atbildību par darbību, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu (KL 78. pants) vai reliģiskā (tolaik KL 150. pants) naida vai nesaticības izraisīšanu. KL veiktie grozījumi papildināja jau esošās pazīmes (piederību pie noteiktas rases, etnosa vai tautības un reliģiozo pārliecību), kas raksturo “naida noziegumu”, ar papildu kritērijiem – dzimumu, vecumu un invaliditāti, turklāt šo uzskaitījumu veidojot kā nenoslēgtu kritēriju loku, jo atbildība ir paredzēta par darbību, kas vērsta uz naida vai nesaticības izraisīšanu arī jebkuru citu pazīmju dēļ [2].

Raksta mērķis: sākt diskusiju par iespējamajiem problēmjasautājumiem, kas saistīti ar Krimināllikuma 150. panta piemērošanu. Temata analīze tiek veikta starpdisciplināri, izmantojot vispārīgās pētniecības metodes salīdzināšanu un apkopojumu, cēloņsakarību atklāšanu, analīzi un sintēzi.

Rezultāti un diskusija

KL 150. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir sociālā vienlīdzība. Saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencijas) 14. pantu cilvēka tiesības un brīvības tiek īstenotas bez jebkādas

diskriminācijas, neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantisko stāvokli, kārtu vai citu stāvokli [1].

KL 150. pantā neminēto kritēriju noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm, un, veidojot kritēriju katalogu, jāņem vērā, ka Latvija ir Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalsts, kurai saistošas ES tiesības. Ņemot vērā Konvencijas 14. pantā minētos kritērijus, papildus jau KL 78. un 150. pantā minētajiem, katalogā var iekļaut citus kritērijus, piemēram, valodu, politiskos vai citus uzskatus, sociālo izcelsmi, piederību nacionālajai minoritātei, mantisko stāvokli, kārtu vai citu stāvokli.

Šāda interpretācija nav pretrunā arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja sniegto naida nozieguma definīciju:

- (A) jebkurš noziedzīgs nodarījums, tostarp noziegums pret personu vai īpašumu, kad cietušais, vieta vai nozieguma mērķis ir izvēlēti pēc to faktiskās vai šķietamās saiknes, atbalsta, piederības vai dalības grupā, kas definēta B daļā;
- (B) grupa var balstīties uz tās locekļu reālu vai šķietamu rasi, nacionālo vai etnisko izcelsmi, valodu, ādas krāsu, reliģiju, dzimumu, vecumu, fizisko vai garīgo invaliditāti, seksuālo orientāciju vai citu līdzīgu pazīmi [5, 11].

Tomēr, veidojot kritēriju katalogu, Krimināllikuma piemērotājam jāatturas no pārāk plašās 150. pantā ietvertās normas interpretācijas, lai neatkārtotu tās kļūdas, kuras pieļāva, piemēram, Krievijas Federācijas (turpmāk – KF) tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, piemērojot KL 150. pantam līdzīgu KF Kriminālkodeksa 282. pantu [7]. KF Augstākās tiesas Plēnums ir norādījis, ka 282. panta ietvaros nav uzskatāmas par apdraudētām tādas sociālās grupas kā milicijas darbinieki, politiķi un citi valsts pārvaldē strādājošo profesiju pārstāvji [8]. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka vārda brīvība ietver sevī tiesības kritizēt valdību [4, §46].

Jebkura persona vienlaikus var būt vairāku dažādu sociālo grupu dalībnieks (piemēram, ir piederīgs kādai ģimenei, darba kolektīvam vai izglītības iestādei). Personai var būt vairāki sociālie statusi un sociālās lomas. Professore S. Osipova norāda, ka "sociālais statuss tiek iegūts vai nu automātiski (piemēram, dzimums, tautība, piederība pie noteiktās vecuma grupas), t. i., bez personas gribas un piepūles, vai arī statuss tiek sasniegts dzīves laikā personas apzinātās rīcības rezultātā (piemēram, izglītība, amats)" [6, 93–94].

Secinājumi un priekšlikumi

1. KL 150. pantā neminēto kritēriju noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm.
2. Interpretējot KL 150. pantu, jāņem vērā, ka Latvija ir ES dalībvalsts, kurai saistošas ES tiesības. Veidojot kritēriju katalogu ar interpretācijas metodēm, jāņem vērā Latvijai saistošu reģionālo normatīvo regulējumu, kas atspoguļo ES valstu kopējo cilvēktiesību izpratni. Neviena ES dalībvalsts nevar atļauties sev tādas tiesības vai tādu izpratni, kas būtu krasā pretrunā ar šo kopējo tiesisko bāzi.

3. Raksta autors, nosakot kritērijus, kas var kļūt par iemeslu sociālā naida un nesaticības izraisīšanai, dod priekšroku kritērijiem, kurus persona iegūst automātiski, t. i., “bez personas gribas un piepūles” [6, 93–94], iedzimtajām pazīmēm, kuras persona nevar brīvi mainīt.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 143/144, 1997. g. 13. jūnijs.
2. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 204, 2014. g. 15. oktobris.
3. Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200, 1998. g. 8. jūlijs.
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 11798/85 *Castells vs. Spain*.
5. *Hate crimes in the OSCE region – incidents and responses. annual report for 2007*. Warsaw: Organisation on Security and Cooperation in Europe, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2008.
6. Osipova S. *Ievads tiesību socioloģijā*. R.: Tiesu namu aģentūra, 2010.
7. Уголовный кодекс Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации. Собрание законодательства Российской Федерации, № 25, 17 июня 1996 года.
8. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 28 июня 2011 года, № 11 “О судебной практике по уголовным делам о преступлениях экстремистской направленности”.

Patentu īpašuma tiesību ierobežojumi

Andris Šķesters

Rīgas Stradiņa universitāte,
Juridiskā fakultāte, Latvija
Andris.Skesters@rsu.lv

Ievads

Pētījuma mērķis ir identificēt patentu īpašuma ierobežojumu īpatnības un akcentēt patentu īpašuma ierobežojumu priekšnoteikumus, salīdzinot tos ar citu īpašumtiesību ierobežojumiem. Tēmas aktualitāte ir saistāma ar to, ka, lai arī patentu īpašuma problemātika Latvijas tiesību doktrīnā ir maz pētīta, patentu tiesiskā regulējuma nozīme pieaug, ņemot vērā inovāciju nozīmes kāpumu gan pasaules, gan Eiropas ekonomikas attīstībā. Spilgts piemērs, kas apliecina patentu īpašuma tiesiskā regulējuma nozīmes pieaugumu, ir Vienotās patentu tiesas izveide Eiropas Savienībā. Patentu īpašuma ierobežojumu nepieciešamība un aktualitāte ir saistāma arī ar to, ka nepieciešams līdzsvarot patentu īpašnieku izņēmuma tiesības ar sabiedrības vajadzībām un nepieciešamību lietot zinātnes

progresu augļus, tādējādi nodrošinot ekonomisko izaugsmi un sociālo drošību. Pētījumā ir izmantotas šādas pētniecības metodes: salīdzinošā metode, indukcija un dedukcija.

Svarīgākās atziņas teorijā un praksē

Patenttiesību aizsardzībai ir konstitucionāls rangs, turklāt patenttiesību aizsardzība Satversmē ir definēta *expressis verbis*. Proti, Satversmes 113. pantā tiek noteikts, ka valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības [6, 113 un 105]. Noskaidrojot patenta īpašumtiesību tvērumu un patentu īpašuma ierobežojumu pieļaujamību, ir jāņem vērā gan Satversmes 105. panta regulējums, gan patentu īpašuma īpatnības. Tiesības uz izgudrojumu, kuras pamatojas uz patentu vai tā pieteikumu, tiesiskā režīma ziņā pielīdzināmas tiesībām uz kustamu mantu [Civillikuma](#) izpratnē [8; 50].

Patentu īpašuma īpatnības ir saistāmas ar to, ka tās ir patenta īpašnieka izņēmuma tiesības, nevis īpašuma tiesības uz noteiktu vielu, vielu kompozīciju vai bioloģisko materiālu vienību ierīcī kā ķermeņu lietu. Arī izņēmuma tiesības uz ierīci vai paņēmieni nav saistāmas ar pašu ierīci vai datu nesēju kā lietu, kurā aprakstīts noteikts paņēmiens. Izņēmuma tiesības izpaužas kā:

- 1) aizliegums bez patenta īpašnieka atļaujas trešajām personām patentēto produktu izgatavot, piedāvāt pārdošanai, citādi izplatīt tirgū, lietot, kā arī importēt, eksportēt un glabāt minētajiem nolūkiem;
- 2) lietot patentēto paņēmieni;
- 3) piedāvāt pārdošanai, citādi izplatīt tirgū, lietot, kā arī importēt, eksportēt un glabāt minētajiem nolūkiem produktu, kas ir tieši iegūts ar patentēto paņēmieni;
- 4) piegādāt vai piedāvāt piegādei patentētā produkta būtiskos elementus, ja trešās personas zināja vai tām attiecīgajos apstākļos vajadzēja zināt, ka šādi elementi ir derīgi un paredzēti izgudrojuma īstenošanai.

Ņemot vērā, ka patenta pieteikumam un reģistrācijai ir konstitutīvs, nevis deklaratīvs raksturs kontinentālās Eiropas tiesību lokā, patenta izņēmuma tiesību īstenošana ir saistīta arī ar jurisdikciju, kurā patentu atzīst. Kopējā tirgus izveide Eiropas Savienībā ir radījusi nepieciešamību salāgot patentu īpašumtiesību aizsardzību ar kopējā tirgus prasībām. Atbilstīgi Eiropas Kopienu tiesas nodibinātajai pieejai, Kopienai atbilstīga iztulkošana ir vispārārtzīta, lai nodrošinātu Kopienas tiesību pārākumu [2, 54]. Eiropas Kopienu tiesa ir noteikusi, ka atkāpe no preču brīvas kustības nav pieļaujama, ja produkciju tirgū ir izvietojis patenta īpašnieks vai arī tas izdarīts ar viņa piekrišanu un ja produkcija tirgū ir izvietota dalībvalstī, no kuras tā pēc tam tikusi importēta [9, 11].

Patentu izņēmuma tiesības ir ierobežotas laikā – izņēmuma tiesības pilnībā stājas spēkā dienā, kad publicēts paziņojums par patenta piešķiršanu, un beidzas ne vēlāk kā pēc 20 gadiem no patenta pieteikuma datuma. Patentu izņēmuma tiesību terminētība laikā ir saistāma ar to, ka nepieciešams noteikt termiņu, kādā patenta īpašnieks ir tiesīgs izmantot izņēmuma tiesības. Neterminēta šo tiesību izmantošana kavētu gan zinātnes tālāku progresu, jo nebūtu izmantojamas jau esošās zināšanas, gan radītu neatrisināmu kolīziju starp sabiedrības vajadzībām

un patenta īpašnieka tiesībām. Tiesību doktrīnā ir atzīts, ka patenta mērķis ir ļaut tā īpašniekam atgūt pētījumos ieguldītos līdzekļus, saņemot ekskluzīvas tiesības attiecībā uz patenta objektu [1, 253].

Patentējamie izgudrojumi mūsdienās lielākoties tiek izstrādāti zinātniski pētnieciskās darba grupās, līdz ar to veidojas kopīpašums, kas arī ir patenta īpašuma aprobežojums. Atbilstīgi Civillikumā noteiktajam kopīpašums ir aprobežojums, kas attiecas uz īpašumu visā tā apjomā [7, 1067]. Patenta tiesības ir uzskatāmas par nedalāmu lietu, līdz ar to kopīpašuma dalīšanas procesa iznākums neizbēgami būs patenta īpašuma tiesību zaudēšana attiecībā uz vienu vai vairākiem patenta īpašniekiem [3, 107].

Piespiedu licence ir patenta īpašumtiesību aprobežojums, kas saistāms ar izgudrojumu nozīmi sabiedrības vajadzību apmierināšanai, zinātnes un ekonomikas turpmāko attīstību. Piespiedu licences īpatnība ir tā, ka patenta īpašnieks nevar aizliegt patenta objekta izmantošanu, ja tas ir nozīmīgs iepriekš minēto procesu nodrošināšanai.

Secinājumi

1. Patenta īpašuma ierobežojumiem ir piemērojami Satersmes 105. pantā minētie kritēriji, tomēr ir jāņem vērā patenta īpašuma tvēruma īpatnības.
2. Patenta pieteikuma iesniegšanai un patenta reģistrācijai ir konstitutīvs raksturs.
3. Patenta kopīpašuma dalīšana neizbēgami izraisa īpašumtiesību zaudēšanu uz patenta kādam no kopīpašniekiem.
4. Patenta īpašumtiesību un brīvas preču kustības kolīzija Eiropas Savienības iekšējā tirgū ir atrisināta par labu brīvai preču kustībai. Eiropas Kopienu tiesa, atsaucoties uz patenta īpašnieka piekrišanu izvietot patentēto produktu kopējā tirgū, ir izmantojusi juridisku fikciju, nevis pamatojusies uz patenta īpašnieka tieši izteiktu gribas izpaušanos.
5. Termins un piespiedu licence ir patenta īpašumtiesību ierobežojumi, kas apliecina izgudrojumu nozīmi turpmākā sabiedrības, ekonomikas un zinātnes attīstībā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Literatūra

1. Alehno I., Buka A., Jarinovska K., Škoba L. *Ievads Eiropas kopienu tiesībās*. R.: TNA, 2001.
2. Raihs R. *Izprotot Eiropas Savienības tiesības. Kopienu tiesību mērķi, principi un metodes*. R.: TNA, 2004.
3. Rozenfelds R. *Intelektuālā īpašuma tiesības*. Zvaigzne ABC, 2004.

Normatīvie akti

6. Latvijas Republikas Satversme: pieņemta 1922. gada 15. februārī (spēkā no 07.11.1922.). *Likumu un noteikumu krājums*, Nr. 12, 1922; *Latvijas Vēstnesis* 01.07.1993., Nr. 43; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs*, Nr. 6, 2004.

7. Civillikums: pieņemts 1937. gada 28. janvārī (spēkā no 01.01.1938.; atjaunots spēkā ar 14.01.1992. likumu). *Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, Nr. 4/5, 1992.
8. Patentu likums: pieņemts 2007. gada 15. februārī (spēkā no 01.03.2007.). *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 34, 27.02.2007.; *Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs*, Nr. 6, 2007.

Tiesu prakses materiāls

Case 16/74 Centrafarm BV et Adrian de Peijper v Sterling Drug INC [1974] ECR 1147. Iegūts no: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61974CJ0015&from=EN>

Korporatīvās krāpšanas problēmjaudājumi

Jeļena Alfejeva, Dr. iur.

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Anotācija. Pētījumi rāda, ka ir diezgan lieli zaudējumi, kuri rodas korporatīvās krāpšanas dēļ. Tomēr korporatīvās krāpšanas faktors netiek pienācīgi novērtēts, lai gan ir bīstams valsts ekonomikai.

Var indikatīvi noteikt zaudējumu apmēru korporatīvās krāpšanas dēļ, un tas ir pietiekami nopietns iemesls, lai pievērstu nopietnu uzmanību korporatīvās krāpšanas problemātikai gan makro-, gan arī mikrolīmenī.

Eiropas Savienībā korporatīvās pārvaldības uzlabošanu definē par vienu no svarīgākajiem uzdevumiem.

Atslēgvārdi: interešu konflikts, korporatīva krāpšana, korporatīva pārvaldība.

Abstract. Studies have shown that losses from corporate fraud, which could be considered as losses of organisation from conflict of interests, are quite large. However, corporate fraud may be underestimated as a factor threatening a country's economic. It is possible to determine the extent of indicative damages from corporate fraud, and it is serious enough to draw serious attention to the problem of corporate fraud in both the macro and the micro levels. The European Union has defined the improvement of corporate governance as one of important tasks.

Ievads

Korporatīvās pārvaldības sistēmas pareiza organizācija ir obligāts priekšnosacījums tirgus ekonomikas funkcionēšanai. Tā samazina kapitāla izmaksas, nodrošinot uzņēmumu resursu efektīvu izmantošanu.

Korporatīvais sektors Latvijā nepārtraukti attīstās un nostiprina savas pozīcijas – Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2013. gadā bija 156 023 ekonomiski aktīvu uzņēmumu.

Interesešu konflikta samazināšana ir galvenais korporatīvas pārvaldības organizācijas uzdevums. Tas ietver procesus, politiku, likumus un iestādes, kurām ir ietekme uz uzņēmumu kontroles veidiem [32].

Korporatīvā pārvaldība ir tikai daļa no plaša ekonomiskā konteksta, kurā uzņēmumi funkcionē un kas iekļauj sevī makroekonomiskās politikas principus un attiecīgu konkurences līmeni preču un pakalpojumu tirgū.

Korporatīvās pārvaldības sistēma tiek veidota attiecīgajā tiesiskajā un institucionālajā vidē, ko nodrošina likumdevējs. Likumdevējam un kontroles institūcijām, no vienas puses, jāpievērš tam pietiekama uzmanība, ierobežojot bīstamo interesešu konfliktu riskus privātsektorā un valsts institūcijās, bet, no otras puses, tām jānovērš pārmērīga regulēšana šajā jomā.

Pētījuma mērķis ir sniegt vispārēju priekšstatu par korporatīvās krāpšanas (kas nav tikai krāpšana krimināltiesiskajā nozīmē) problemātiku.

Izstrādē tiek izmantotas vispārzinātniskās, kā arī speciālās juridiskās izziņas metodes. Galvenokārt tika izmantota analīzes un sintēzes metode, zinātniskās indukcijas un dedukcijas metode, salīdzinošā metode.

Korporatīvās krāpšanas jēdziens un būtība

Eiropas Savienības (ES) līmenī nav veikta korporatīvās pārvaldības regulējuma unifikācija, kaut arī uzdevums stiprināt to ir uzsvērts Eiropas Komisijas (EK) rīcības plānā par Eiropas uzņēmējdarbības tiesībām un korporatīvo vadību (COM/2012/0740).

Interesešu konflikts literatūrā tiek skaidrots kā situācija, ka personai ir vairākas intereses (finanšu, emocionālas u. c.), no kurām viena, iespējams, var negatīvi ietekmēt šīs personas motivāciju [10].

Pieņem, ka attiecībā uz korporatīvu pārvaldību interesešu konflikts rodas, ja personīgās intereses apdraud kolektīvās intereses.

Par korporatīvo krāpšanu dēvē situāciju, ka interesešu konflikts noved pie organizācijas zaudējumiem. Tā var būt gan krāpšana LR Krimināllikuma (KL) 177. panta izpratnē, gan arī piesavināšanās, kas ir plaši izplatīta korporatīvās krāpšanas forma (KL 179. p.). Interesešu konflikts var realizēties kā pilnvaru ļaunprātīga izmantošana un pārsniegšana (KL 196. p.). Tāpat var būt neatļautu labumu pieņemšana (KL 198. p.), komerciālā uzpirkšana (KL 199. p.) un citi noziedzīgie nodarījumi.

Korporatīvā krāpšana Starptautiskajos audita standartos [27] definēta kā tīšas darbības, ko veic vadošās personas, kam uzdots pārvaldība, darbinieki vai trešās personas, izmantojot maldināšanu, lai iegūtu netaisnīgas vai nelikumīgas priekšrocības.

Pētījumi pasaulē rāda, ka attieksme pret korporatīvu krāpšanu ir noliedzīga, jo šāda rīcība negatīvi ietekmē ne tikai uzņēmumu darbību, bet arī valsts ekonomiku kopumā.

Korporatīvās krāpšanas radīts kaitējums

Starptautiskie auditori no *Deloitte Touche Tohmatsu Limited* 2010. g. ir paziņojuši, ka statistiski jebkuras organizācijas zaudējumi no krāpšanas ir 5% no tās ieņēmumiem [30].

Savukārt auditoru kompānija *PricewaterhouseCoopers LLP* 2014. g. ziņojumā [29] min, ka ekonomiskā noziedzība, ieskaitot korporatīvo krāpšanu, joprojām ir komercdarbības realitāte visās nozarēs, un tas ir nopietns drauds komercdarbības procesiem.

Starptautiskie auditori vērs uzmanību, ka, vērtējot korporatīvās krāpšanas nodarīto kaitējumu, precīzi noteikt reālos zaudējumus nav iespējams. Turklāt par vairākiem atklātiem krāpšanas gadījumiem nekad nav ziņots tiesībsargājošām institūcijām (piemēram, uzņēmuma reputācijas dēļ).

Noteikt zaudējumu līmeni krāpšanas dēļ, ņemot vērā tās latentitāti, ir iespējams tikai kā indikāciju.

2014. g. ASV Krāpšanas sertificēto apkarotāju asociācijas (*Association of Certified Fraud Examiners*, turpmāk – ACFE) ziņojumā [28], apkopojot 1371 korporatīvās krāpšanas gadījumu visā pasaulē 2012.–2013. g., sniegti dati, ka uzņēmumu zaudējumi krāpšanas dēļ katru gadu ir vidēji 5% no ieņēmumiem. Šo skaitli attiecinot uz kopējo pasaules bruto produktu (*gross world product*) 2013. g., zaudējumi sasniedz 3,7 triljonus ASV dolāru.

Vidējais zaudējums viena krāpšanas gadījuma dēļ (pēc ACFE datiem) ir 145 tūkstoši ASV dolāru, tomēr 22% gadījumu zaudējumi sasniedz vienu miljonu dolāru. Vidējais viena krāpšanas gadījuma ilgums ir 18 mēneši.

Augstākā līmeņa vadītāji zaudējumus ģenerē vidēji 500 tūkstošu ASV dolāru apmērā, šādu gadījumu īpatsvars ir 19%. Vidējā līmeņa vadītāji veic 36% no visiem krāpšanas gadījumiem un nodara zaudējumus 130 tūkstošu ASV dolāru apjomā.

Pēc ACFE datiem 77% visu krāpšanas gadījumu izdarīja personas, kas strādā vienā no sešām struktūrvienībām: grāmatvedībā, operatīvās darbības nodrošināšanā, pārdošanā, vadībā, klientu apkalpošanā un iepirkumos. Ja krāpšanā iesaistīti vairāki darbinieki, zaudējumi un viena gadījuma ilgums ir lielāks.

Zaudējumi, ko nodara vīrieši, četras reizes pārsniedz sievietes nodarītos zaudējumus. Menedžeru nodarītie zaudējumi četras reizes pārsniedz darbinieku nodarītos zaudējumus. Zaudējumi, ko nodara vadītāji un īpašnieki, 16 reizes pārsniedz darbinieku nodarītos zaudējumus.

87% krāpnieku nekad nebija krimināltiesiski apsūdzēti, bet 84% nekad nav sodījuši arī darba devēji.

Pētījumi rāda, ka ir lētāk novērst krāpšanu nekā to atklāt un pēc tam izmeklēt, jo uz katru krāpšanā zaudēto vienu dolāru izmeklēšana makā vēl četrus dolārus.

ACFE uzskata, ka ir jāsalīdzina krāpšanas apkarošanas pasākumi visā pasaulē, lai sniegtu krāpšanas apkarotājiem noderīgu informāciju, palīdzot veikt tās novēršanas un apkarošanas pasākumus.

Secinājumi un priekšlikumi

Latvijai jāseko līdzi ES aktualitātēm korporatīvajā pārvaldībā. Aicinājums uzlabot uzņēmējdarbības vidi Eiropā izteikts EK stratēģijā “Eiropa 2020” (IP/10/225) [24].

Ar 2011. g. Zaļo grāmatu par ES korporatīvo vadību (IP/11/404) EK sāka padziļinātu pārdomu procesu, lai novērtētu spēkā esošo korporatīvās vadības noteikumu efektivitāti, analizētu normas, kas reglamentē Eiropas uzņēmumu

darbību. EK arī veica sabiedrisko apspriešanu tiešsaistē par Eiropas uzņēmējdarbības tiesību nākotni, apkopojot plaša ieinteresēto personu loka viedokļus (IP/12/149).

Lai uzlabotu korporatīvo vadību valsts līmenī, jānodrošina:

- 1) labāka pārredzamība uzņēmumu un to akcionāru starpā;
- 2) iniciatīvas nolūkā sekmēt un atvieglot akcionāru ilgtermiņa iesaistīšanos, piemēram: lielāka pārredzamība nepieciešama atalgojuma politikā un akcionāru tiesībām balsot par atalgojuma ziņojumiem; labāka akcionāru pārraudzība pār darījumiem ar saistītajām personām utt.;
- 3) iniciatīvas uzņēmējdarbības tiesību jomā, lai atbalstītu Eiropas uzņēmumus, sekmētu to izaugsmi un konkurētspēju.

Soda neizbēgamības nodrošināšanai tiesībsargājošām iestādēm ir profesionālāk jārikojas ekonomisko noziegumu apkarošanā, pilnveidojot darbu, apgūstot citu valstu labāko pieredzi.

Ir nepieciešama informēšanas kampaņa sabiedrībā par korporatīvās krāpšanas apkarošanu, skaidrojot, ko sabiedrība zaudē krāpšanas dēļ.

Uzņēmumiem ir jāveido iekšējā kontroles sistēma, kas ietver uzņēmuma attīstības stratēģijas noteikšanu, darbības plānošanu un organizāciju, risku identifikāciju un pārvaldīšanu, kā arī atalgojuma sistēmas noteikšanu.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Tiesību akti

1. Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 19. jūlija *Regula (EK) Nr. 1606/2002 par starptautisko grāmatvedības standartu piemērošanu*.
2. Latvijas Republikas Krimināllikums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 199/200 (1260/1261), 08.07.1998., *Ziņotājs*, Nr. 15, 04.08.1998.
3. Latvijas Republikas Komerclikums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 158/160 (2069/2071), 04.05.2000.; *Ziņotājs*, Nr. 11, 01.06.2000.
4. OECD principles of corporate governance, 2004. OECD. Iegūts no: <http://www.oecd.org/daf/ca/oecdprinciplesofcorporategovernance.htm> (sk. 03.03.2015.).
5. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr. 233 2012. gada 1. novembrī (Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padomes sēdes protokols Nr. 40 5. p.); Iekšējās kontroles sistēmas izveides normatīvie noteikumi. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 176 (4779), 07.11.2012.
6. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr. 171 Rīgā 2009. gada 21. decembrī (prot. Nr. 49 5. p.). Normatīvie noteikumi par atalgojuma politikas pamatprincipiem. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 202 (4188), 23.12.2009.
7. NASDAQ OMX Riga. Korporatīvās pārvaldības principi un ieteikumu to ieviešanā. Iegūts no: http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/riga/corp_gov_May_2010_final_LV.pdf (sk. 03.03.2015.).

Literatūra

8. Adams R. B., Ferreira D. A theory of friendly boards. *Journal of Finance* 62 (1), 2007, 217–250.
9. Baker G., Gibbons R., Murphy K. Relational contracts and the theory of the firm. *Quarterly Journal of Economics* 117 (1), 2002, 39–83.

10. Bernard Lo and Marilyn J. F. *Conflict of interest in medical research, education, and practice*. Institute of Medicine (US) committee on conflict of interest in medical research, education, and practice. Washington (DC): National Academies Press (US), 2009.
11. Chhaochharia V., Laeven L. Corporate governance norms and practices. *Journal of Financial Intermediation*, Nr. 18, 2009, 405–431.
12. Coles J. L., Daniel N., Naveen L. Boards: does one size fit all? *Journal of Financial Economics*, Nr. 87 (2), 2008 a, 329–356.
13. DeFond M., Hann R., Hu X. Does the market value financial expertise on audit committees of boards of directors. *Journal of Accounting Research*, Nr. 43, 2005, 153–194.
14. Fich E., Shivdasani A. Financial fraud, director reputation, and shareholder wealth. *Journal of Financial Economics*, Nr. 86 (2), 2008, 306–336.
15. Goergen M. *International Corporate Governance* (Prentice Hall 2012). ISBN 978-0-273-75125-0.
16. Gillette A. B., Noe T. H., Rebello M. J. Board structures around the world: An experimental investigation. *Review of Finance*, Nr. 12, 2008, 93–140.
17. Larcker D. F., Richardson S. A., Tuna I. Corporate governance, accounting outcomes, and organizational performance. *Accounting Review*, Nr. 82 (4), 2007, 963–1008.
18. Linck J. S., Netter J. M., Yang T. The determinants of board structure. *Journal of Financial Economics*, Nr. 87 (2), 2008, 308–328.
19. Markarian G., Parbonetti A. Firm complexity and the board of director composition. *Corporate Governance: An International Review forthcoming*, 2008.
20. Morck R. Behavioral finance in corporate governance – independent directors and non–executive chairs. *Journal of Management and Governance*, Nr. 12 (2), 2008, 179–200.
21. Srinivasan S. Consequences of financial reporting failure for outside directors: Evidence from accounting restatement and audit committee members. *Journal of Accounting Research*, Nr. 43, 2005, 291–334.

Internetresursi (sk. 03.03.2015.)

22. Iegūts no: <http://www.at.gov.lv>
23. Iegūts no: <http://www.corporategovernance.lt>
24. Iegūts no: <http://www.csb.gov.lv>
25. Iegūts no: <http://ec.europa.eu>
26. Iegūts no: <http://www.ecgi.org>
27. Iegūts no: <http://www.un.org>

Citi materiāli

28. International Standard on Auditing 240; THE AUDITOR'S RESPONSIBILITIES RELATING TO FRAUD IN AN AUDIT OF FINANCIAL STATEMENTS. Iegūts no: <http://www.ifac.org/sites/default/files/downloads/a012-2010-iaasb-handbook-isa-240.pdf> (sk. 03.03.2015.).
29. *Report to the nations on occupational fraud and abuse*, 2014, Association of Certified Fraud Examiners, USA.
30. PriceWaterhouse Coopers. The global economic crime survey, 2014. Iegūts no: <http://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/downloads.jhtml>

31. Seminārs *Deloitte* "Fraud investigation", Rīga, 25.08.2010., lektora Dana Bicana (*Dan Bican*) sagatavotie prezentāciju materiāli.
32. The Financial Times Lexicon. *The Financial Times*; Cadbury, Adrian, Report of the Committee on the financial aspects of corporate governance, Gee, London, December, 1992, p. 15. COM/2012/0740.

Kvalitātes kritērijs būvdarbu publiskajos iepirkumos

Līga Velve, Mag. iur., Mag. oec.

Rīgas Stradiņa universitāte,

Tiesību zinātņu doktorantūra, Latvija

velve.liga@gmail.com

Anotācija. Kvalitātes kritērijs būvdarbu publiskos iepirkumos ir ļoti svarīgs, jo kvalitatīvs būvdarbu līguma izpildījums gan īstermiņā, gan ilgtermiņā ietekmē publiskā sektora līdzekļu efektīvu izlietošanu. Būvniecība ir sarežģīts process, ko regulē virkne normatīvu, tāpēc svarīgi ir "labākās cenas un kvalitātes attiecības" izvērtēšanas procesā ņemt vērā ne tikai publisko iepirkumu jomu regulējošo normatīvu prasības, bet arī būvniecības nozares normatīvo regulējumu kopumā. Tādējādi jēdziens "kvalitāte" būtu interpretējams plašāk nekā tikai piedāvājumā piedāvātais izpildes līmenis.

Atslēgvārdi: būvdarbi, kvalitāte, publiskais iepirkums, vērtēšanas kritērijs.

2014. gada 26. februārī tika pieņemta jaunā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES¹ (turpmāk tekstā – Direktīva) par publisko iepirkumu. Tā no 2016. gada 18. aprīļa atceļ Direktīvu 2004/18/EK². Jaunā Direktīva 2014/24/ES cita starpā paredz tāda jauna jēdziena piemērošanu līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūrā kā "labākā cenas un kvalitātes attiecība". Nenoliedzami, kvalitātes kritērijs būvdarbu publiskos iepirkumos ir viens no svarīgākajiem, jo kvalitatīvs būvdarbu līguma izpildījums gan īstermiņā, gan ilgtermiņā ietekmē uz publiskā sektora līdzekļu efektīvu izlietošanu. Būvniecība ir sarežģīts process, ko regulē virkne normatīvu, tāpēc svarīgi ir "labākās cenas un kvalitātes attiecības" izvērtēšanas procesā ņemt vērā ne tikai publisko iepirkumu jomu regulējošo normatīvu prasības, bet arī būvniecības nozares normatīvos regulējumus

---

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK // 28.03.2014. // *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L. 94/65.

² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru // *Oficiālais Vēstnesis*, L. 134, 30.04.2004., 114.-240. lpp.

kopumā. Tādējādi jēdziens “kvalitāte” būtu interpretējams plašāk nekā tikai piedāvājumā solītais izpildes līmenis, ņemot vērā līguma priekšmetu, kā noteikts tehniskajās specifikācijās (apjomi, izpildes termiņi, materiālu specifikācija u. c.).

Raksta mērķis ir atspoguļot tos būtiskos aspektus, kas jāņem vērā, definējot kvalitātes kritēriju būvdarbu publiskos iepirkumos, ņemot vērā gan publisko iepirkumu vispārīgo normatīvo regulējumu, gan arī speciālās būvniecību regulējošās tiesību normas.

Starptautiskā standartizācijas organizācija (ISO) jēdzienu “kvalitāte” definē kā “objekta vai vienības raksturlielumu, kas nosaka tā spēju atbilst noteiktajām un paredzamajām vajadzībām”. (ISO-8402)³ Attiecīgi publisko iepirkumu jomā jēdziens “kvalitāte” būtu raksturojams kā izstrādājuma vai pakalpojuma īpašību kopums, kurš nosaka to spēju apmierināt noteiktas pasūtītāja un sabiedrības vajadzības kopumā, ņemot vērā gan tehniskos, gan ekonomiskos aspektus.

Kad pasūtītājs ir definējis vajadzības (iepirkuma tehnisko specifikāciju) un uzsācis publiskā iepirkuma procedūru, no tehnisko specifikāciju un izvēlēto vērtēšanas kritēriju kvalitātes būtībā ir atkarīgs arī tas, vai rezultāts atbilst gaidāmajam un arī visefektīvāk apmierinās pasūtītāja un sabiedrības vajadzības. Direktīvas preambulas 90. punktā norādīts⁴, ka “līgumu slēgšanas tiesības būtu jāpiešķir, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem, kas nodrošina atbilstību pārredzamības, nediskriminācijas un vienlīdzīgas attieksmes principiem, nolūkā nodrošināt piedāvājumu relatīvās vērtības objektīvu salīdzināšanu, lai efektīvas konkurences apstākļos noteiktu, kurš piedāvājums ir saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums. Būtu skaidri jāizklāsta, ka saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu vajadzētu vērtēt, pamatojoties uz labāko cenas un kvalitātes attiecību, kurā vienmēr būtu jāiekļauj cenas vai izmaksu elements. Tāpat būtu jāpaskaidro, ka šāds saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma vērtējums varētu arī tikt veikts, pamatojoties tikai vai nu uz cenu, vai izmaksu efektivitāti. Turklāt ir vietā atgādināt, ka līgumslēdzējas iestādes var brīvi noteikt atbilstīgu kvalitātes standartus, izmantojot tehniskās specifikācijas vai līguma izpildes nosacījumus.”

Vērtējot Direktīvā ietvertos publiskā iepirkumā izmantojamos piedāvājumu vērtēšanas kritērijus, var secināt, ka dalībvalstu ziņā ir precīzi definēt piedāvājumu izvēles kritēriju prasības, jo, kā norādīts Direktīvas preambulas 90. punktā⁵, “lai sekmētu orientēšanos un augstāku kvalitāti publiskajā iepirkumā, dalībvalstīm vajadzētu atļaut aizliegt vai ierobežot tikai cenas vai tikai izmaksu kritērija izmantošanu, lai izvērtētu saimnieciski visizdevīgāko piedāvājumu, ja tās uzskata, ka tas ir vietā. Lai nodrošinātu, ka līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanā tiek ievērots vienlīdzīgas attieksmes princips, līgumslēdzējām iestādēm vajadzētu būt pienākumam radīt pārredzamību, kas vajadzīga, lai visi pretendenti

³ ISO 8402:1994 Quality management and quality assurance - Vocabulary. Pieejams: <http://www.scribd.com/doc/40047151/ISO-8402-1994-ISO-Definitions#scribd>

⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK, 28.03.2014. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L. 94/65.

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK, 28.03.2014. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L. 94/65.

būtu pietiekami informēti par kritērijiem un kārtību, ko piemēros lēmumā par līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu. Līgumslēdzējām iestādēm tādēļ vajadzētu būt pienākumam norādīt līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas kritērijus un relatīvo svērumu, kas noteikts katram no šiem kritērijiem. Tomēr pienācīgi pamatotos gadījumos, kuru iemeslus tām jāspēj nosaukt, līgumslēdzējām iestādēm vajadzētu atļaut atkāpties no pienākuma norādīt kritēriju svērumu, ja to nav iespējams iepriekš noteikt, jo īpaši līguma sarežģītības dēļ. Šādos gadījumos kritērijus tām vajadzētu norādīt dilstošā secībā pēc svarīguma”.

Ņemot vērā, ka būvniecība ir viens no sarežģītākajiem iepirkumu priekšmetiem, kur izmaksu komponents sastāv no daudziem simtiem un pat tūkstošiem pozīciju, kurām katrai var būt dažādi potenciālie risinājumi, ievērojot būvprojekta prasības, jaunu būvmateriālu ieklūšanu tirgū, kā arī tehnoloģiju inovācijas, piedāvājumu izvēles kritēriju precīza definēšana ar detalizēti identificētu relatīvo svērumu varētu ietekmēt faktiski labākās cenas un kvalitātes attiecības noteikšanu, ja pasūtītājam netiktu dota zināma rīcības brīvība katrā konkrētā gadījumā, vērtējot labāko cenas un kvalitātes attiecību pēc būtības. Gadījumos, ja šāda nosacīta rīcības brīvība pasūtītājam būtu, īpaši svarīgi būtu nodrošināt Direktīvā uzsvērtu atbilstību pārredzamības, nediskriminācijas un vienlīdzīgas attieksmes principu ievērošanu. Lai to garantētu, publiskā iepirkumā būtu nepieciešams definēt vispārīgos vērtēšanā izmantojamos kritērijus, vai, pareizāk sakot, kritēriju kopas, kas optimāli būtu izmantojamas, atsevišķās jomās nosakot būtiskākos kritērijus par obligātiem.

Direktīvas preambulas 92. punktā⁶ uzsvērts, ka “izvērtējot labāko cenas un kvalitātes attiecību, līgumslēdzējām iestādēm vajadzētu noteikt ar līguma priekšmetu saistītus saimnieciskos un kvalitātes kritērijus, ko tās izmantos šajā nolūkā. Minētajiem kritērijiem tādējādi vajadzētu ļaut veikt salīdzinošu vērtēšanu par katrā piedāvājumā piedāvāto izpildes līmeni, ņemot vērā līguma priekšmetu, kā noteikts tehniskajās specifikācijās. Saistībā ar labāko cenas un kvalitātes attiecību šajā direktīvā ir iekļauts neizmērojams iespējamo piešķiršanas kritēriju saraksts, kurā ietverti vides un sociālie aspekti. Līgumslēdzējas iestādes būtu jāmudina izvēlēties tādus piešķiršanas kritērijus, kas tām ļauj iegūt kvalitatīvus būvdarbus, piegādes un pakalpojumus, kas ir optimāli pielāgoti to vajadzībām”.

Būvdarbi ir tā joma, kur atbilstību definētiem standartiem un prasībām nosaka dažādi normatīvie akti, līdz ar to, definējot vispārīgos vērtēšanā izmantojamos kvalitātes kritērijus, primāri jāņem vērā speciālo normatīvo aktu (Būvniecības likuma⁷ un uz tā pamata izdoto MK noteikumu u. c.) prasības.

Speciālās tiesību normas ietver minimālās prasības šādās jomās, kas jāņem vērā būvdarbos:

- 1) mehāniskā izturība;
- 2) trokšņu līmenis;
- 3) ugunsdrošība;

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK, 28.03.2014. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L. 94/65.

⁷ Latvijas Republikas likums “Būvniecības likums”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 146 (4952), 30.07.2013.

- 4) energoefektivitāte;
- 5) higiēnas prasības;
- 6) vides aspekti.

Papildus minētajam jāuzsver vēl daži būtiski aspekti, kas svarīgi būvdarbu kvalitātē:

- ilgtspējīga resursu izmantošana;
- ekspluatācijas izmaksas.

Lai nodrošinātu šeit minēto prasību un aspektu kvalitatīvu izpildi, būtisks priekšnosacījums ir būvdarbu faktisko izpildītāju jeb speciālistu kvalifikācija, t. sk. izglītība. Jāatzīmē, ka būvniecības jomu regulējošie normatīvi nosaka kvalifikācijas prasības tikai būvdarbu vadītājiem, bet faktiskajiem darbu veicējiem jeb citiem nodarbinātajiem būvniecībā šādas prasības izvirzītas nav, rezultātā būvdarbus bieži vien veic personas, kurām nav atbilstīgas izglītības, bet ir tikai darbā iegūtās praktiskās iemaņas, ar kurām nepietiek, ja personas darbu nepārtraukti neuzrauga kvalificēta persona. Ņemot vērā, ka parasti vienā objektā ir tikai viens galvenais būvdarbu vadītājs un daži specializēto darbu vadītāji, šāda nepārtraukta katra darbinieka uzraudzība fiziski nav iespējama. Tāpēc viens no prioritārajiem kritērijiem kvalitatīvu būvdarbu rezultātam būtu būvniecībā iesaistīto personu kvalifikācija un izglītība.

Jānorāda, ka, līdz stājas spēkā jaunā Direktīva 2014/24/ES⁸, darbinieku kvalifikācijas kā piedāvājumu vērtēšanas kritērija izmantošana atbilstīgi iepriekšējai publisko iepirkumu Direktīvai 2004/18/EK⁹ bija aizliegta. Jaunā Direktīva paredz par vienu no iespējamajiem piedāvājumu vērtēšanas kritērijiem izmantot darbinieku pieredzi un kvalifikāciju. Te gan ir būtiski atzīmēt, ka šāda kritērija izmantošana pēc būtības ir pasūtīja prerogatīva, t. i., pasūtītājam joprojām ir izvēles iespēja kritēriju noteikšanā, un būvdarbos nodarbināto pieredzes un kvalitātes kritērija izmantošana nav obligāta.

Rodas fundamentāls jautājums, kā iespējams nodrošināt kvalitatīvu būvdarbu izpildījumu, ja netiek nodrošināts kvalificēts izpildītājs? Pat ja visas iepriekš minētās būtiskās normatīvajos aktos noteiktās prasības (būvmateriālu mehāniskā izturība, trokšņu līmenis, ugunsdrošība, energoefektivitāte un vides aspekti u. c.), tiek ievērotas, nekvalificēta darbinieka veikuma rezultātā būvei var rasties gan atklāti, gan slēpti defekti, kas būtiski var ietekmēt ne tikai būves kvalitāti kopumā, bet tās drošību vispār.

Jāatzīmē, ka darbinieku kvalifikācijas un izglītības vērtēšanas kritērija noteikšana par obligātu būvdarbu iepirkumos veicinātu ne tikai kvalitatīvu būvdarbu izpildi kopumā, bet arī radītu pamatu sistēmiskai pieejai inženiertehniskās un arodizglītības jomas attīstībai, kas savukārt būtiski uzlabotu kopējo izglītības līmeni valstī. Pieprasījums rada piedāvājumu, un, ja būvuzņēmēju

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK, 28.03.2014. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L. 94/65.

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru. *Oficiālais Vēstnesis*, L. 134, 30.04/2004., 114 - 240. lpp.

konkurenci ietekmētu darbinieku kvalifikācijas līmenis, būtu lielāks pieprasījums tieši pēc kvalificētiem darbiniekiem, kas savukārt motivētu attiecīgos darbiniekus nepieciešamo kvalifikāciju iegūt, lai konkurētu darba tirgū.

Vērtējot citus iespējamus piedāvājumu izvēles kritērijus būvdarbu jomā, jāatzīst, ka tāds bieži izmantots saimnieciski izdevīgāka piedāvājuma noteikšanas kritērijs kā “būvdarbu izpildes termiņš” nebūtu iekļaujams kvalitātes kritēriju sarakstā, jo darbu izpildes termiņš neliecina par būvdarbu kvalitāti, turklāt ar nosacījumu, ka publiskā iepirkumā darbu izpildes termiņu jau sākotnēji definē pasūtītājs, un pasteidzināta darbu izpilde labāka vērtējuma iegūšanai iepirkuma procedūrā, gluži otrādi, var dot sliktāko izpildījumu darbu kvalitātes ziņā.

Analogā situācija ir arī ar būvdarbu un tajos izmantoto materiālu garantijas termiņu, un tieši gadījumos, ja pasūtītājs par vienu no piedāvājuma vērtēšanas kritērijiem nosaka garantijas termiņu, lai nerastos situācijas, ka pretendenti piedāvā nesamērīgi un nepamatoti garus garantijas termiņus (10 gadi un vairāk), pasūtītājs nosaka garantijas termiņa ierobežojumus (nosakot minimālo un maksimāli pieļaujamo garantijas termiņu) un visbiežāk pretendenti piedāvā tieši maksimālo garantijas termiņu, tādējādi iegūstot kritērijā iespējami augstāko vērtējumu. Tomēr, ņemot vērā, ka līdz ar jaunā Būvniecības likuma¹⁰ spēkā stāšanos, Ēku būvnoteikumos¹¹ ir noteiktas konkrētas ēku garantijas termiņa prasības – I grupas ēkām minimālais garantijas termiņš ir divi gadi, II grupas ēkām – trīs gadi un III grupas ēkām – pieci gadi. Atbilstīgi Autoceļu un ielu būvnoteikumiem¹² ceļiem un ielām noteikts minimālais garantijas termiņš divi gadi, atbilstīgi Dzelzceļa būvnoteikumiem¹³ dzelzceļa infrastruktūrai garantijas termiņš ir divi gadi, atbilstīgi Elektroenerģijas ražošanas, pārvades un sadales būvju būvnoteikumiem¹⁴, minimālais garantijas laiks elektroenerģijas būvobjektu būvdarbiem, būvkonstrukcijām, izmantotajām iekārtām un materiāliem ir divi gadi. Arī Hidrotehnisko un meliorācijas būvju būvnoteikumi¹⁵ un Ostu hidrotehnisko, siltumenerģijas, gāzes un citu, atsevišķi neklasificētu, inženierbūvju būvnoteikumi¹⁶ paredz garantijas termiņu divus gadus. Garantijas termiņa iekļaušana kvalitātes vērtēšanas kritēriju sarakstā vismaz III grupas ēkām nebūtu racionāla, ņemot vērā, ka pieci gadi komersanta darbībā ir samērā ilgs periods un komersanta darbību lielā mērā var ietekmēt nepastāvīgie ekonomiskie un politiskie procesi

¹⁰ Latvijas Republikas Būvniecības likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 146 (4952), 30.07.2013.

¹¹ Ministru kabineta noteikumi Nr. 529 “Ēku būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 194 (5254), 01.10.2014.

¹² Ministru kabineta noteikumi Nr. 633 “Autoceļu un ielu būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 211 (5271), 24.10.2014.

¹³ Ministru kabineta noteikumi Nr. 530 “Dzelzceļa būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.

¹⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 573 “Elektroenerģijas ražošanas, pārvades un sadales būvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 194 (5254), 01.10.2014.

¹⁵ Ministru kabineta noteikumi Nr. 550 “Hidrotehnisko un meliorācijas būvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.

¹⁶ Ministru kabineta noteikumi Nr. 551 “Ostu hidrotehnisko, siltumenerģijas, gāzes un citu, atsevišķi neklasificētu, inženierbūvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.

valstī un pasaulē, un galvot par īpaši garāku termiņu nebūtu ticami un pamatoti. Turklāt garantijas termiņa iekļaušana vērtēšanas kritēriju sarakstā principā nav lietderīga, ja garantijai netiek prasīts atbilstīgs nodrošinājums kredītiestādes vai apdrošināšanas sabiedrības galvojuma formā.

Rezumējot šeit minēto, var secināt, ka definējot būvdarbu iepirkumos iekļaujamos kritērijus piedāvājuma kvalitātes noteikšanai, būtu optimāli jāizmanto prioritārā secībā šādas kritēriju kopas:

- 1) mehāniskā izturība, ugunsdrošība un piedāvāto materiālu tehniskās priekšrocības;
- 2) vides aspekti un energoefektivitāte;
- 3) būvdarbos iesaistītā personāla kvalifikācija un pieredze;
- 4) ilgtspējīga resursu izmantošana, t. sk. būves ekspluatācijas ekonomiskā efektivitāte ilgtermiņā.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK 28.03.2014. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 94/65,
2. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/18/EK (2004. gada 31. marts) par to, kā koordinēt būvdarbu valsts līgumu, piegādes valsts līgumu un pakalpojumu valsts līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanas procedūru. *Oficiālais Vēstnesis*, 134, 30.04.2004., 114.-240. lpp.
3. Latvijas Republikas likums Būvniecības likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 146 (4952), 30.07.2013.
4. ISO 8402:1994 Quality management and quality assurance – Vocabulary. Iegūts no: <http://www.scribd.com/doc/40047151/ISO-8402-1994-ISO-Definitions#scribd> (sk. 10.03.2015.).
5. Ministru kabineta noteikumi Nr. 529 “Ēku būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 194 (5254), 01.10.2014.
6. Ministru kabineta noteikumi Nr. 530 “Dzelzceļa būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.
7. Ministru kabineta noteikumi Nr. 550 “Hidrotehnisko un meliorācijas būvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.
8. Ministru kabineta noteikumi Nr. 551 “Ostu hidrotehnisko, siltumenerģijas, gāzes un citu, atsevišķi neklasificētu, inženierbūvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 193 (5253), 30.09.2014.
9. Ministru kabineta noteikumi Nr. 573 “Elektroenerģijas ražošanas, pārvades un sadales būvju būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 194 (5254), 01.10.2014.
10. Ministru kabineta noteikumi Nr. 633 “Autoceļu un ielu būvnoteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 211 (5271), 24.10.2014.

Maritime Protection Issues in Latvian Ports

Aldis Dreiblathe

Rīga Stradiņš University,
Doctoral Studies Programme "Law", Latvia

Intentional unlawful acts, especially terrorism and piracy, have the greatest threats to the ideals of democracy and freedom and the values of peace, which the European Union is strictly about. Taking into account the dangers of intentional unlawful acts, the European Union has always ensured environmental safety, maritime security and safety of citizens who use shipping services.

In order to detect and deter acts which threaten security in the maritime transport sector, which is necessary for effective cooperation and understanding between all the authorities in connection with ships and port facilities, or use them, including the ship's personnel, passengers, cargo interests, ship and port management and national and local enforcement officials charged with security duties.

SOLAS Convention and the ISPS Code aim to improve international trade and associated port facilities security of ships used. To achieve this objective Member States should create a competent maritime security authorities whose task is to coordinate the maritime safety measures and carry out security checks at ports.

The Ministry of Defence of the Republic of Latvia, in competence of the ship, port and port facility security functions, has delegated the power to the National Armed Forces Maritime Rescue Coordination Centre (MRCC). MRCC is obliged to request information security of ships before they arrive at a port, information and analysis of the SOLAS Convention, the procedure specified in the application. In order to implement the obligations imposed and the execution of the tasks, those must be in compliance with MRCC laws and be able to fully cooperate with the Latvian large ports MASTER, the State Revenue Service and the State Border Guard.

The Ministry of the Interior of the Republic of Latvia holds the competence regarding ships, ports and port facilities. Their security functions are performed by the Security Police and the State Border Guard. The duty of the Security Police, in accordance with the 22 August 2006 the Cabinet of Ministers No. 682 "Regulations on ships and shipping companies, ports and port facility security division of functions", is to determine the level of protection of the port facility, which must be constantly maintained to appropriate security safeguards. The objective is that the security level and the application are able to provide protection and maritime ports competitive interactions.

The Latvian State Border Guard is to check the certificate provided in the SOLAS Convention, specific to enhance maritime security of measures to Rule 9 1.1. paragraph (Control of ships in port) and carrying out the inspection of the vessel, the vessel's delay, detention of the ship, restriction of operations including movement within the port, or expulsion of the ship from the port of the State Border Guard are obliged to notify the Ship and Port Security Inspectorate.

The competence of the Ministry of Transport of the Republic of Latvia includes the ship, port and port facility security functions which are performed by the Ship and Port Security Inspectorate. The Ship and Port Security Inspectorate of the State Joint Stock Company "Latvian Maritime Administration" department has monitored the SOLAS Convention and the ISPS Code requirements, the European Parliament and of the Council regulation and regulatory requirements and provide the MRCC and the Security Police of the information available on the ship, ports and port facility security.

Ships engaged in international trade, in line with international laws governing safety and environmental protection, also include various IMO (International Maritime Organisation) rules. This provision shall be implemented and enforced by each flag State responsibility. What is more, as the ships are becoming increasingly larger and more complex, only the internationally recognised classification societies, which have the necessary technical skills and a highly competent international network, a State may delegate the task to inspect and monitor the movement of vessels in any area.

In order to achieve effective protection of shipping, port security plans are developed only to recognised organisations or port security officers.

In order to strengthen the ship and port facility security and to ensure the mutual exchange of information, maritime enforcement agencies and, if necessary, other competent authorities should develop emergency plans.

Kriminālistiskās metodoloģijas attīstības tendences latento papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā uz cilvēka ādas

Aelita Zīle

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

aelita_ziile@inbox.lv

Anotācija. Latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai uz cilvēka ādas tiek lietotas optiskās, fizikālās un ķīmiskās metodes. Tomēr vēl aizvien kriminālisti meklē visoptimālāko paņēmieni vai metožu kopumu latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai uz cilvēka ādas. Raksta mērķis ir veikt latento papillārlīniju rakstu pēdu uz cilvēka ādas vizualizēšanas metožu izpēti, analizējot to lietošanas pēctecības iespējas. Autore, veicot gan zinātniskās literatūras, gan agrāk veikto pētījumu rezultātu analīzi, secina, ka nav pietiekami pētīta latento papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanas metožu pēctecība, kā arī pēctecību ietekmējošie faktori. Tāpēc autore savā rakstā pievēršas latento papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanai lietojamo metožu izpētei, analizē šo metožu lietošanas pēctecību, apzinot metožu lietošanas pēctecības riska faktoros, sastādot iespējamo metožu lietošanas algoritmu.

Atslēgvārdi: pēctecība, pēdas, metode, vizualizēšana.

Abstract. For latent fingerprint pattern mark visualizing on the human skin are used optical, physical and chemical methods. However, forensic experts are still looking for the most optimal method or set of methods of latent fingerprint pattern mark visualizing on the human skin. Article aims on the research of visualization methods of latent fingerprint pattern mark on the human skin, analyzing their application succession options. The author with both the scientific literature and the results of studies conducted earlier analysis concludes that it is not enough studied a succession of latent fingerprint pattern mark visualization methods, as well as method succession influencing factors. Therefore the author in the article, carried out the research of applied latent fingerprint pattern mark visualization techniques, analysed the methods in succession, identifying risk factors of the succession methods drawing up the possible algorithm of application methods.

Notikuma vietā **papillārlīniju rakstu pēdas** var tikt atstātas uz dažāda veida objektiem, piemēram, uz cilvēka ādas. Cilvēka āda kā papillārlīniju raksta pēdu uztvērējobjekts zinātniekiem jau ieinteresējusi sen, veicot praktisko eksperimentu sēriju un meklējot visprogresīvāko un visefektīvāko pēdu vizualizēšanas metodi. Teorētiski cilvēka āda ir tāds pēdu uztvērējobjekts kā jebkurš cits un, ņemot vērā, ka āda ir viens no lielākajiem cilvēka orgāniem un pieauguša cilvēka ādas laukums vidēji ir divi m² [2], pastāv liela varbūtība, ka noteiktos apstākļos uz tās varētu būt atstātas papillārlīniju rakstu pēdas. Apskatot ādu, kas var būt pēdu atstājējobjekts, gan pēdu uztvērējobjekts, būtiski ir zināt pēdas atstājušās vielas sastāvu, kas var kalpot jaunu metožu izstrādei, lai izmantotu pēdu veidojošās vielas to atrašanai un vizualizēšanai. Papillārlīniju rakstu pēdu veido sviedru – tauku viela.

Sviedru dziedzeru (*glandulae sudoriferae*) ir ļoti daudz (1 cm² ādas to ir 500–1000). Tie izvietoti nevienmērīgi: sevišķi daudz sviedru dziedzeru atrodas delnās, padusēs un cirkšņu apvidū, bet to nav, piemēram, lūpu sārtaajā daļā [2]. Ir divu veidu sviedru dziedzeri – merokrīnie jeb ekrīnie un apokrīnie.

Merokrīnie jeb ekrīnie sviedru dziedzeri ir izplatīti pa visu ķermeņa virsmu un atveras tieši ādas virspusē. Tie ir cauruļveida dziedzeri, kas lokalizēti dermas dziļākajos slāņos. Šie dziedzeri sastāv no spirālveidīgas sekretējošās daļas un taisniem sviedru izvadiem, kas atveras uz ādas virsmas. Šo dziedzeru sekrēts ir caurspīdīgs un satur 98–99% ūdens, kā arī sāļus, pienskābi, karbamīdus, aminoskābes un neredz prostaglandīnu. Merokrīno sviedru dziedzeru būtiskākā funkcija ir svīšana un ar to saistītā ķermeņa termoregulācija, ūdens, elektrolītu un atkritumvielu izdalīšana [3, 23].

Cilvēkam **apokrīnie sviedru dziedzeri** aug un aktivizējas pusaudža vecumā, un to funkcija ir atkarīga no hormonu aktivitātes. Dziedzeri izdala pienam līdzīgu sekrētu, kas izdalās folikulos. Sekrēcija nav ilgstoša, un sekrēta izdalās maz. Apokrīno dziedzeru sviedri ir taukaini, sterili. Sekrētām, kas nonāk uz ādas virsmas, nav smaržas [3, 24].

Papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā uz cilvēka ādas var lietot optiskās, fizikālās, kā arī ķīmiskās metodes.

Optiskās metodes. Optisko metožu uzdevums ir iespējamo papillārlīniju rakstu pēdu atrašana, neradot izmaiņas tajās. Šīs metodes lietošana pēdas saglabā to pirmatnējā stāvoklī, taču paņēmiens neapstādina pēdas dabīgās novecošanās procesu, jo tiešā veidā neiedarbojas uz pēdu. Tāpēc šī metode palīdz pēdu atrast un dod iespējas tālākai izpētei.

Fizikālās metodes. Viena no populārākajām fizikālajām metodēm ir pēdas apputeksnēšana ar daktiloskopisko pulveri. Metodes pamatā ir daktiloskopiskā pulvera daļiņu pielipšana pirksta pēdas atstātajai vielai. Veicot pēdas apputeksnēšanu ar pulveri, papillārlīniju raksta līnijas, kurām vairāk piemīt šīs adhēzijas (*adhæsio* - pielipšana, salipšana) [16, 40] īpašības, iekrāsojas spilgtāk. Adhēzijas procesa pamatā ir fizikāla parādība, kas izpaužas kā starpmolekulārā mijiedarbība, respektīvi, vienas vielas molekulu iespīšanās otras vielas molekulārā struktūrā. Pēdu apputeksnēšanu ar daktiloskopisko pulveri var veikt divos veidos. Vienā variantā pēda tiek apputeksnēta ar pulveri, tai atrodoties uz pēdu uztvērējvirsmas, un pēc tam pēda tiek pārkopēta [7, 132; 8, 138; 9, 34; 11, 294; 12, 139; 13, 708], bet otrā variantā vispirms pēda tiek pārkopēta uz papīra un tad pārkopētā pēda tiek apputeksnēta ar daktiloskopisko pulveri [6, 21]. Var lietot arī *Kromekote* papīru [8, 137; 9, 373]. Ja pēda tiek apputeksnēta uz pēdu uztvērējobjekta, tās pārkopēšanu var veikt gan uz daktiloskopiskās plēves, gan arī uz baltās vai bezkrāsainās silikona pastas [14, 86; [11, 294].

Otra ērti lietojama metode ir šāda: pēdu apstrādā ar joda tvaikiem, pēc tam to pārkopējot uz sudraba plāksnes [1, 93], [6, 24], [15, 3]. Sudraba plāksnes vietā var izmantot arī sudraba karoti, taču virsmai ir jābūt ļoti gludai, lai tā labāk uztvertu jau apstrādāto keru.

Ķīmiskās metodes. Viena no populārākajām ķīmiskajām metodēm ir pēdu fumigācija ar ciān akrilāta tvaikiem [1, 94; 5, 708; 6, 23; 12, 138]. Lietojot šo metodi, ir iespējama daļēja vai pilnīga liķa fumigācija. Ir veikti eksperimenti, kuros izpētei nepieciešamo ādas fragmentu ar iespējamām papillārlīniju rakstu pēdām izgriež, bet to lietderīgi veikt tikai tādā gadījumā, ja zināma precīza pēdu atrašanās vieta, pretējā gadījumā var sabojāt iespējamās pēdas. Vēl viena ķīmiskā metode, ko izmanto, ir pēdas apstrāde ar kristālvioleto vielu [4, 807]. Jebkurā gadījumā ķīmisko metožu lietošana ir sarežģītāka nekā fizikālo paņēmieni izmantošana.

Strauji attīstoties zinātnei, piemēram, mikrobioloģijai, tiek rastas arī inovatīvas metodes latentu papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā. Viena no šādām metodēm ir **mikrobioloģiskā metode**, kuras pamatā ir *Acinetobacter calcoaeticus* celma spēja utilizēt sviedru - tauku vielu un vairoties izveidot kolonijas uz papillārlīniju atstātajām pēdām. Rezultātā izveidotās kolonijas rada redzamu papillārlīniju rakstu, kurs tiek vizualizēts kā tumši zilās līnijas uz blāvi zila fona. Jāņem tikai vērā, ka šī metode nav derīga roku atstātajām pēdām, kas pirms tam tika vizualizētas ar fizikālām un ķīmiskām metodēm.

Mūsdienu straujajos transformācijas apstākļos būtiski pieaug zinātnes loma, sniedzot arvien jaunus risinājumus gan teorētiskā, gan praktiskā dimensijā.

Viens no inovatīvajiem tehnoloģiskajiem sasniegumiem papillārlīniju rakstu pēdu vizualizēšanā ir radīts Japānas policijas pārvaldes zinātniskās pētniecības nodaļas pētnieku un Vasedas universitātes zinātnieku sadarbībā, t. i., **tiesu hiper-spektrālais projektor**. Šā izgudrojuma darbības principa pamatā ir zaļās krāsas lāzera stara novirzīšana uz iespējamo papillārlīniju raksta pēdas atrašanās virsmu. Lāzera staram reflektējot ar papillārlīniju raksta pēdā esošajiem taukiem un olbaltumvielām, pēda kļūst redzama. Otrā šā izgudrojuma inovācija ir pēdu veidošanās procesā radīto pēdu uzslāņojuma atslāņošana, respektīvi, atslāņojot vienu pēdu no otras. Daudzslāņu pēdu atpazīšana sastāda aptuveni 70%. Būtiski, ka vizualizētās pēdas var tikt pārsūtītas uz kartotēku to tālākai pārbaudei.

Mūsdienās lietojamo metožu daudzveidība rada priekšnosacījumus iespējai ar dažādu metožu palīdzību iegūt līdzīgus vai pat identiskus rezultātus, kas var būt pamats alternatīvas un ekonomiski izdevīgākas metodes izvēlei, neietekmējot iespējamo rezultātu.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Čentoricka M. Pirkstu pēdu atklāšanas un izņemšanas līdzekļi un metodes. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
2. Populārā medicīnas enciklopēdija internetā, 1984. Pieejams: <http://www.neslimo.lv> (sk. 22.02.2014.).
3. Vasariņš P., Miltiņš A. Klīniskā dermatoveneroloģija. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
4. Feldman M. A., Meloan C. E., Lambert J. L. A new method for recovering latent fingerprint from skin. *Journal of forensic sciences*. 1982; 27: 806-811.
5. Fortunato S. L., Walton G. Development of latent fingerprints from skin // *Journal of Forensic Identification*, 1998; 48 (6),704-717.
6. Larsen J. L. Recovering latent fingerprints from cadavers // *Evidence Technology Magazine*, 2008; 6 (3): 18-26. Iegūts no: http://www.evidencemagazine.com/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=83
7. Lenertz O., Schönborn S., Bohnert M. Daktyloskopische Spuren auf menschlicher Haut – Ergebnisse einer praxisorientierten Versuchreihe // *Archiv für Kriminologie*, 2002; 210: 129-138.
8. Reichardt G. J., Carr J. C., Stone E. G. A conventional method for lifting latent fingerprints from human skin surfaces // *Journal of Forensic Sciences*, 1978; 23: 135-141.
9. Sampson W. C., Sampson K. L. recovery of latent prints from human skin // *Journal of Forensic Identification*, 2005; 55 (3): 362-385.
10. Straus J., Kropáček J., Dědičik F. Zviditelnění latentních daktyloskopických stop na kůži mrtvol. *Kriminalistický sborník, Kriminalistická technika*, Praha. 1999, s. 32-37.
11. Trapecar M. Lifting techniques for finger marks on human skin previous enhancement by Swedish Black powder – a preliminary study // *Science and Justice*, 2009; 49: 292-295. Iegūts no: <http://forensic.sc.su.ac.th/seminar/seminari53/ref/52312344.pdf>
12. Trapecar M., Balazic J. Fingerprint recovery from human skin surfaces // *Science and Justice*, 2007; 47: 136-140.
13. Vernon J. Gerberth practical homicide investigation. Tactics, Procedures, and Forensic Techniques. New York: Taylor & Francis, 2006.
14. Watkins M. D., Brown K. A trace of evidence. New material aids investigators in lifting trace evidence // *Law Enforcement Technology*, April 2008; 84-89. Iegūts no: <http://www.accutransusa.com/site/articles/TraceOfEvidence.pdf>
15. Wilkinson D., Misner A. Iodine & a-naphthoflavone for visualising fingerprints on human skin, 2003, pp. 1-7. Iegūts no: <http://www.remp-grc.gc.ca/fsis-ssji/firs-srij/bulletins/iodine-iodide-end.htm>.
16. Сборник работ по криминалистике (дактилоскопические исследование), №2. Москва: Научно-исследовательский институт милиции, 1957.

Autoru rādītājs / Authors**A**

Abuseridze, Giga - 37
Alfejeva, Jeļena - 102

B

Bočs, Lauris - 46

D

Dreiblathens, Aldis - 113

F

Freimanis, Edmunds - 63

G

Grasis, Jānis - 35

J

Jilkine, Vladimir - 78
Juškevičius, Jonas - 31

K

Kaija, Sandra - 28
Kamenecka-Usova, Marina - 58
Kamerāde, Daiga - 94
Keiša, Anda - 92
Kipāne, Aldona - 85
Krūmiņa, Aira Aija - 73

L

Leps, Ando - 15, 22
Levina, Jeļena - 94

M

Mārtinsone, Kristīne - 94
Matvejevs, Aleksandrs - 75
Meļķis, Uldis - 84
Mihailova, Sandra - 53
Mihailovs, Ivans Jānis - 76

N

Neilands, Rolands - 79

S

Šķesters, Andris - 99
Smilga, Mārtiņš - 65
Strus, Dorota - 47
Stukāns, Juris - 80
Sumbarova, Marina - 61

T

Treļs, Ēriks - 97

V

Velve, Līga - 107
Vilks, Andrejs - 33

Z

Zalcmane, Karina - 55
Zariņš, Kristaps - 82
Zīle, Aelita - 114